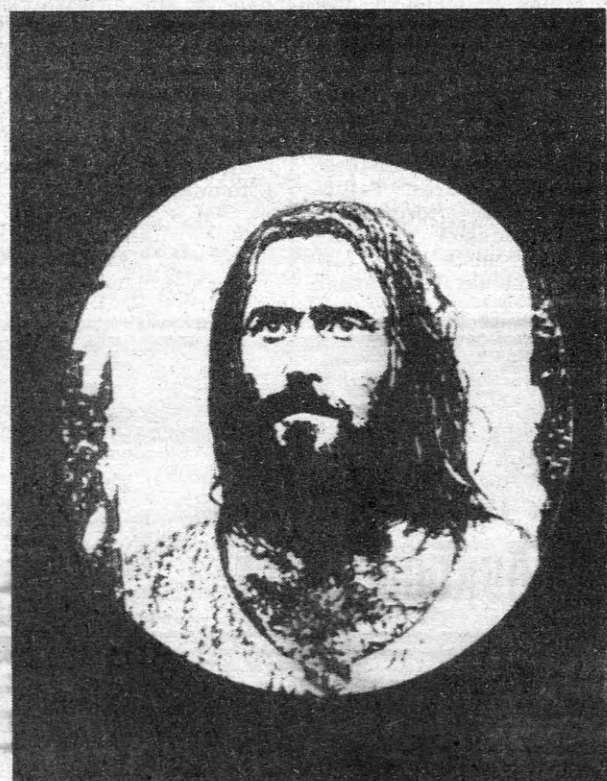

HOMME MÖÖDUB 125 AASTAT JEAN SIBELIUSE

SÜNNIST

Legendaarse helilooja kaasaegsusest mõtiskleb meie 10. leheküljel mainekas Sibeliusu uurija Leo Normet.

«JEESUS» EESTI KINOEKRAANIDELE

TÄNA, 7. detsembril toimub kinos «Kosmos» Ameerika filmi «Jeesus» esilinastus.

Filmirežissöörid Peter Saykes ja John Kirsh on Luukase evangeeliumi detailitpselt ekraanile toonud. Võtted toimusid 1979. aastal Israelis, Jeesus Kristuse eluga seotud ajaloolistes paikades. Peategelast kehastab Kuningliku Shakespeare'i Teatri näitleja Brian Deacon.

Selle filmi võtete ja linastamise tarvis loodi spetsiaalne firma «Inspirational Films». Teos on tõlgitud 175 keelde ja filmi on vaadanud ligi 425 miljonit inimest igas ilmakaares.

Meie vabariigis demonstreeritakse filmi

dubleerituna eesti ja vene keelde. Eestikeelne variant on helindatud «Tallinnfilmis» režissöör Lembit Ulfaki poolt, peaosä rääkis sisse näitleja Sulev Luik, diktoriteksti loeb Aarne Uksküla.

Firma jagab vaatajatele tasuta filmibuklette Luukase evangeeliumi täieliku tekstiga.

Film esilinastub Tartus 8. detsembril. Kavas on filmi demonstreerida ka teistes Eesti linnades, sealhulgas ka Halliste asulas sealse kiriku taastajatele.

Esilinastusele saabuvad meile külalised USA-st: firma «Inspirational Films» liikmed ja Ameerika kirikute esindajad.

TUNNUSTUST VOLDEMAR PANSO TÄHTPÄEVAL

Eesti Vabariigi kultuuriministri Lepo Sumera käskkirja kohaselt 27. novembrist 1990. sai tänavuse Voldemar Panso nimelise preemia (350 rbl.) ja mälestusmedali Konservatooriumi lavakunsti-kateedri III kursuse üliõpilane KATRI KAASIK-AASLAV, arvestades tema õppeedukust ja loomingulisi edusamme (alus Konservatooriumi rektori esildis). Preemia anti üle 30. novembril, V. Panso 70. sünniaastapäeval.

Kultuuriministri käskkirja kohaselt anti Voldemar Panso nimeline mälestusmedal ja loominguline toetus (350 rbl.) veel lavakunsti-kateedri laborandile IVIKA SILLARILE seoses tema 25 aasta tööjuubeliga lavakunsti-kateedris.

«EESTI KONTSERDI» STIPENDIAADID 1991

29. novembri hilisõhtul pärast «Con brio» lõppkontserti tehti šampanjaklaaside kõlinal teatavaks «Eesti Kontserdi» stipendiaadid aastaks 1991 — Konservatooriumi viiulipedagoog Arvo Leibur ja pianistist tudeng Risto Laur. Lisaks aule ja mõõdukale majanduslikule toele tähendab see võimalust pakkuda Tallinna, aga küllap ka mõne teise linna publikule saabuval aastal kaks uut kava.

«Eesti Kontserdi» korraldatud noorte interpretide konkurssfestivalist loe ka lk. 11.

AUHIND AARNE VASARALE

Küüvis 18.—24. novembril toimunud üleliidulisel filmifestivalil «Noorus '90» pälvis animafilmide grand prix «Tallinnfilmis» joonis-filmirežissöör Aarne Vasar oma debüütfilmiga «Me lendame...» (kassetist «3x1»). Eesti filmidest olid festivalil veel Sulev Keeduse mängufilm «Elu ainus pühapäev», Mati Küti «Labürint» ning noorte režissööride R. Mägedi, A. Männi ja O. Villmanni nukufilmikassett «Elu ja surm».

Züriisse kuulus Hardi Volmer.

Üleliidulises festivalis osalenud filmitegijad on nõnda siis ikkagi kindlad enda kuulumises N. Liitu. Leedu ega Läti festivalist osa ei võtnud.

JÄLLE «SIRP»

Uuest aastast hakkab Eesti kultuurilehe «REEDE» asemel ilmuma kultuurileht «SIRP».

Eesti NSV Kultuurikomitee ja loominguiliste liitude häälekandja «Sirp ja Vasar» vahetas oma 1940. aastal saadud nime «Reede» vastu kevadel 1989. Vana nimi oli kohatu, kaunite kunstide lehele peale sunnitud ja särasena isegi solvav, selle muutmiseks oli poolvaljusti räägitud aastakümneid. Revolutsioonivaimustuses võetud uus nimi «Reede» oli kahtlemata parem kui vana — ta oli nii neutraalne kui võimalik, ei meenutanud millegagi töörahva riiki ega kommunismi, ei meenutanud üldse midagi peale lehe ilmumispäeva. Kahjuks ei peetud «Reedeks» nimetamise ajal oluliseks, et ka lehe senine nimi «Sirp ja Vasar» oli kaotanud oma algse sümbolise tähenduse ning muutunud nii kõnes kui ka kirjas lihtsalt «Sirbiks». See leht oli «Sirp», nii nagu Tallinn oli Tallinn, Päike oli Päike ja Kuu oli Kuu. Lugeja ei seostanud «Sirpi ja Vasarat» enam nende ideedega, mida pealekutsuti asetatud sirp ja vasar sümboliseerisid, sest nende ideede juhker ja kultuurivaenulik pealesurumine oli lõppenud viiekskümnendate keskel, sealpeale domineeris lehes kahtlemata kultuuri hoiak, arenev tendents. Võib isegi öelda, et «Sirbis ja Vasaras» nagu teisteski kultuuriväljannetes on lugejad läbi aegade hinnanud autorite ja toimetuste, kogu intelligentsi vastupanu võimude survepolitikale. (Asjaolu, mida ka praegused ja tulevased «omad» võimud peavad arvestama.)

Niisiis juhtus «Sirbiga» väike äpardus: ajal, mil paljud ajalehed oma vanad õiged nimed tagasi said, jäi «Sirp» oma õigest nimest hoopis ilma! Ja nüüd on küsimus selles, kas me ajal, mil traditsioonid ja järjepidevus uuesti au sisse tõusevad, julgeme tunnistada, et ka nõukogude ajal võis tekkida häid traditsioone — ja «Sirbi» ilmumist võib pidada heaks traditsiooniks, kuigi võimud 1940. aastal ühte kesket hästi juhitavat kultuurilehte ainult hea pärast ei loonud — või jääme võpatama, kui kuuleme sõnu sirp, vasar, viis (5), nurk, punane, töö, sõprus, au, mõistus, südame-tunnistus, lastes end häirida sellest, et ka «nemad» neid sõnu on kasutanud.

«Sirp» loobub ka olemast «Eesti kultuurileht», jäädes lihtsalt «kultuurileheks». See tähendab, et kuigi «Sirp» on oma põhikirja (projekti) järgi seotud nii loominguiliste liitude kui ka Kultuuriministeeriumiga, ning seetõttu praegustes oludes tahes-tahtmata olulisim Eesti kultuurileht, ei taha me sugugi, et meie leht oleks ainus — aga praegune määratlus võimaldab ka niisugust tõlgendust. Vastupidi, «Sirp» näeb enda kõrval hea meelega teisi kultuurilehti ega pahanda, kui neist mõne nimi on näiteks «Reede».

Neile aga, kes ei usu, et «Sirp» võiks olla «Sirp» lihtsalt traditsiooni austamise mõttes, ning nõuavad, et lehe nimi oleks kindlasti ka kultuuriga seotud, tsiteerigem Jaan Oksa aastast 1908:

«Esimene tähtsam põhjus, mis meie arvustuspõllule kesase näo annab, oleks kriitikakõrguse kirjanduse puudus. Tööd ei ulata arvustuse sirbi alla!»

Niisiis, õnneliku juhuse läbi või mitte, aga «Sirp» on just õige nimi lehele, mis on määratud arvustama nüüdseks päris kõrgele kasvanud kirjandust, teatrit, filmi, kunsti, muusikat.

TOOMAS KALL

Kui Milan Kundera viis-teist aastat tagasi Tšehhoslovakkia Prantsusmaale elama asus, püüdis ta oma sealsetele sõpradele rääkida kultuuri tapalugudest, mis järgnesid 1968. a. vene okupatsioonile: «Kujutage ette! Kõik kirjandus- ja kultuuriajakirjad pandi kinni! Kõik viimseni! Seda pole Tšehhi ajaloos veel kunagi juhtunud, isegi mitte natside okupatsiooni ja sõja ajal!» Sõbrad vastasid sellele ebaleva hämmeldusega, mille tähendus sai Milan Kunderale alles hiljem selgeks. Ta kirjutab: «Kui Prantsusmaal või Inglismaal kaoksid kõik ajakirjad, ei märkaks seda keegi, isegi mitte nende toimetajad. Pariisis, koguni täiesti haritud ringkondades, vesteldakse õhtusöögi ajal televisioonisaadetest, mitte ajakirjadest. Sest kultuur on oma koha juba kaotanud. Ajakirjade kadumist, mida me Prahas elasime läbi kui katastroofi, šokki, tragöödiat, võetakse Pariisis kui midagi täiesti tavalist ja tähtsusetut, vaevumärgatavat — see pole üldse sündmus.» («Looming», 1989, nr. 11.)

20 aastat pärast Praha sügist jäid Eesti kultuuriajakirjad sulgemata. Aga nende teedrajav osa 1988. a. Eestis on võrreldav tšehhi kirjandusväljannete tähtsusega 20 aastat varem. Eskätt, «Loomingu» ja «Vikerkaare» arvukate artiklitega hajutati uduloor Eesti ajaloolt; kindlasti lähevad meie ajakirjanduse ajalukku sellised terava probleemiasetusega läbimurdeartiklid nagu Endel Nirgi «Juhuslikud eksitused?» «Loomingus» nr. 6, 1988 või Tiit Matsulevitsi «Nelja põlvkonna paranoia. Kujutelmad ja reaalsed nõukogude sotsialismis» sama aasta «Vikerkaare» nr. 11. Ometi ei pandud neid ajakirju kinni, Eesti ühiskonna areng sai teise suuna ja kultuuriajakirjade tiraaže koguni tõsteti. «Vikerkaare» trükiarv upitati 1989. aasta alguseks 53 000-ni, «Loomingu» lagi jäi tagasihoidlikumaks — 32 000, «Kultuur ja Elu», mis 1988. aastal oli teinud ilusa hüppe ning populaarseks saanud, ilmus 1989. aastal tiraažiga 29 000. Vaadates teiste tähtsamate, kuid poliitikasse vähem haakunud Kodu-Eesti kultuuriajakirjade tiraaže samal, 1989. aastal, näeme järgmisi arve: «Teater, Muusika» Kino» 19 000, «Akadeemia» 15 000, «Keel ja Kirjandus» 3700. Nimetada tuleb veel «Loomingu Raamatukogu», mille trükiarv kõikus 23 000 ja 35 000 vahel, seejuures suuremad tiraažid jällegi Eesti ajalugu käsitlevate teoste puhul.

Kuid ütlema kiiresti, pärast 1987/88. aasta rahvuslik-

KULTUURI- AJAKIRJADEST

ku plahvatust ning 1989. aasta tiraažide tõusu, juba käesoleva aasta lõpul olemas sootuks kurvema pildi ees. Novembris lõppenud ajakirjade ettetellimine näitas, et lugejate huvi peaaegu kogu eestikeelse perioodika, eriti kultuuriajakirjade vastu on langenud. 28. novembril «Ajakirjanduslevist» küsitud andmete järgi on «Loomingul» tuleval aastal 8300 tellijat, «Vikerkaarel» 7088, «Akadeemial» 3041, «Kultuuril ja Elul» 6786, «Keel ja Kirjandusel» 1696, «Teater. Muusika. Kino» 5069 ning «Loomingu Raamatukogul» 8426 tellijat. Neile numbritele tuleb juurde arvestada kogused, mis realiseeritakse vabamüügis, seega ulatuksid suuremate ajakirjade tiraažid eeloleval aastal veidi üle 10 000. See on ilmselt kõrgem kui näiteks soomlaste «Parnassol», kuid narr on end niiviisi lohutada. Vastandina Tšehhoslovakkia kultuuriväljannete äkksurmale 1968. aastal on eesti kultuuriajakirjad hoopis aeglase surma teele sattunud — nende tähtsus lihtsalt langeb ning roll ühiskonnas jääb perifeersemaks.

Täiesti võimalikud on muidugi ka musta stsenaariumi variandid — et ajakirjad jäävad ilmutama majandusblokaadi ja paberipuuduse tõttu või et Eesti oma valitsus mõne vähem meelepärase väljaande dotatsioonist ilma jätab. Viimase variandi teadvustas laiemalt 26. oktoobri «Eesti Ekspress», kus avaldati valitsusnõuniku Tõnu Otsa seisukoht, mille järgi eesti rahvale vajalikke ja valitsuse toetust väärivaid ajakirju on kokku viis: lasteajakiri «Põhjanael», rekordtiraažiga ja end ilmselt ise majandada suutev «Eesti Naine», noortajakiri «Noorus», kommunistide ajakiri «Poliitika» (endise nimega «Eesti Kommunist») ning «Aja Puls». Ilma et mul oleks midagi nimetatud ajakirjade ilmumise vastu, olen sunnitud valitsuse propagandanõuniku sellist avaldust pidama otseselt kultuurivaenulikuks.

Ennekõike on aga kultuuriajakirjade populaarsuse lan-

gemine objektiivne tendents ning vajab sellisena mõtestamist. Seni on esile toodud kaks põhjust — ajakirjanduse kalinemine ning valiku mitmekesistumine. Ma ei pea neid seletusi veenvaks. Kui Eestis rublade eest veel midagi väärtuslikku suhteliselt odavalt kätte saab, siis kultuuriajakirju kindlasti. Samuti pole viimastel aastatel kujunenud sõltumatu ajakirjandus suutnud kuigi oluliselt üle võtta kultuuriajakirjade funktsioone. Kes siis ikkagi neelab «Loomingu» lugejaskonna — kas tõesti «Nelli Teataja»? Suhteliselt suurema tiraažiga uutest lehtedest on Eesti Akadeemilise Orientaalselt «Sõnumitooja» vist ainus, mis katab ühe spetsiifilise osa kultuuriajakirjade potentsiaalsest valdkonnast. Katsed teha ennast tasuvat alternatiivset kultuuriajakirja on aga vist ette nurjumisele määratud. Näiteks praegune katse 1988. aasta underground-väljannet «Heinakuu» legaalselt taaslustada arvestab kahjumiga, mida Sõltumatu Infokeskus on suuteline kompensima. Ja kas tõesti suutis juba uus «Heinakuu» nr. 1 «Vikerkaare» populaarsust alla lasta?

Ei, põhjused on milleski muus. Lugejate väsimises? Kultuuri prestiiži languses? Või hoopis kultuuriajakirjade taseme allakäigus? Tase ja loetavus pole siiski otseseoses ja poliitika mõningane taandumine kultuuriväljannetest peaks taset koguni tõstma. Me oleme pool sajandit elanud kultuurilises isolatsioonis, olnud lahutatud muust maailmast ja suurest osast eesti (s. t. pagulaseesti) kultuurist. Juba üksi nende tühimike täitmine annab ajakirjadele materjali aastakümneteks, enne kui me end maailmakultuuris vahepeal toimunuga eesti keeles kurssi jõuame viia. Aga ei, eestlast ei heiduta tema harimatus, teda peibutavad hoopis teistsugused väärtused — need, mille pärast Tallinna sadamasse tormatakse. Nendel vajadustel, mis sealt näha on, ei paista lõppu olevat ning nende eest saab

maksta ainult kõvas valuutas. See-eest kultuuriajakirjad oma Eesti idee ja missiooniga ei maksa enam midagi.

Lühidalt võib kujuneva olukorra kokku võtta kolme märksõnaga: väärtuste kriis, rahvusliku identiteedi kriis ning kultuuri kriis. Meie iseseisvusliikumine on veel liiga habras ja olukord tõsine selleks, et võiksime lubada kultuuriajakirjade tagaplaanile jäämist. Kui tavaline päevaleht on nagu aken, millest näeme päev-päevalt enda ümber toimuvat askeldamist, siis kultuuriajakiri on väljund, mille kaudu rahvas hoopis sügavamas kontseptuaalses vormis saab mõtestada minevikku, olevikku ja tulevikku. Kui see väljund meile raskesti olukorras enam ei toimi, ongi põhjust rääkida kolmest eelnimetatud kriisist — väärtuste, rahvusliku identiteedi ja kultuuri kriisist.

Eesti kultuuriajakirjadel on muidugi olnud ka otsene poliitiline osakaal. Arengut saab piltlikustada lihtsa skeemiga, mille järgi kõigepealt olid päevalehed punased ja kultuuriajakirjad roosad, siis päevalehed roosad ja kultuuriajakirjad valged ning sellest järgmisel etapil kultuuriajakirjad hakkasid kaotama teedrajava intellektuaalse opositsiooni rolli. Siiski tehti ilmselt ainuõige käik, toetades kultuurinimese jaoks väarikamat, aatelisemat ja põhimõttekindlamat suunda Eesti poliitikas — s. t. pigem Eesti Kongressi kui Rahvarinnet või Ülemnõukogu. Mingil moel suudeti sellega intellektuaalse opositsioonile truaks jääda — võrreldagu näiteks «Loomingu» ja «Päevalehe» (mis muidugi on kohatu võrdlus) poliitilisi suundumusi.

Minu jaoks on aatekindla opositsiooni (Eesti Kongressi) ja kultuuriajakirjade perifeeriasse jäämine üsna üks ja sama asi — mõlemad näitavad rahva vastupanuvõime murdumist.

Lõpetuseks tahan aga loota, et kultuuriajakirjade positsioon pole siiski lootusetu, nende uus tõus on alles ees. Minu muidu pessimistlikule kommentaarile lisab optimismi üks tõik: just ajakirjade tellimise viimastel nädalatel täheldati huvi tõusu kultuuriväljannete vastu. Veel loodan, et kultuuriajakirjade intellektuaalne opositsioon on väarikam rahvuslaste poliitilisest opositsioonist, et «Vikerkaar», «Looming» ja «Akadeemia» oma populaarsuse kahanedes ei hakka otsima liitu «Ohtulehe» või «Sovetskaja Estoniaga».

ANDRES HERKEL,
SI-Keskus/Raadio
«Vaba Euroopa»

PÖÖRDUMINE

EESTI VABARIIGI VALDADE JA MAAKONDADE VOLIKOGUDE NING EV ÜLEMNÕUKOGU POOLE

Maakultuurialasest konverentsist osavõtjad pöörduvad teie poole murega eesti kultuuri tänase seisuga ja tuleviku pärast.

Me tunnetame oma juuri, oma isolemise meelt ja tugevust, et saada lahti võõrast ja vaenulikest meie ümber ja meis endis. Kultuur ei ole ainult eluvälkond. Ta väljendub kõiges, mida inimene teeb: töös, hariduses, vaimses, poliitikas, olmes. Rõhkem kui varem vajab rahvakultuur moraalselt ja aineliselt riiklikku kaitset.

Teisenevates oludes ei saa ega tohigi maakultuurialane tegevus jääda muutumatuks ega muretults äraootavaks. Samas peame oluliseks, et säiliks olemasolevast positiivne, mis on aidanud eesti rahval kestma jääda.

Olukorras, kus napib aine- lisi vahendeid, tuleb alustada esmasest — on vaja teha kor- da meie kodud, põllud, teed ja aiad. Peame saama üle meid viimastel aastakümnetel tabanud kaosest.

Alustada saab kultuuri paikkondlikku kaardistamist

valla tasandil. Leida vallale olemuslikud tunnused ja väärtused. Seista selle eest, et eripära jääks nii kultuuri kui ka hariduse aluseks.

Konverents soovib viia lasteaednike ja õpetajaid ettevalmistavasse programmi- desse rahvakultuuri õpetus.

Arvame, et EV Ülemnõukogu kultuuri ja hariduse ning maaelu komisjon peaks algatama üldrahvalikke programmi elu- ja töökultuuri taastamiseks ja kaitseks.

EV Ülemnõukogul tuleks Kultuuriministeeriumilt tellida teadlaste ja praktikute

abiga koostatud vabariigi kultuuri arengukava, mis sisaldaks kultuuri finantseerimise ja kultuuri paikkondlikkuse põhimõtteid.

Valla tasandi paikkonnast lähtuva koolihariduse ning kultuuritöö kaudu saame inimestele tagasi anda need katkema kippuvad elulõimed, mis kannavad endas igavikulisi väärtusi. Ainult nii saame tagasi turvalisuse ja usu tulevikku.

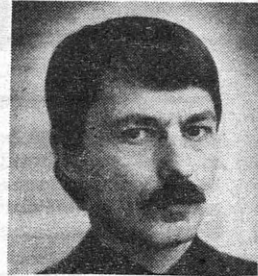
Viljandis,
4. detsembril 1990

Hiljuti toimus Helsingi Ülikoolis teadusseminar, mis kuulus ülikooli 350 aastapäeva ürituste sarja ja oli pühendatud Eesti–Soome kultuurikontaktidele 1920.–1930. aastail. Seminari korraldajateks olid Helsingi Ülikooli eesti keele kateeder, Friedebert Tuglase Selts ja Ühingu «Soome–NSV Liit» Eesti osakond.

Pärast Helsingi Ülikooli eesti keele kateedri juhataja prof. Seppo Suhose avasõnu, meie kultuuriministri asetäitja Mart Ummelase tervitust ja peakonsul Kalervo Siikala ülevaadet tänastest kultuurisuhetest Soome ja Eesti vahel, sai seminari esimeseks ettekandeks sõna **Kai Laitinen**, kelle teemaks olid kirjandus-alased kontaktid. Pearõhu aetas ettekandja eesti mõjude selgitamisele kahe soomlase, Eino Leino ja Martti Haavio (kirjanikunimega P. Mustapää) loomingus. Eino Leino on mõjutanud tuntavalt ka eesti kirjandust, ning et tegemist oli omapärase isiksusega, kelle elu ilmestasid mitmed kirjandusvälised ning laia vastukaja leidnud Eestiga seotud seigad (näiteks taotlus Eesti kodakondsusse astumiseks), siis kirjaniku looming ja elulugu on Eestiski tuttavad. Uudsemaid andmeid oli K. Laitisel esitada Martti Haavio sidemetest Eestiga ning eriti Albert Kivika futuristlike kirjanduskatsete («Lendavad seed») mõjust tema loomingule. Eino Leino oli pateetiline aatemees ja vastavalt ka justus Eesti-kogemus tema loomingus küllaltki üldiselt, enam ideetasandil. Martti Haavio, Soome iseseisvusaaja esimese kultuuripölvkonna esindaja, sai Eesti-poolseid mõjutusi esmajoonel uude keelekasutus- ja vormivõtete alal. Loomulikult pööras K. Laitinen kohast tähelepanu Gustav Suitsu, Friedebert Tuglase, Johannes Aaviku ja Villem Grünthal-Ridala tegevusele eesti–soome kirjandus- ja kultuurisidemete edendamiseks. Ettekandja oli teinud ka mõnesugust statistikat, mis näitas selgelt, et Eestis oli teavet soome kirjandusest ja kirjanduselust palju enam kui Soomes eesti omast. Nii avaldati aastail 1920–1940 eesti keeles soome kirjandust kümme korda rohkem kui eesti kirjandust Soomes. Eesti keelest tõlgitud kirjandusteosed said Soomes küll erakordselt head arvustused, kuid nende läbimüük oli peaaegu eranditult kehv.

Seppo Zetterbergi vaatlusalaks olid Soome Vabariigi ja Eesti Vabariigi poliitilised suhted. Kõnekunsti kõrgtasemel peetud ettekanne veenis kuulajaid täielikult selles, et maade suhted olid jahedad ja üks jagu kehvemad, kui seda praegu üldiselt ette kujuta-

TEADUSSEMINAR EESTI JA SOOME KULTUURISIDEMETEST

takse. Kahe riigi poliitiline liit, mille loomist Eesti pool korduvalt taotles, ei leidnud Soome poolelt vastukaja. Ka Eesti iseseisvuse tunnustamisega *de jure* viivitas Soome peaaegu poolteist aastat ja Eesti Vabariigi saadik Soomes Oskar Kallas oli sunnitud selles asjas korduvalt pöörduma soomlaste poole. Tõsi küll, pärast Tartu rahu sõlmimist saadi Soomelt Eesti Vabariigi *de jure* tunnustamine ja Soome oli ka esimese lääneriiki, kes seda tegi. S. Zetterbergi arvates halvendasid suhteid Soome saksa-sõbralik orientatsioon, seda eriti 1920. aastail, ja peamiste välispoliitiliste huvide sidumine Skandinaavia riikidega, eeskätt 1930. aastail. Terava kriisi tekitas 1930. aastail mõne Soome organisatsiooni seotus vapside liikumisega Eestis ja nende toetamine. Oli ka vähem olulisi asjaolusid, mis samuti takistasid paremaid üksteisemõistmist poliitilisel tasandil — näiteks Jüri Vilmsi tapmise ja selle uurimisega seonduvad seigad, mis varjutasid suhteid veel 1930. aastatelgi. Eestist Soome suundunud salapiirituse tulv aastail 1919–1932 jms. Viimaseks S. Zetterbergi esitatud tees Soome–Eesti jahedate poliitiliste suhete põhjustest tekitas ettekandja ja kuulajate vahelise poleemika. Nimelt väitis S. Zetterberg, et erinevus oli Soome ja Eesti suhtumises Nõukogude Venesse — kui Soome nägi Vene riigis oma põhivaenlast, siis Eesti Vabariigi suhted Nõukogude Venega olid pärast Tartu rahu sõlmimist 1930. aastani neutraalsed kuni sõbralikud. Oma seisukoha kaitseks esitas S. Zetterberg kaalukaina tunduvald argumente, mis aga vastuväitlejaid ümber veenda ei suutnud.

Ülikoolide suhetest õppejõudude vahetuse kaudu kõneles **Toivo Kuldsepp**. Emakeelse kõrghariduse rajamisel Eestis aitasid kaasa soome teadlased, kelle mõju Tartu Ülikoolis oli 1920. aastail väga tugev. Sellised prominentsed õpetlased nagu läänemeresoome keelte professor Lauri Einari Kettunen, geograaf Johannes Gab-

riel Granö, ajaloolane Arno Rafael Cederberg, etnograaf Ilmari Manninen jt. andsid vastavate alade õpetamisele ja uurimisele uuenenud Tartu Ülikoolis tugeva aluse. T. Kuldsepp ei unustanud tõmbamast ka paralleele mineviku ja oleviku vahel, mainides eesti õppejõudude tänast tegevust Soome kõrgkoolides.

Eesti rannarahva sõbra-kaubandust Soome saarte elanikega on palju aastaid uurinud **Oke Jokinen**. Tema ülevaade sellest, mis tõi soomlasi kaks korda aastas, jaani- ja mihklipäeva paiku üle mere Eesti põhjarannikule kaup vahetama, oli teaberiikas. Soomlaste toodud põhikaup oli soolasilk, mida vahetati vilja vastu. Loomulikult ei piirdunud kaubavahetus ainult sellega, lisaks oli traditsiooniline ka kingituste vahetamine. Põhjanaanibritel olid meie külades (ja mitte ainult rannas, vaid kuni 40 km sise-maal) kindlad sõbrad, kellega sidemed püsisid aastakümneid. O. Jokise etteaste kulminatsiooniks oli omapärane lõpp — ta esitas 1984. aastal tehtud helisalvestuse, mille sisuks 94-aastase Agnes Leskise mälestused omaaegsetest sõbrakaubandusretkedest Eestisse.

Emotsionaalseks tõusuks ettekannete teaduslik-tõsisel rivis oli **Linda Viidingu** esinemine. Iginoorusliku kultuuritegelase ja tõlkija (esinemine toimus mõni päev enne tema 84. sünnipäeva) esitas ilusa memuaristliku sõnemaalingu oma kauaaegsetest soome-suhetest.

Väljaspool akadeemilist ringkonda sai ainsana laia vastukaja **Raimo Pullati** ettekanne, millele «Helsingin Sanomat» pühendas peaaegu pool lehekülge. See on loomulik, kuna R. Pullati käsitletud teema «Piiritusekuningate aeg» on hõimurahvale läbi aastakümnete olnud südame-lähedane.

Soome keeluseaduse kaitse aastail 1919–1932 oli muidugi soomlaste endi asi ning seetõttu on loomulik, et nende arhiivid on vastavatest materjalidest rikkad. R. Pullat on

asunud nende arhiivimaterjalide põhjalikule läbitöötamisele, mille tulemusena ilmub Soomes tuleval aastal vastavasisuline monograafia. Seekordne põgus pilguheit andis konkreetsetele andmetele toetudes mõjusa pildi eesti salapiiritusevõrkude ettevõtlikkusest ning selle äri tõesti suurest mahust — nii konfiskeeris Soome toll 1929. aastal miljon liitrit salapiiritust ning hindas ise oma tegevuse laeks salakaubanduse 10-protsendilist tõkestamist.

Teise seminaripäeva avaettekande tegija **Seppo Suhonen** käsitles Johannes Aaviku ja Oskar Loooritsa kirju soome keeleteaduse suurkujule Lauri Kettusele. Ta keskendas vaatluse peaaegselt kahele teemale: J. Aaviku kirjades tõstatatud keeleuudendusküsimustele ning O. Loooritsa kirjavahetuses sisalduvatele, liivlastega seonduvatele probleemidele. J. Aavik soovitas L. Kettusele viimase palve peale täiendada tema tööd «Nimede valik ja soetamine» rea uusi — kalm(u), -lind, -puu, -risti, -vainu, -vilja lõpuliselt perekonnanimed. Lisaks sellele kirjutas J. Aavik, et loodab näha püsivana ka kahte nime, mida ta ise on kasutanud pseudonüümideks: Randvere ja Sanglepp. Loomulikult kajastub J. Aaviku kirjades vastumeelsus «ametliku» keele suhtes ning kartus, et Johannes Voldemar Veski keelekorralduse «ärkamisaegne kõsterkoolmeisterlik maik» levib ja jääb püsima ka arenenud eesti keeles. Vastukaaluks soovib J. Aavik, et L. Kettunen võtaks eesti-soome sõnaraamatu uuendustöö reas sõnu just tema soovitatud vormides, mitte aga J. V. Veski halbu viit valesid väljendusi. Ei pääse keelepoliitika küsimustest oma kirjades L. Kettusele ka O. Looorits. Siiski on aastail 1923–1937 tema kirju läbiv peateema hool liivlaste kultuuri ja eluolu suhtes. Kirjeldades liivlaste viletsat elujärge, teatab ta 1923. aasta detsembrikuus L. Kettusele, et paljud lapsed ei saa koolis käia, sest neil puuduvad jalatsid. Kuid O. Looorits ei piirdu üksnes hä-

dade üldise kirjeldamisega, vaid käinud läbi ükskeist liivlaste küla ja loetlenud (nimeliselt) 210 abi vajavat last, esitab ta konkreetseid abipalved. Muuseas, nende puudustkannatavate laste hulgas olid ka Hilda Cербach ja Alfons Berthold, kes mõned aastad hiljem stipendiaatidena Soome õppima lähetati ja kelle käekäigu eest O. Looorits pidevalt hoolitses. O. Loooritsa kirjad annavad ettekujutuse ka neist raskustest, mis kerkisid seoses liivi seltsimaja ehitamiskavadega.

Siinkirjutaja andis seminaril ülevaate eesti-soome kunstikontaktidest 1920.–1930. aastail. 1920. aastate algul oli olulisem üldkultuuriliste ideede levik Soomest Eestisse, mis mõjutas arenevat seadusandlust (muinsus- ja kunstikaitse), muuseumide tööd (Eesti Rahva Muuseumi tõus Ilmari Mannise juhtimisel eesti muuseumikultuuri malliks) jms. Kümnendivahetusel jõuti kunstinautuste vahetamiseni, mille kulminatsiooniks oli eesti kunsti ülevaatenäituse korraldamine Helsingis 1929 ja Soome kunsti väljapanek Tallinnas 1930 ja Tartus 1931. Eesti–Soome kunstialased sidemed ei olnud 1920.–1930. aastail siiski eriti intensiivsed. Takistuseks tõusis kümnendivahetuse majanduskriis ja jähnenemine maadevahelises poliitilistes suhetes.

Vello Paatsi esitas ammen-dava pildi geograaf Johannes Gabriel Granö tegevusest Tartu Ülikoolis aastail 1921–1923. Kolme ja poole aasta jooksul jõudis ta viia kaasaegsele tasemele geograafia õpetuse, olla viljakas teadlane ja ülikooli teaduslike toimetiste esimene toimetaja, alusepanija kodu- ja linnaurimisele. Nimetamist väärib seegi, et kõrvuti L. Kettusega oli ta teine soomlasest õppejõud, kes juba 1919. aastal pidas loenguid eesti keeles.

Seminari lõpetuseks kuulati **Helena Saari** ettekannet Soome ja Eesti üliõpilasorganisatsioonide sidemetest. Esimesed tõsisemad sammud ühistöös üliõpilasorganisatsioonide tasandil tegid eestlased 1920. aastate keskpaigas ja 1925. aastal jõuti sõprusliitide sõlmimiseni. Kümnendivahetuse lõpp tähistas kulminatsiooni — 1929. aastal kirjutati alla üksteist üliõpilasorganisatsioonide vahelise lepingu ja üliõpilaspeevadest Tartus võttis osa 350 soome tudengit.

Eesti–soome kultuurisuhete teadusseminari võib pidada õnnestunuks, sest unustatud vana kõrval oli enamikul ettekandjast esile tuua ka uusi vaatenurki ja allikaid selle aktuaalseks tõusnud probleemide ringi avamiseks.

JÜRI HAIN

Eesti Kultuurikapitali Sihtasutus Soomes on määranud esimesed stipendiumid ja abirahad eesti kultuuri, teaduse ja kunsti toetamiseks.

Abiraha kogusumma ületab 250 000 marka. Individuaalstipendiume on 32. Eesti ja Soome koolide omavahelisi sõprussidemeid toetatakse sel korral 100 000 margaga. Tuleval aastal jagatava abiraha määr kahekordistub. Seega tuleb jagamisele ligikaudu pool miljonit marka.

Suurimad stipendiumid, 9000–12 000 marka, määrati Viini Riigiooperis õppivale baritonile **Taimo Toomastile**, filosoofiaõppejõule **Meelik Kattagole**, loodusteadlasele **Raivo Aunapile**, tehnikauliõpilasele **Andres Valdtele**, biokeemik **Enn Seppelele** ja muusik **Virgo Veldile**.

Suurima koolidevahelisi sõprussidemeid toetava abiraha saab Tallinna I Eriinternaatkool, kelle sõpruskooliks Soomes on Helsingi Ruskeasuo kool.

SOOME–EESTI KULTUURIKAPITALI SIHTASUTUSE

ESIMESED STIPENDIAADID

Stipendiumi said: Liivi Aarma uurimuseks «Lugemisoskus ja lugemine Eestis ja Soomes», **Raivo Aunap** kartograafiaalaseks tööks, **Pentti Irval** Eestile sobilikute veterinaarse järelevalvesteemi loomiseks, **Tiit Kaljundi** uurimuseks «Tänapäevane väikemaja ja selle projekteerimine», **Reet Kandimaa** sotsioloogiliseks uurimuseks, **Meelik Kattago** stažeerimiseks Helsingi ülikooli filosoofiakateedris, **Kaalu Kirme** uurimuseks «Eesti kullassepakunsti ajalugu», **Edgar Krull** osavõtuks rahvusvahelisest pedagoogikonverentsist Turus 1991, **Kalli Kukk** kultuuriloolise arhiive käsitlevaks uurimuseks, **Harri Künnapuu**

osavõtuks pereteraapia kongressist Jyväskylä 1991, **Ene Lausvee** Soome tervishoiu- ja tervisekasvatuse meetodikaga tutvumiseks, **Lembit Lauri** Eesti ajalugu käsitleva materjali kogumiseks Yleisradio arhiivist, **Mai Loog** eesti lastele soome keele õpiku koostamiseks, **Toomas Niit** osavõtuks «Elamupoliitika muutuse strateegiana» kongressist Oslos 1991, **Esko Oja** osavõtuks muusikakursustest Helsingis märtsis 1991, **Kaja Peterson** ornitoloogiaalaseks uurimuseks, **Pärt Peterson** molekulaarbioloogiliseks uurimuseks, **Maiu Pintman** koolidevaheliste sidemete arendamiseks, **Mart Rannut** eesti keele temporaalstruk-

tuuri akustiliseks uurimiseks, **Viia-Kadi Raudalainen** ungari keele ja kultuuriga tutvumiseks, **Jüri Salme** soome keele õpetamisemeetodikaga tutvumiseks, **Pilvi Salmin-Blankin** gobelääninäituse korraldamiseks Norras 1991, **Mart Sarapuu** Soome arhiivides töötamiseks teemal «Balti riigid ja Põhja-Euroopa II maailmasõja eel ja ajal», **Enn Seppel** biokeemiaalaseks uurimustööks, **Imre Siil** ja **Einar Meister** uurimustööks eesti keele prosoodilistest omadustest, **Maria Tiik** noortele suunatud sotsiaalsõltuvustega tutvumiseks Soomes, **Riina Tomberg** etnoloogiliseks uurimuseks, **Taimo Toomast** õpinguteks Viini Riig-

giooperis, **Anu Tuulmets** õpinguteks Helsingi Kunstiülikoolis, **Eha Türk** loomakasvatusealaseks uurimuseks, **Lembit Vaba** läänemeresoome keeltes esinevate balti laenude uurimiseks, **Andres Valdre** õpinguteks Tehnikaülikoolis, **Virgo Veldi** muusikaõpinguteks Soomes, Tallinna I Eriinternaatkool koolide sõprussidemete arendamiseks.

Sihtasutuse juhatus esimees Helsingi Ülikooli rektor prof. **Päiviö Tommila** andis stipendiaatidele üle vastavad tunnistused 2. detsembril Tallinna Raekojas.

Sihtasutuse juhatus leiab, et Eesti haridus-, teadus- ja kunstielu vajab tuge kohe. Järgmised abirahad jagatakse 1991. aasta kevadel. Taotlusi saab esitada 1. veebruarist 4. märtsini. Info Tallinna telefonil 44 92 70 teisipäeviti kella 15–18.

BETTI ALVER. VILETSUSE KOMÖÖDIA. Poem. Pantomimi ja Plastika Stuudioteatri väljaanne, 128 lk. 4 rbl.

Betti Alveri «Viletsuse komöödiast» (1935, faksiimiletrükk 1990) ei ole eesti kirjandusteadus osanud midagi olulist arvata, erandiks vaid E. Nirgi lõik (E. Nirk. «Avar-dumine», 1985, lk. 253). Tavaliselt nimetatakse seda teost «poemiks» (sest nii on ju tiitellehel kirjutatud!). Tegemist on siiski proosavormis jutustusega, mis räägib ühest hilissügisest punapäise kunstniku Pimpa elus. Tegelasel on üdini boheemlik, sageli nälgitakse ja tarvitatakse oht-ralt alkoholi. Juhtub selles loos igasuguseid asju, kuid kõik juhtub n.ö. mitterealistlikult — samas laadis, nagu juhtub igasuguseid asju Fr. Tuglase «Androgüüni päevas» või A. Gailiti «Kollase hülgu-meelsuses». Mainitute suunda jätkab «Viletsuse komöödia» küll kõige otsesemalt. Alveri peategelase eelkäija — vähe-malt nime poolest — ongi «Androgüüni päevas» esinev madaam Pimpa. Ja «Viletsuse komöödia» peatükk «Dinee-saatana juures» haakub käe-gakatsutavalt Tuglase saata-na-käsitlustega.

Miks nimetas Betti Alver oma jutustuse ikkagi «poemiks»? Lk. 74 väidab minate-gelane Pimpa järgmist: «Olin harjund vaatlema inimeste kui unenäolist poemi, mille pää-mine võlu tulenes just lõpu masendavast fantastikast: va-nade surnuaegade hämaru-sest, laipade järkjärgulisest moondumisest, sõredast val-gest liivast.» Niisiis ei tähenda «poem» siin žanri, vaid teatavat metafüüsilist hoiakut ja vastavat reaalsusetaju. «Lõpuga» seostuv teljes-tabki tervet «Viletsuse ko-möödiat»: juba jutustuse tei-ses lauses mainitakse surnu-kirstu, esimesele leheküljele

METAFÜÜSILISEST BETTI ALVERIST

mahub veel Pimpa toanaab-ri, lonkuri üliõpilase Childe Haroldi laip, teises peatükis on tegemist Pontus Kooloni naise surnukehaga, peagi tuleb jutuks Kooloni silinder — aparaat, mis «kümnen-dik-sekundi jooksul tapab inimese hiigla õhusurvega» ja mis teo-ses erilist rolli mängib, jne. Alapealkiri «poem» ütleb see-ga ühemõtteliselt, et teoses käsitatakse inimeste kui une-näolist kunsiteost (NB! mitte kui ainet kunstiteose jaoks!), mille päämine võlu on seotud «lõpu», s. t. surma ma-sendava fantastikaga. Selles ongi võti «Viletsuse komöö-dia» mõistmiseks. Võib veel küsida, miks seisab pealkir-jas just sõna «komöödia»? Kas see ikka on — lõpu ma-sendavat fantastikat silmas pidades — piisavalt põhjenda-tud? Vastus on lihtne. Või-malikud allusioonid Dantele ja Balzacile märgistavad ku-jutatava pretensioonikat uni-versaalsust ning maailmakir-janduslikku traditsioonilisust. Lisaks rõhutab niisugune pealkiri ka Alverile nii loo-muomast lavastuslikkust.

Väga oluline alverliku me-tafüüsika mõistmiseks tundub olevat ka Pimpa ja tema naabri Joel Jordani dialoog (lk. 12). Habemessekasvanud ja üllatavalt mahakäinuna näiv Jordan väidab siin, et tänapäeva maailma põhilisim pahe on laiskus. Pimpa arvab aga, et maailmas pole kunagi nii palavikuliselt töötatud kui praegu (s. t. ilmselt 1920. aastail). Seepeale sõnab Jor-

dan: «Ja mispärast? Sellepä-rast et inimene pole kunagi nii laisk olnud kui praegu! Laisk, just kõige halvemas mõttes laisk, seesmiselt laisk. Ta on nii laisk, et teda ta oma nagu koormab, ja ta instinktiivselt mehhaniseerub. See on hinge ja vaimu liikumatus, peaaegu surm, mis te-da sunnib elu tõendus otsi-ma sellest palavikulisest «väl-jaspool olemisest». Talle on piinlik olla elav inimene. Ning tõtt öelda, miski polegi raskem. Elav inimene olla tähendab end iga hetk oksa puua ja siis selle oksaga jäl-le maha kukkuda.»

Niisiis — maailma endasse mässinud laiskus ja kaks

«olemist» («väljaspool» ja «seespool»). Tsitaadis vilksa-tab samuti intrigeeriv sõna «palavikuliselt» (ka H. Talvi-ku 1934. ilmunud esikkogu pealkiri oli «Palavik!»), mis seostub just «väljaspool» ole-misega ja hinge ning vaimu liikumatusega. Palavik on seega omalaadne «elu tõen-dus» selles «väljaspoole ole-mises», mis tegelikult võrdub seesmise laiskusega. Muuseas, laiskus on Alveri metafüüsi-kas irriteeriv kategooria, mis nõuaks ulatuslikumat käsit-lust (ilusa alguse tegi siin A. Langemets, vt. «Sirp ja Vasar», 21. november 1986, lk. 4). Rõhutagem, et Jordani aforistlikus väljenduses märgistab «elav inimene olla» isepärast mängu surmaga, pi-devat piiri peal olemist (kas ei suubu ka Jordani jõgi Pa-lestiinas Surnumerre?). Mui-dugi ei maksa Jordani tsiteerit-d mõttekäiku võtta «Vi-letsuse komöödia» semantilise keskpunktina. Küll tasub se-da aga arvestada juhtnööri-na süzee seletamisel.

Et reljefistada Betti Alveri varase metafüüsika esteetili-

si avaldumisvormi, peaks li-sama n.ö. isiksuslikugi as-pekti «Viletsuse komöödias» on probleemiks isiksuse ka-hestatus, mida serveeritakse üsna freudistlikus valguses. Lk. 83–84 loeme Pimpa sõ-nu: «/— — / olin ma sees-misel katki kärisend otsekui kaheks täiesti erinevaks ini-meseks. Üks inimene, keda juhtis mõistus, elas nii kui teised, oli skeptiline, imetles kõikjal vormi ja vaimukust ning värises alati enese eest. Teine inimene, kes oli vangis nagu kuski trellitatud keld-riks, tuges seletamatule, pea-aegu kehalisele loogikale, avaldudes päämiselt tunne-tustes, mis seisid risti vastu puhta mõistuse suunitlusele. Need polnud mingid eba-määrased «aimused», samuti mitte vääramatute «tõdede» suggestioonid. Ei, see oli minu enda hää, mis hüüdis mind kustki tundmatust sügavusest. Kuna ma ise tajusin ennast vaid ühelainsal antud punk-til, see kauge, võõraksjään-d «mina» näis mind käsivat kogu mu perspektiivis. Ta ei mõistnud midagi hukka, kuid ei omistand vähimatki täht-sust säravale vaimule, herois-mile, «kunstile» kõige pare-maski mõttes ega mistahes monumentaalsusele. Tal olid omaenda väärtused, ning et neid tabada, pidi saama va-baks mõistuse paatund hüp-noosist.»

«Viletsuse komöödia» me-ta-füüsileks aluseks olevaid postulaate võib samuti aimata Alveri tollases luules. Enam-gi, neis võib näha ka nn. ar-bujalikkuse (arbuja = nõid) alust, mille kujundamisel olu-list rolli mängis Heiti Talvik ja mille väga isikupäraseid variatsioone kohtame Bern-nard Kangro ja Uku Masin-gu selleaegses loomingus. Ar-bujate üks ilusamaid eesmär-ke oli ju elulähedase reaali-suse probleemistamine, ja see neil õnnestus.

TOOMAS LIIV

Ott Kangilaski illustratsioon Betti Alveri «Viletsuse komöödia» 1990. a. väljaanne on ümbertrükk 1935. a. Eesti Kirjastuse Kooperatiivi Tartus trükitud raamatust. Trükiarv 1000.

JOHN BANVILLE. NEWTONI KIRI. Inglise keelest tõlkinud Krista Kaer. Tallinn, «Loomingu Raamatukogu», 1990, nr. 40.

Motod on mõnikord ohtli-kud. Meenub üks hiljaegu loefud eesti romaan, mille al-gusse autor oli paigutanud kena moto — moto oli kogu-ni nii kena, et mõtlesin tükk aega, mispärast sinna juurde veel romaani oli vaja kirju-tada.

Banville on valinud moto Sir Isaac Newtonilt. Valitud tsitaadis võrdleb Newton en-nast mererannas mängiva pois-siga, kes näeb küll kivikesi ja merikarpe, aga ei märka suu-re tõe ookeani. Kui juba mõt-tehiid enda kohta nii suvat-ses öelda, mis siis lihtinime-sel veel üle jääb... Ja mis-tarvis üldse raamatuid kirju-tada, kui suure tõe ookeanini nagunii ei jõua? Kuidas hin-nata kirjanikku, kes dekla-reerib nagu Banville: «Palju-sid asju, kõiki tähtsaid asju pole võimalik väljendada», ja ometi muudkui kirjutab?

MERIKARP Ookeani Rannal

Võib-olla tahab Banville meile tõestada, et Newtonil oli õigus? Tänamatu ülesan-ne, seda on teised juba kor-duvalt tõestanud, nii enne kui ka pärast Newtonit.

Banville näib pigem ütle-vat: me eksime küll ikka ja jälle, aga iga kord pisut erine-valt. Kirjanikku ei huvita mitte protsessi lõpp, vaid prot-sess ise, ahvatlev, võimalus kirjeldada kirjeldamatut.

Sest millest «Newtoni kiri» siis tegelikult räägib? Süzeelt banaalne lugu: õpetlane sõidab maaüksildusse raamatut kir-jutama, armub nooresse nei-usse, seejärel tema tädise ja

põgeneb taas linna. Seesugu-ne stoori ei vääriks refereeri-mist ega retsenseerimist, kui seda poleks kirja pannud Banville'i-taoline vaatleja, kes pikksilma kord suurendajana, kord vähendajana kasutab, olemata päris kindel, kummast pikksilma otsast ta parasjagu sisse vaatab.

Õpetlane kirjutab raamatut Newtonist, on kirjutanud ju-ba seitse aastat, katsub mee-leheitlikult sisse elada Newto-ni hingeellu, teda ei huvita enam «Philosophiae naturalis principia mathematica», vaid Newtoni tunded tulekahjuõõl, pärast käsikirjade põlemist;

Newton, keda ta on uurinud, ei rahulda teda, ta mõtleb en-da jaoks välja uue Newtoni, laseb Newtonil kirjutada kir-ja, mille meeoleu ja osa teks-ti on laenatud Hofmannstah-ilit, ja tema Newton jõuab tõdemuseni: elutöö hävingul-gi «pole mingit tähtsust». Nõnda seguneb minategelase, vanitas vanitatum Newtoni-legendiga, tegelikkus ja fabu-leering annavad ühtmoodi vastuse — järele ei jää mitte midagi.

Või kui jääbki, pole seda võimalik sõnastada, vähemast mitte üheski arusaadavas keeles.

Niisiis taas kord: «pole või-malik väljendada». Ehk on siin suutmatuse põhjuseks õhtumaadele omane püüe kõi-ke tingimata klassifitseerida, anda ammendavaid definit-sioone, olgu kõne all gravi-tatsioon või Jumal. Minategelase «väljendamine» läheb ehk luhta just seepärast, et ta on seletamise endale elukutseks valinud (mis see tema Newto-ni-biograafia siis muud on kui

ühe inimese mõttekäikude äraseletamise katse), ja kui see hästi ei õnnestu, kandub tema seletamiskramp üle ka omaenda isiklikule elule.

Või pettub minategelane hoopis seepärast, et tema ar-mastatud daamid ei käitu harjumuspärase «klassikalise mehaanika» objektidena, ei sobi juba valmis skeemi (mee-nutagem episoodi, kus minate-gelane kõnnib niidul, kaasas lindude määraja, ja leiab, et illustratsioonid ei sobi kokku elusate isenditega).

Olgu kuidas on, olgu Ban-ville või paadunud agnostik — üheainsa romaani põhjal on raske midagi kindlat järeldada —, kirjutada oskab ta elegant-selt ja poeetiliselt. Su-vitusnovellist saab tema käe all kontseptuaalne draama, mis hõlmab fundamentaalseid filosoofilisi probleeme.

Raamatut käest pannes jääb igatahes mulje, et tegemist on ühe ilusa merikarbiga — lai-netagu siis tõe ookean peale-gi silmapiiri taga.

ASTRID REINLA

Möödunud reedel korraldasid Soome Kultuuri-punkt ja Elias Lönnrofi Selts Friedebert Tuglase Majamuuseumis Soome «Finlandia» kirjanduspreemia kandidaatide tutvustamise. Soome Raamatufondi väljaantav «Finlandia» on Soome kirjandusauhindade tähtsaim ja rahaliselt suurim. Kandidaate, kelleks on seekord Olli Jalonen, Tiina Kaila, Leena Krohn, Juha Seppälä, Joni Skiftes-vik, Eira Stenberg, Kjell Westö ja Benedict Zillia-cus ja nende uusi teoseid, olid saanud tutvus-tama kirjastuse «Otava» informatsiooniosakonna juhataja Tuula Isoniemi ning kirjanduskriitik Matti Rinne Helsingist. Nad rääkisid ka tänavustest teistest tähelepanuväärsematest soome ilukirjan-duslikest uudistest ning vastasid kokkutul-nute küsimustele.

Pildil: Paremal: Matti Rinne, Tuula Isoniemi ja Piret Saluri.

ARNO SAARE FOTO

RAHVUSVAHELISE EKSLIBRISE ASSOTSIATSIOONI LIIKMEKS

Saksamaalt Mönchengladbachist saabus Eesti Eksliibriseühingule (president kunstnik Priit Vaher) meeldiv kiri. Nimelt annab dr. Gernot Blum teada, et suvel toimunud eksliibrisekongressil võeti Eesti Eksliibriseühing ühel häälel vastu Rahvusvahelise Eksliibrise-assotsiatsiooni (FISAE) liikmeks.

Kõike, mida ma näen või tunnen, — ei kirjuta ma üles. Esiteks, ma ei oska, aga teiseks — keegi mus ei lase seda teha. See keegi mus kirjutab selle küll üles, aga minu hinge sisse, nende tühjadele või juba täiskriiteldatud lehekülgedele, mis seal sees on, kirjutab hea meelega, paneb tallele. Ainult — seal tuhmub kõik ruttu, unub, sest keegi ei loe sealt neid ridu iialgi, ja mulle näib — neist ülestühendust pole mingit kasu — kellelegi vist. Ometi see protsess toimub: keegi kirjutab mu eest, kogub muljeid, vaeb nüansse, käsib mul muljeid korjata, mida ma ka teen, hea meelega, kuid kuidagi valuliselt, ja kirjeldada ise seda — välispidiselt — ma ei suuda. Ainult too mu sees oskab, suudab — kergelt, aga hoiab oskused enese teada.

Kõikidest paleustest kõige magusam on ikkagi võim. Näiliselt püüab võim alati hoolitseda rahva eest, tegutseda rahva nimel, rahva mandadiga. Võim alati töötab midagi, loeb seda oma ülesandeks (isegi kui talt seda ei paluta). Töötus — see on kontakti, suhtlemise vorm.

Võim — see on vandenõu. Meie vastu. Aga meie mõtlemine — hoolitsus.

Jääb veel üle — oodata, millal hobune senatisse valitakse...

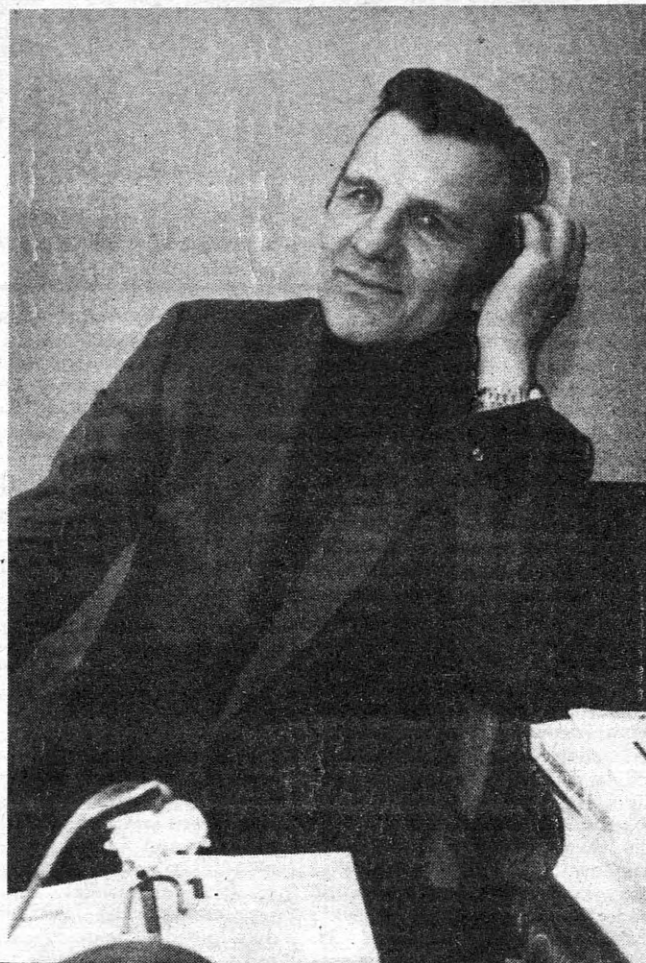
Enam ei rahulda isegi absurd, kunsti meetodina. On liiga lahja, ja selle kaudu on võimatu, näib, midagi (tõde, tõevirvendusigi) edasi anda, kanda. Sest absurd pole üldine, kogu ühiskond (elanikkond) pole sellest haaratud, nakatatud, mõnigi klann elab täiesti reaalses arusaadavas mugavas ruumis ja ajas, võidutseb või elab täiesti normaalset tavalist — tema jaoks — elu. Ühele on absurd (mitte enam meetodina, vaid reaalsusena) hukatuslik, teisele täiesti talutav, edu töötav. Situatsioon on klassikaline!

See tuleb sellest, et kõik on järsku müüdiv, kasu toov — aated, põhimõtted, isamaa, vabadus, õnn. Ühesõnaga — kauba hulk on suurenenud, teenimisvõimalused on laienenud, kõik on kapital, ka elatud elu!

Villem Markson oli pops poeg. Ei kõla just eriti ilusti. Ja raske on seletada tänapäeval, kes see pops õieti oli. Ainult et — asi hakkab tänapäevastuma; on valida — kas olla nüüdki pops või püüda saada peremeheks. Lihtsalt inimene on raske olla, raske olla. Peab valiku tegema, tegutseda. Villemil polnud isu tegutseda.

Ta püüdis Barbellile selgitada, kes see pops oli. Barbell arvas, et sulane. Aga ei olnud sulane. Ja sõna «pops» polnudki Barbell kunagi kuulnud. Ja mis pops poeg Villem otseselt oligi. Ta oli sündinud 1950. aastal kaugel Irtõsi ääres. Isa ei olnud ju seal

Jaan Kruusvalli proosakildude ühiseks pealkirjaks võiks olla ka «Küpsesse ikka jõudnud mehe mõtteid». Nimelt saab Jaan Kruusvall täna 50. Soovime kogu toimetuse poolt südamest õnne!

JAAN KRUUSVALL

KARJALAPSEL KÜLAS

MÄRKUSI JA MÄRKMEID

pops. Või oli? Oli suuremgi pops kui omas kodus? Vaat, kuidas võib takerduda mõistetes! Aga ei saa edasi astuda teel, kui mõisted pole paika pandud. Kui Barbell peab teda sulase pojaks, siis pole mõtet edasi rääkida, võib kohe erinevatesse suundadesse lahkuda, igaveseks.

Villem ei püüdnudki kusa-gil ega kellegi külge kinnistuda — tal polnud kunagi naist olnud, abieluliselt seadustatud mõttes.

Juba ammu ei saa ma aru, mis on elus kõige tähtsam. Ainult näib, et see, mis on justkui väga tähtis, kõige tähtsam — pole üldse tähtis. Tähtis on hoopis muu. Aga me oleme niivõrd rikutud inimesed, niivõrd kinni tavades, et tähtsaks peame vaid seda, mis on kõige raskemini saavutatav, mis meid täielikult kur-

nab ja meilt röövib igasuguse priiuse.

Mõtted ei tule. Ei tule mälestused. Siis arvad — sind pole nagu vajagi. Ja ilmaaegu oled elanud. Sest sind on unustatud. Ja sa ise oled kõik unustanud. Kõik olu oli ju nii ammu. Siis oli teine aeg, õhki teine, kliimagi teine — ilmad olid ilusad.

Aga nüüd pole enam midagi — sa ei märkagi midagi. Kõik on ükstapuha. Imelik. Ja midagi ei juhtu sellepärast. Ja Jumalgi magab vist talveund.

Kuigi on sügis. Ja vahtrate lehed värvuvad aina kollasemaks.

Ümberringi ehitavad inimesed maja. Nagu poleks tõesti midagi juhtunud.

Milline energia on inimestes. Isegi sügisel nad ei väsi. Justkui oleksid nad esimest

korda sündinud sellesse maailma. Nii küllap ongi.

Aga mina olen vist ennemgi olnud.

Hall on taevas, ja kõik, mis selle taeval all, on samuti hall.

Ja kui sellel maal on tõesti laotuses peremees, siis just nimelt tema ilmselt kattis selle nende läbipaistmatute troostitute pilvedega kinni, et mitte näha rumalusi, mõtetuid kannatamisi, neid inetusi, mis toimuvad selle ette-tõmmatud katte all — avalikult, ja iga päev.

Laul on tühi klaas. Selle sees on olnud limonaad.

Peale väikest uinakut on hea enesetunne. Ainult kuidagi kurb on.

Majad on hallid. Inimesed on putukatesarnased. Nad sebevad.

Päise päeva ajal põleb taas elektrivalgus.

Saljapin laulab raadios.

Jõulud on möödas.

Midagi on veel möödas.

Hommiikul ilmus päike, paistis mõne tunni, kuid ei soojendanud. Siis ta kadus. Ilm oli jälle videvikuline. Kuid oli tulevaidkne ja loodus näis kuidagi lõbus. Või oli inimese hinges mingisugune lõbusus. Võib-olla oli elutahe. Ei olnud nii — et oleks tahtnud surra.

Valget lund oli sadanud õõsel. Nüüd oli libe. Sest õhuke lumekorral all peitis enast loikude jää. Eriti libedad olid teerajad. Just need, mis viisid mere äärde.

Aga jões oli vesi ilmunud jälle.

Meri oli väga tinane, raske. Ja tühi, elutu. Isegi luigid — neid oli kaks — ei teinud merd elavamaks. Miks nad üldse siia olid jäänud. Kõik teised olid ära lennanud, vist. Ja meres ujus üksikuid jäätükke, laine lükkas neid randa, sinna oli neid kogunenud juba palju. Nüüd lamasid need killud hingetuina liival. Millal nad sulavad.

Suvilad ümberringi olid tühjad. Ei ühtegi inimest kusa-gil.

Ja linnad olid kaugel. Kaugel olid ärid, rutt, poliitika, ajalehed, raadio ja televiisor.

Ka piirivalvurite saapajälgi oli rannas näha.

Veel olid suure hundikoera jäljed.

Mis oli selle suure mere taga? Ometi oli teada, mis seal on.

Õhtuses bussis oli ainult kaks reisijat. Ja siis hakkas vihma sadama. Bussiaknad olid märjad. Ning oli täiesti pime.

Mis on kõige tähtsam siin elus, millel on kõige suurem hind. Pilgul, mis andestab su peale, südamel, mis sulle kaasa tunneb. See on elu keskpunkt, see on elu algus, selle poole tasub vaid püüda; kuid kõik see tuleb kätte juhuslikult, ootamatult, kui üldse tuleb. Siis saad juured alla, kui see tuleb, kui sulle see kingitakse. Seda otsid kogu elu, unustad, muide, et otsid, ja oled ise — teadmata millest — meeletehes; aga

otsid; see on elu eesmärk, kõige kaunim eesmärk.

Karjalapsel külas. Ma olen karjalapsel külas käinud. Nüüd tahaks jälle minna.

Viimati, kui ta juures olin, panin tähele: karjalaps on nii meeldivalt rumal, nii meeldivalt avameelne, ja veel — nii meeldivalt kinnine. Eks mina näen teda üldse teistmoodi. Mitte nii, nagu ta ise ennast näeb. Ma näen, et tegelikult on ta hirmunud, või ärahirmutatud, ta kardab; kogu tema edasine elu, tema elulugu — on täpselt loetav tema silmadest, ja tema heledatest, suvel pleekinud juuksesalkudest, ja samuti lõikehaavade-armidest tema sõrmedel, mida on tekitanud pisikene vestmisenuga, ja jalataldadest, millel pudelipõhja jäljed, sest ta on nende otsa astunud rohus või õunapuust alla hüppates sattunud... Ühesõnaga — väga loetav, väga etteaimatav on tema elulugu...

Tal on isa ja ema. Ta elab nendega koos. Ema võtab õõsel teda enda juurde magama, kratsib selga. Isa on tihti kaugel, tuleb joobnuna. Ja koer on tal sõbraks.

Maailm on tema jaoks veel siiski küllalt suur.

Kuid juba hakkab see muutama kitsamaks, maailma piirid hakkavad ennast igast küljest peale suruma, koomale tõmbuma.

Just siis tulim ma ta juurest ära, kui maailm temale juba kitsaks hakkas jääma, külastäik karjalapse juurde lõppes siis.

Nüüd tahaks teda jälle vaadata minna.

Aga ei ma lähe kuskile...

Ta saatis mind ahastavate silmadega, viimane kord, midagi ta ei mõistnud, midagi ta ei teadnud, ja kellegi käest polnud küsida, võib-olla muutusid kõik — kes tutavad seni — järsku talle võõraks. Koergi suri tal, kuningal, ta jäi üksik...

Raske on hoopis teisiti mõelda kui kõik. Kust need mõtted peaksid tulema, milised need peaksid olema.

Tõelisi maailmaparandajaid on ju vähe.

Nooruses on iga kunstnik maailmaparandaja (tänu raiskamata jõule, suurele lugemusele või unistajameelele), aga vanemas eas selgub — sa mõistad, et ei mingit parandust pole toimunud, et ei mingit parandamist pole sa suutnud läbi viia. Iseennastki ei suutnud mõjustada, kasvatada.

Sellest Kirjaniku kurtmine filmis «Stalker»: «Ma tahtsin muuta neid, nemad aga muutsid mind oma kuju ja olemise järgi»

Elus on kõik tinglik.

Oled sa troonil, kroonitud või oled sa all põrmus ning alanduses — vahet pole midagi, nii seal kui siin oled sa tegelikult juhuslikult. Ja ühest seisundist teise jõudmine ei võtagi nii kogu palju aega.

Ainult ülevalpool-olemise seisundit me hoiame väga: ei taha seda käest ära anda. Küll ilmaasjata...

16. detsembril toimub Toomkirikus Soome Rahvusooperi solisti bariton **JORMA HYN-NISE** ja organist **PERTTI EEROLA** jõulukontsert. Soome tippmuusikud esinevad Tallinnas Estonia Seltsi ja

SOOME MUUSIKUTE JÕULUKONTSERT

«Estonia» teatri külalistena. Kontserdi kavas on J. S. Bach, A. Adami, D. Bortnjanski ja mitme soome helilooja — J. Sibeliuse, T. Kuusisto, S. Ranta jt. pühadekohast loomingut.

Piletite eelmüük alates 9. detsembrist «Estonia» teatri kassas. Estonia Seltsi liikmed saavad pileteid osta päev varem. Kontserdi algus kell 18.

ESTONIA SELTSI JUHATUS

Rakveres on viimase viie-kümne aasta jooksul teatrit tehtud väga mitut moodi. Poolsajandi piir ületati kahes üsna teravalt tajutavas suunas: jõukohaseks arvatud maailmakirjanduse klassikud meie sajandist (J. Cocteau, T. Williams, B. Brecht, F. Dürrenmatt) ja pagulaseestlaste loomingu (V. Uibopuu, H. Nõu, kohekohe ka B. Kangro), orientiir liisis vastavalt suundumusele vabasse maailma.

Nüüd lisandus viimatinimetutele juubelpäevadeks valminud Helga Nõu «Põgenejad», millele Rakvere Teatri ja Virumaa Fondi organiseeritud väliseesti näidendivõistluse žürii kuuldavasti peapreemia andmist ei vaidlustanud (võistlusele saabus 24 näidendit 15 autorilt).

Tartus sündinud, Pärnus õppinud ja nüüd Uppsalas õpetav Helga Nõu on meie pagulaskirjanduse omalaadne fenomen, mitte just mahuka loomingutegevuse puhul (3 romaani, novelle, jutustusi, kõnealune näidend) on osanud ta endast rääkima panna nii kodu- kui ka väliseesti kirjandusringkonnad. Arvo Mägi (novellikogu «Kord kolmapäeval» arvustuses) on püüdnud H. Nõu proosa omapära sõnastada: «Kogu üldine tendents on eemale rahvuspaigalistest koordinaatidest üldise täna- ja argipäevalisuse poole, ilma et sellega väheneks kujutatavate miljöolõikude värvikuse või inimeste individuaalsus /-/-/ (H.) Nõu on läbinisti linnainimene koos reaktsoonide kiirusega ja jutustamis-tempo kohatiste kiirendustega» («Tulimuld», nr. 4, 1967). Põhinõuetel samasuguseid hinnanguid kohtab mujalgi, mitmes kirjutises mainitakse «H. Nõu teema- ja vormiuuenduslikkust», «isikupärast lühilausest stiili» ja «närvlikku suurlinlikku atmosfääri». Eriti tihti on käibel termin «moodne» — moodne kanglane, lahendus, meetod.

Teatavate reservatsioonidega kehtib eespool mainitu ka esiknäidendi puhul, mis ülesehitus-

MA PÕGENEN, SA PÕGENESID...

HELGA NÕU
NAIDEN
RAKVERE TEATRIS

Näitlejad Kitty Eller, Marika Vernik ja Volli Kõo osalistena «Põgenejates».

printsibiilt meenutab romaani «Paha poiss» (1973), võttes telgpunktiks ühe märksõna («juhus»), varieeritakse absurdi, groteski ja iroonia abil aina uusi ja uusi elupilte, kohati katkestatakse sündmustelint ootamatu äratõikega, et see hiljem niisama ootamatult uuesti sõlmida. Näidendi jaoks valitud «põgeneja» annab end avada niisama polüsemantilisena: põgenemine vaenlase, igapäevarutiini, poliit- sei, vastuvõetamatu riigikorra, tüütava eelukaaslase ja iseenda eest. Autor on toonitanud, et peateemaks pole poliitiline põgenemine, ja õnneks on see ka lavastuses üle tähtsustamata, aga üldiselt on pagulaste identusprobleem H. Nõu tegelaste jaoks vägagi olemas, nagu tuikav ja veritsev haav. Tavaliselt on naiselik iroonia ja skepsis see emb- rüo, mis laseb haaval ajuti unu- neda, ent ei iialgi armistuda.

Üldse võib H. Nõu loomingulises biograafias leida palju juhuslikkust baseeruvat või paradok- saalset, kas või «Põgenejate»

saamisloos. Tellimustööna Kana- da väliseesti näitetrupile valmi- nud näidend jõudis Rakverre tänu kirjanikust abikaasa Enn Nõu initsiatiivile, samas oli E. Nõu ise, õigemini tema «Pidulik marss» (1968) põhjuseks «Põge- nejate» keelustamiseks 1982. a. Pärnu teatris. Ka H. Nõu romaani «Tiiger, tiiger» põhiliini moodustanud emigrandi külaskäik Nõukogude Eestisse toetus Enn Nõu konkreetsetele reisimulje- tele 1967. a. Eestist, abikaasade kodumaalekaski sai võimalikuks al- les 1988. Omajagu elevust teki- tasid pagulasringkondades «Kass- sööb rohtu» (1965) kangelan- na Urve Kaaviku erootilised elamu- sed, mida Rootsi kirjanduspildis (H. ja E. Nõu on Rootsi Kirjani- ke Liidu liikmed) oleks peetud ehk liialtki puritaanlikuks. Nii- siis ikkagi: kellele sa kirjutad, pagulaskirjanik? Oled põhimõtte- line kosmopoliit või lojalne isade maale, mis ka ei juhtuks? Tallinnas 1989. tunnistas H. Nõu: «Pagulaskonna vanema osa- ga läksin aga tegelikult raksu.

Kirjutades ei arvestanud ma kedagi, ei pidanud silmas must- valget lähenemisviisi. Ka Eestis- se tulime esimene kord kõiki et- tehteid trotsides. Me tahtsime ise endale reegleid seada. («Ko- dumaa», 5. IV 1989).

Toomas Suumani lavastusest rääkides oleme jälle paradoksi ees; «moodsa» kirjaniku teksti põhjal valminud lavastus on saa- nud harjumatu vanamoodne, aga mõjub üllatavalt värskest. Samas võimes on Mats Ouna ku- jundus: sellised mustale foonile tipitud tähekesed, tühjad ukse- raamid ja kohver-mööbel on ku- sagil nähtud, aga kõnekad.

Brjussovi-, Bergmani- ja Wil- lamsi-kogemuste pagasiga T. Suuman oli muidugi Rakveres õige mees «Põgenejaid» lavale panema, sest tundub, et kergelt Nõu tekst ennast kätte ei män- gi. Oieti ei sõandagi nii amorf- set dramaturgiat valmisnäiden- diks pidada, pigem stsenaariu- miks või ideekavandiks või liht- salt looks, mis toimub (ei)kuski

ja (ei)kellegagi, aga jah, mingit lugu ju ka ei ole.

Lavastaja, kes I. Bergmani pu- hul jättis oma õigused laval toi- muva suhtes üldse normeerimata, on nüüd tekstile absoluutselt truud, ka üldinaamiline ooteru- mi pantomiim on remargis täp- selt sellisena olemas. Kumatigi on seekord lavastaja ja autori puudused ja voores üldse pal- jus kokku jooksnud, seal, kus H. Nõu käivitab oma leebe gro- teskiarsenali ja T. Suuman lisab mehelikumat absurdihoogu, on tulemus nauditav (hotellituba, bandiidi arresterimine), briljan- ne leid oli M. Verniku — V. Kõro stseenis vaatesaali hetkeli- ne transformeerumine maasika- ja lillepeenraks, omal kohal on väärikas rahvariites tantsupaar ja «Kui Kungla rahvas...» oote- ruumi ühendkoorilt.

Tõsisemad teemad aga tekita- vad tühimikke: kodumaa maha- jätnud põgenikepaari õnnavõitu filosoferimise ja aforismide a la «ootajale on aeg ikka pikk» või «õnne on vahel väga raske väl- ja kannatada» ees on abitud nii lavastaja kui ka näitlejad (K. El- ler, P. Jakobi). Funktsionaalsem on Miranda (U. Lichtfeldti de- büüt), kohvikulauda maabunud liha ja verd kogunud kuuneitsi ja Toomase (V. Kõro) üksteisest mõõdarääkiv dialoog on sisuli- selt ilus punktpaneel, ent Leena- Anna (M. Vernik) liialt etteajama- tav.

Kõrgemale ja kaugemale, kui seda on korrektne ansambli- märg, jõuab seekord Volli Kõro, sellise rahutu ja igatseva hinge- ga Toomas tuleb meelde oma nimekaimu A. Gailiti loomingust, «finiš» aga on mujal: lilled närt- sivad, kuu ei saa kunagi taevast alla kukkuda, aga polegi tähtis, sest tänane supp pole ei üle- ega alasoolatud, ja ikkagi...

Näidendi viimane remark üt- leb (vt. «Mana» nr-d 45–46): «Lavavalgustus kustub, peale üheainsa valgusvihi, mis jääb peatuma kuul. Eestriie.»

SVEN KARJA

Rahvusvahelisel animafilm- festivalil Portugalis, Espinhos, viibis 13.–18. novembrini žü- riil liikmena «Tallinnfilmi» animafilmirežissöör **RAO HEIDMETS** (s. 1956, filmid «Tuvitadi», «Nuril», «Kaelkir- jak», «Serenaad», «Papa Car- lo teater», «Noblesse oblige»).

Salapärase nimega Es- pinho ei ole Eesti animafilmi- meesetele vist mitte tundmatu koht?

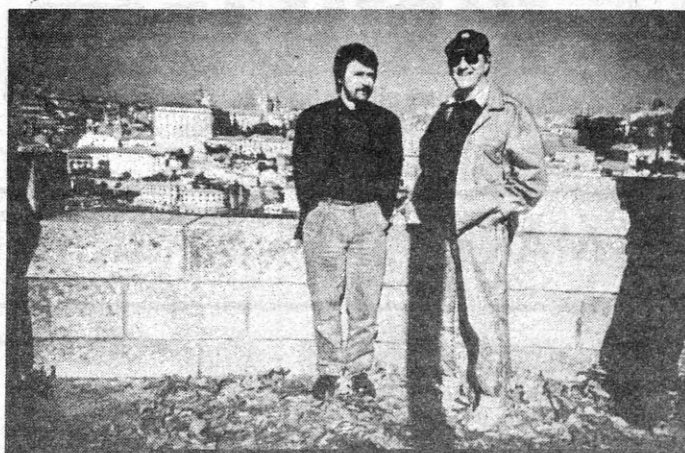
Ei ole. Seal on olnud Avo Paistiku filmid ja võib-olla varem veel midagi. Kaks aastat tagasi sai seal *grand prix* Priit Pärna «Eine mu- rul», möödunud aastal oli Pärn žüriis, minu film «Papa Carlo teater» sai siis *grand prix*. Sel aastal olin mina žüriis ja sealt tuli Eestisse kaks auhinda — Mati Küti «Labürint» sai preemia eks- perimentaalfilmide kategoorias (filmid jagunevad seal küm- nesse kategooriasse) ja Tauno Kivihalli «Surmamõrjatele» anti auhind parima muusika eest — muusika autor Lepo Sumera. Üldse oli Eesti filme seal hämmastavalt palju, pea- aegu iga päev oli konkursil näha mõnda Eesti tööd. (H. Volmeri «Jackpot», R. Undi «Kultuurimaja», filmikassett «3X1»). Rein Raamat oli Espinhos oma retrospektiivi- ga. Imelikul kombel sattus minu «Noblesse oblige», mida pidi näidatama väljaspool konkurssi, esimesel päeval esi- messe konkursiprogrammi — muidugi sai kohe selgeks te- ha, et see on väike viga, hea nali.

Teid kutsuti žüriisse kui eelmise aasta laureaati? Käi- vad need asjad ikka veel läbi Moskva või luba otsesidemet- e kaudu?

Otsesidemet- e kaudu. Koh- tusin Stuttgardi festivalil ühe Espinho festivali organiseeri- ja António Gaioga ja andsin suusõnal nõusoleku osaleda žüriis. Moskvas ei teatudki, et mi- na seal olen. Moskvast oli kol- al ainult üks filmikriitik,

EESTI FILMID ESPINHOS

Pildil: Rao Heidmets (vasakul) koos žüriikaaslase Antti Peran- nega sadamalinna Porto pano- raamil.

N. Liidust oli üks film, mis auhinda ei saanud.

Mis mastaapi festival on Espinho oma?

On neli suurt ASIFA egiidi all toimuvat festivali: Varna, Zagreb, Ottawa ja Annecy. Espinho kuulub järgmise ringi festivalide hulka, kus on näi- teks ka Shanghai, Hiroshima jt. Ilmselt hakkab praegu toimuma muutusi festivalide kaalus, sest sots.-leeril saab raha otsa ja Bulgaaria ning Jugoslaavia ei suuda enam oma suuri festivale ülal pida- da. Varna ja Zagrebi festiva- lid võivad seega minna n.-õ. turule ja mõni Lääne riik võib need ASIFA festivalid omandada.

Oli Espinhos teie jaoks huvitav festival?

Ta oli huvitav selles mõttes, et ma istusin esimest korda žüriis ja tuli vaadata kohuta- valt palju filme. Seal oli vä- ga huvitavaid filme, kuid oli ka jama. Ilmselt — kui olek- sin olnud niisama festivalil oma filmiga — ei oleks nii palju neid filme viitsinud vaadata.

Mifline oli festivali kor- raldus?

Filmid jooksid küll korrali- kult õigel ajal, kuid mingi se- gadus seal oli: festivali pea- korraldaja oli otse enne festi- vali haiglasse sattunud, mille tõttu oli palju arusaamatusi — keegi ei teadnud täpselt, kes on pädev millegi üle ot- sustama. Seal oli üldse see lõunamaa stiil — ega kella- aeg ole tähtis: kui on kokku lepitud kella üheksaks, siis tullakse kella üheteistkümneks ja... selline lahe olemine. Arvad küll, et Lääne värk, kõik käib minutipealt — aga vastupidi, kõik võtavad asja kergelt.

Millised filmid tundusid huvitavamad?

Mulle meeldis kõige rohkem inglase film «A grand day out», mis sai *grand prix* järel tähtsusetult teise preemia kui parim film publikule.

Grand prix sai tuntud tšehi- režiissööri-surrealisti Jan Svankmajeri nukufilm «Pi- medus valgus pimedus», mis oli tõesti hea film. Tihti mõned head filmid algasid ko- hutavalt hästi, aga siis venisid nii pikaks, et vaatasid: kui nüüd ära lõpeks, siis võiks au-

hinna kandidaate. Aga ei: film läheb ja läheb ja läheb veel... ja nullib enda nii- moodi ära. Svankmajeri film oli paraja pikkusega ja idee oli ka hea.

Kaader *grand prix* saanud fil- mist «Pimedus valgus pimedus».

Inglase «A grand day out» meeldis mulle aga sellepä- rast, et see oli tegelikult ainu- ke film, mis lahedalt, mõ- nusalt tehtud. See oli päris väikestele lastele mõeldud film ja ma ei ole kunagi üh- tegi multifilmi vaadates nii palju naernud. Üldiselt oli ko- gu programmi üle mingi äng, kõik kunstnikud põevad oma

maailmavalu, tööd on ehk küll head, aga tingimata negatiiv- se emotsiooniga. Inglise film oli aga väga ilusti ja profes- sionaalselt tehtud lahe film, meeldis kogu žüriile. Žürii vaidleski, kummale filmile neist kahest anda *grand prix*-d. Kaks žürii liiget olid inglise filmi poolt, kolm Svankmaje- ri poolt.

Milline tundub olevat Eesti animafilmi konkurentsivõime Espinho festivali taustal?

Joonisfilm on kogu maail- mas ikka olnud kindlal heal tasemel. Nukufilm on aga teinud praegu väga kiire hüpe üles. Espinhos said kaks peaauhinda just nukufilmid. Ja üldse on hulk põnevaid nukufilme, mida vaatad ega kujutagi ette, kuidas üldse on võimalik sellist teha, ja mille taustal meie nukufilm on küll lootusetult maha jäänud. Meie tehniline tase ja ma- terjalid on nii algelised, et ma kardan: sellises konku- rentsis jääme puhtalt alla. Ainuke, millega võime lüüa, on idee, aga ka see ei ole kerge, sest seal on ilmselt väga palju häid ideemehi. Nii et kui asi läheb karmi turu- konkurentsiga peale, siis mingit roosilist väljavaadet minu arust küll ei ole.

Muidugi, keskmisel tase- mel on kõik «Tallinnfilmi» animafilmid konkurentsivõi- melised, kõik nad võiks viia festivalidele, sest festivalifil- mide hulgas on palju ka selli- seid, millest üldse ei saa aru, miks nad tehtud on, ja millel teostuski on keskmisel tase- mel.

Espinhoski jäi kümnest preemiast kolm kategooria- preemiat välja andmata, sest filmid olid lihtsalt magedad. Kõikumus on tiptasemes: et tiptasemel konkureerida, sel- leks peame oma materiaal- tehnilise baasi uuendama.

Vahendanud
MARIS BALBAT

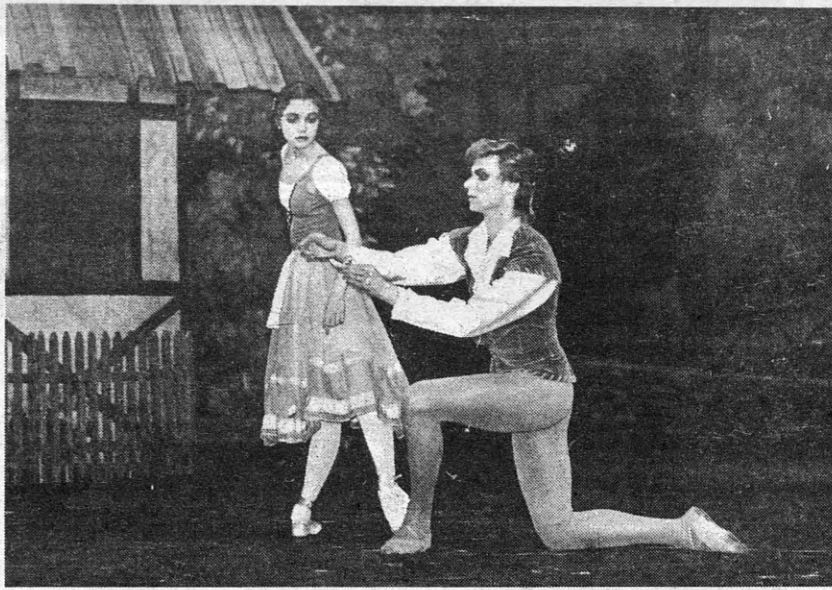
Päev enne «Vanemuise» väikese maja ametlikku taasavamist kogunes teatri balletirühm oma uut treeningisaali sisse õnnistama. Koduses, värskest värvist lõhnavas teatrimajas ringkäiku tehes tabasin end mõttelt, et õieti teame «Vanemuise» balleti kahe viimase aasta tegevusest üpris vähe. Pärast trupi juubelinädala üritusi valitseb Tartu balleti ümber peaaegu üksmeelne vaikimine. Aga kõnelda/kirjutada oleks mõndagi.

Alljärgnev ei saa pretendeerida süvaanalüüsile, tegemist on paari kiirpilguga mitmeid muutusi läbivast trupi argipäeva. Juba afišsi uurides (statistilisi andmeid kontrollimata!) on näha, et mängukavas on balletti õige harva, nimetuste valik piiratud. Mitme sisuka lavastuse eluiga osutus lühikeseks. Eriti kahju on soomlaste «Seitsmest vennast». Võib küll mõista üht väljalangemise arvatavat põhjust — teatrist on lahkunud meessolistid ja -rühmatantsijaid, meesrühma hinged kirjas seisab praegu neli (vormist väljas!) tantsijat — aga kahjutunnet see teadmine ei leevenda. «Seitse venda» oli tänapäevase tantsukeelega, tugeva mõttetagumaaga etendus, millel oli eeldusi pealtvaatajatega kontakti leida.

Tantsijad on lahkunud mitmesugustel põhjustel (analoo- gilistest juhtumitest, teistes eesti kunstikollektiivides on juba alarmitõstvat juttu olnud), aga samasuguse kaalu- ga on probleem Tallinna koreograafilise kooli lõpetanute keeldumisest siirduda tööle Tartusse. See on tegelikult laiem eetilise probleem, mis ei haara üksnes kunstihariduse saanud. Ilmneb lausa infantiilne süüdimatus — tasuta saadud haridus nagu ei paneks asjaosalistele mingeid hilise- maid kohustusi. Puudub mis- siooni- ja võlglasestunne, kül- vama jätkavad valmis vilju mitmesugused kabareed/koo- peratiivid. Money, money, mo- ney...

Balleti alal on keerdsõlm veelgi mitmekihilisem. Noor tantsija tahaks tantsida, koo- lis omandatud rakendada. Vä- he on neid, kes kipuvad afek- teeritult treenima ainult tree- nimise pärast. Endastmõiste- tav ja inimlikult loogiline on harjutamine millegi konkreet-

«VANE- MUISE» BALLETI ARGI- PÄEV

Dagmar Rang (Giselle) ja Robert Kinkeris (Albert).

ULO LAUMETSA foto

se nimel. Operetis/muusikalis võivad olla kui tahes vahvad tantsud (Vilmaa «Mu veet- levas leidis» on need olemas), koolitatud tantsijale on töö- liselt liikumapanev vedru ik- kagi balleti oma erikujudes. Teistpidi võttes võib siis min- gil määral mõista vastuseisu teatrile, kus meeltest praegu nii vähe tantsida. Omamoodi kinnine ring. Naistantsijate jaoks on õnneks ikka veel kavas 1970. aastatel esieten- dunud «Giselle». Etendus an- nab šansi/stiimuli noorele **DAGMAR RANGILE**. Pedago- goog-repetiitor Elena Poznjak- Kõlar, kes kõik need aastad on teinud tohutuid (ja end õigustanud) pingutusi selle proovikivi repertuaaris hoid- miseks, on voolinud noorus- värske Giselle'i, kes väärikalt jätkab eelkäijate (V. Otsus, E. Poznjak-Kõlar, R. Noor) rida. Dagmar Rang tõi Tal- linna koreograafiakoolist kaa- sa professionaalsed oskused, on need säilitanud vaatamata vähestele tantsuvõimalustele (ikka ja jälle tuleb ennast taas vormi ajada) ja oman- danud selle romantismiballeti erilise stiili. Tal on hea lava- väljendus, millest ehk tähtsam- gi tantsu hingestatus. Juba esmailmumisel vallutab tema Giselle värskeuse ja siiruse- ga — elab oma esimeses suu- res armastuses. Teda võiks võrrelda karikakraga, mille järgi ta ise ennustab: armastab, ei armasta. Vaatuse lõpu

dramaatilistes episoodides (kokkuvarisemise-eelne agoo- nia) on arusaadavalt veel ka- sutamata registreid, aga üht- lasi on välditud ka baleriin- likku afekteeritust-mängitse- mist.

Teises vaatuses üllatab ni- miosalisele lisaks kogu nais- rühm oma püüdliku vormi- taotlusega. Lavastaja-repeti- tori (E. Poznjak-Kõlar) ületab kindlalt ainult viimisteleja funktsiooni) nõudlikkus ja stiilitunne on säilitanud ül- latavalt palju sellest tugevast alusest, mille Alla Selest trupi- le andis kaksikümne aastat tagasi etendust vormides. Seejuures on alkoosseis nüüdseks ju vahetunud. Uued tantsijannad on sulatatud kor- rektseks, distsiplineeritud an- sambliks, mida Dagmar Ran- gi kõrval kroonib valitsejan- nalikult suurejooneline Alla Lilleorg Myrthana (mõni tem- poaeglustus lisaks hüpetele vist suuremat avarust).

Viimati nähtud etendusel oli lavalise vabaduse saavu- tanud Dagmar Rangi partne- riks debütant Oleg Titov, kel- lei Albertina seisab ees hulk tööd (paaritantsu-, tuuride- tehnika viimistlemine) teiste peaosalistega samale tasemele tõusmiseks.

Kui etendus on teatri män- gukavas aastakümneid, kaas- neb sellega tingimata ka mingi äralangemine, naftali- nilõhn. Praeguses «Giselle's» tuleb see ilmsiks Bathilde'i ja

jahiselt skonna stseenis. Too- episood pole balletipärane, se- da esitatakse nagu markeeri- des. Kooriartistid (?) ei oska siin stiilselt liikuda, reageeri- da ega kostüüme kanda. Mi- sanstseeni joonis on määratud. Vaatamata teatri pingsale töö- le peab siiski leidma aega eriproovideks olulise lõigu viimistlemisel, ka esimese vaa- tuse kostüümid vajavad uuend- damist (neist see mõte naf- taliinile). Asi tasuks ennast ära: uut vaatajakonda kas- vah pidevalt peale ning huvi balletirepertuaari põhivara vastu näib jätkuvat.

Traditsioonilise «Giselle'i» kõrval on viimaste aastate uuslavastused enamasti eks- perimentaalset laadi. Nendest nägin Ülo Vilmaa väikesele lavale mõeldud etenduse «2X9» proovi. Hinnangut selle kohta anda ei saa, sest alles kohaneti uutes tingimustes (naisrühma oma liga-loga pi- que-tuuridega ei tundnud ära- gi — kas see on tõesti toosa- ma ülalnimetatud püüdlik trupp?). Vahest nii palju, et kompositsioon tundus liiga ratsionaalne ja ebaühtlane. Sooloepisoodides jäi jällegi silma Dagmar Rang (need lõi- gud olid koreograafil ka roh- kem õnnestunud). Nägemata on debüteeriva koreograafi Mare Tommingase esimesed tööd («Kevadised manuskrip- tid», «Valge õõ»). Ei sattunud ka jaanuarini lükatud Orffi «Carmina burana» proovide-

le. Tommingase katsetused on aga põhimõtteliselt vajalikud, sest teatrist lahkunud Vas- sili Medvedev jättis ühe bal- lettmeisteri koha vabaks. Iga julge uustulnuk sellel alal on teretulnud.

Trupi- ja repertuaaripro- bleemide kõrval annab endast märku publik (õieti küll selle vähesus). 1960.—1970. aastate balletibuum ja üliõpilaste tung teatrisse on juba müü- diks saanud. Ollakse konser- vatiivsed, nagu äraootaval sei- sukojal. Tartlane läheb eel- kõige sellele etendusele, mille mõjuvuses ta ette kindel on, mille nägemine on mainekas (kas olete juba «Leedit» näi- nud?). Ilmselt on käes aeg, mil oma visioonide realisee- rimise kõrval peaks koreo- graaf mõtlema nii trupi sti- muleerimisele kui ka (miks mitte!) pealtvaatajate saali toomisele.

Praegusel «Vanemuise» bal- letisituatsioonil on mingi kau- ge sarnasus kriitilise olukor- raga, milles Ida Urbel seis- (muidugi erineval spiraalikee- rul) pärast sõda ja teist kor- da 1950. aastate alguses (too- nane juhudirektor tahtis bal- leti koguni likvideerida). Ka siis rõhusid õige mitmesugu- sed raskused. Nagu nüüd tea- me, tuli ta kindlameelselt üle raskete aegade.

Õieti ei tohiks kõrvalseisja ühele kunstikollektiivile oma mõtteid peale suruda. Ta ei või teada kõiki teatrisisesid pingeid, probleeme, nüansse. Ometi soovitaks püüda üle- tada praegust lõhet eksperimen- taalsete tantsukunstiliste taotluste ja publiku maitse/ soovide vahel. Miks mitte ka suunata pilk korra tagasi. Järsku on käes aeg «Esme- ralda» kolmandat korda kä- sille võtta? Kõik tegelaskandi- daadid on ju olemas. See on vaid üks näide «Vanemuise- le» sobivast balletiliteratu- rist. Olen veendunud, et tea- ter oma probleemid lahendab, aga eelkõige tuleb hoida seda positiivset, mis juba olemas on.

HEINO AASSALU

P.S. Muide, õmblustest ra- gisevad ka Moskva Suure Teatri ja Leningradi teatrite balletitruupid (puudub siiski publikumure). See pole öel- dud võrdlusena, vaid oletuse- na — kas pole see mitte üks aja märk?

UUT TEATRITES

Eesti Noorsooteatris esietendus 1. detsembril L. Razumovskaja «Medea». Lavastus Toomas Lõh- mustelt, kujundus Riina Vanha- nenilt. Pildil (vasakult): Vanaeit (Hilja Varem), Medea (Anu Lamp) ja Vanamees (Ago Roo).

HARRI ROSPU foto

«Endla» teatri väikeses saalis esietendus Priit Pedajase käe all valminud uuslavastus «Kol- leksioonäär». Lavastuse aluseks on John Fowlesi põnevusromaan instseneering. Kujundus on Lil- ja Blumenfeldilt. Peaosalistena on tegevad Tene Ruubel ja Hei- ko Sõöt. Pildil: stseen lavastu- sest.

KALJU PRUULI foto

TÄHELEPANU, EESTI KOORID,

... kes soovivad osa võtta rahvusvahelisest koorifestivalist «TALLINN '91» (1.—4. juuli 1991). Tulge ja registreerige end Koori- ühingusse enne 20. detsembril! Hiljem enam ei saa.

Eesti kooride eelvoor toimub 9. veebruaril 1991 Tallinnas (koht ja aeg täpsustatakse kirja teel). Seal tuleb esitada 10—15 minuti pikkune kava vabal valikul. Detsembrikuu jooksul palume ära tuua ka kooride annotatsioonid ja mustvalged fotod (vähemalt 12×18 cm).

3. detsembriks oli konkursiks registreerunud 17 eesti koori (3 mees-, 5 nais-, 1 sega- ja 8 kammerkoori).

Info telefonidel 68 16 67; 68 16 79 ja 68 36 50.

... kes soovivad osa võtta ida-lääne ühislaulupeost «LAULUSILLAD» (4.—7. juuli 1991) Tallinnas. Teie registreerimine lõpeb 1. jaanuaril, kuid ei teeks praegu, kui te juba enne jõulupühi sellega ühele poole saaksite. Registreerimiskaardid on saadaval Kooriühingus, samas on võimalik välja osta «Laulusildade» noodiraamatud.

NB! Erinevalt külalistest ei ole eesti kooridele kehtestatud kindla suurusega osavõtumaksu. Koorid maksavad «Laulusildade» arvele selle eest, mis nad tellivad: noodid, oomaja, toitlustamine, transport Tallin- nas, peopääsmed, suveniirid jne.

Eelproovide graafik selgub pärast registreerimise lõppu.

3. detsembril oli «Laulusildadele» registreerunud 119 eesti koori ca 5200 lauljaga.

Info telefonidel 68 16 67; 68 16 78 ja 44 30 25.

«Üha ilmsemaks saavad meie kunsti kammitses traditsiooniliste kunstiliikide piirid» — nii alustab Ants Juske kutset osaleda näitusel «Idee — ruum — materjal» («Reede», 5. nov., 1990).

1747. a. kasutas prantslane Charles Batteaux esimesena terminit «les beaux arts», samal ajal alustas tööd L'Académie des Beaux Arts ja järgmine aastasadade kinnistas kaunite kunsti selgel piiritlemisel rajaneva õppesüsteemi. Kunsti autonoomiseeriti, muudeti iseseisvaks fenomeniks ja selle autonoomias omakorda määratleti kunstiliikide piirid, nende kompetents. XX sajandi kunst on tegelnud selle traditsioonilise mudeli lõhkumise ja 1990. algul võib nentida, et edukalt: piirid on lõhutud. Need on lõhutud koguni sedavõrd, et maailmas, milles kunsti areng on saanud kulgeda ilma ühiskondlike kataklüsmideta, on paljudel teoreetikutel põhjust väita: ollakse situatsioonis, kus kunstniks on võimalik nimetada ükskõik mida. Selle tõdemuse pinnal elab kunst praegu läbi põnevat enesemääratlemisaega, mis teoreetikutele-kriitikutele paistab traagilisem kui kunstnikele enestele.

Kunstiliikide piiride avarumise ning kunsti enda sisu ja vormi transformatsiooni alguses nimetatakse tavaliselt Marcel Duchampi nime, kes 1913. a. eksponeeris taburetile asetatud jalgratta rattad. Edasi: dada-liikumine ja sürrealism, 1950.—1960. aastate uusrealism ja minimalism, informatsioon, kontseptualism, «arte povera» ja maakunst, happenning'd ja performance'id. Näiteks: 1959. eksponeeris Jannis Kounellis Roomas teost, milles Attico galerii valgete seinte külge oli koidetud 12 elusat hobust; 1966 näitas Mario Ceroli Venezia biennaalil halli puukasti, millesse olid loigatud inimkujuksed; 1972 valmis Joseph Beuysi «Inimene» — eksponeeriti suurt musta plaati, millele oli kirjutatud «Mensch» jne. Esitletava määratlemisest siiski ei pääsetud, ning et traditsiooniline «skulptuur», ainus kolmemõõtmelisest «kaunistest kunstidest» enam ei sobinud, tulid uued nimed: ready made, environment, objektikunst ja installatsioon. 1980. aastatel näib neist kinnistunud olevat installatsioon — seadeldis kui kõiki eelnimetatud sünteesiv ruumilise kunsti meedium.

Ants Juske jätkab: «Astudes meosdasse kunstimaailma, pole selliseks alalhoidlikkuseks enam põhjust.»

Põhjust pole muidugi. Iseasi, on, et üsna arvukale osale Eesti kunstnikkonnast on «alalhoidlikkus» võrras juba päris pikka aega. «Kuldsest kuuekümmendatest» alates. Pretendeerimata täiuslikule loetelule nimetaksin näitust «SOUP '69» ja tollaseid happeinge, 1969. ja järgmisigi «Ruumi ja vormi» näitust, samuti «Harku '75», 1978. a. monumentaalkunstinäitust, viimase kümme arhitektide näitust (1986. a. Tarbekonstiumusemisl), «Rühma-T» näitust jne. Nii siis ei saa väita, nagu tekkinuks «Idee — ruum — materjal» tühjale kohale, ka meil on «piiride lõhkumise» tegeldud ja kõnesolev näitus on nii eelnenu kokkuvõtte kui ka selle lätk, sest vaevalt jääb praegune üritus viimaseks sellelaadseks. «Alalhoidlikkuse» mainimine tekstis kannab aga ilmselt väljakutsuvat iseloomu ja hüüab kartmatute hulka ka teisi. Et aga üldiselt vägisi midagi ei tule, siis on võistluses väljavalitud seltskond üsna tuttav.

«Võttesõnaks on siin idee, mis otsib endale väljendust ruumi ja materjali (minu sõnenduse — K. K.) kaudu. Näituse eesmärgiks oleks leida sellist kunstilist mõtlemist, mille puhul teose idee oleks n.ö. ruumi ja materjali kehas...»

Ideid on näitusel palju ja erinevaid, kohati ei valmista nende n.ö. äratundmine ka erilisi raskusi, sest pealkirjad ütlevad ette.

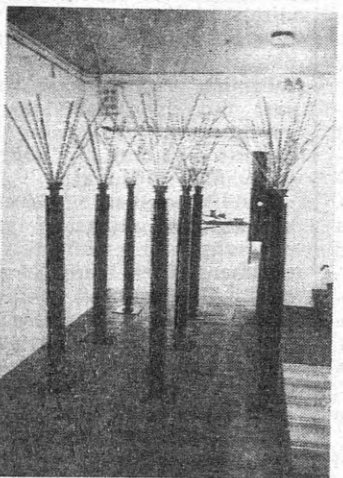
Niisiis: soomlase Unto Ahjotuli «Hoiatus rämpsude eest» idee on hoiatamine rämpsude eest, lätlase Olegs Tillbergsi «Tabutsoon...» visualiseerib vastikut minevikku, nagu seda teeb ka Andres Tolsti militarismivastane «Needus». Ilmar ja Jaan Malini «Metsa Katafalk» viitab ökokatastroofile, Jüri Ojaveri «Kaitstud kulgemine» ülesronimise igavesele fenomenile. Näeme, et neis installatsioonides on kunstniku idee objektistunud, selle visuaalne vaste esitatakse otse ja üldarusaadava sümboli tasandil. Niisuguses olukohesuses peituvat plakat-

«IDEE-RUUM-MATERJAL»

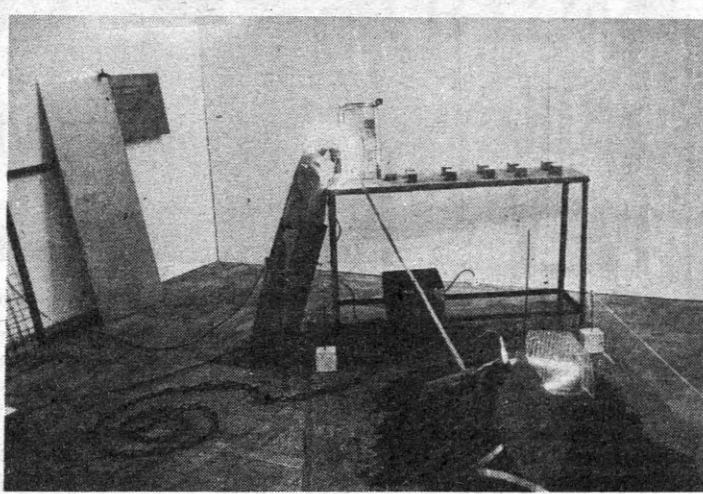
DIALOOGIKATSE

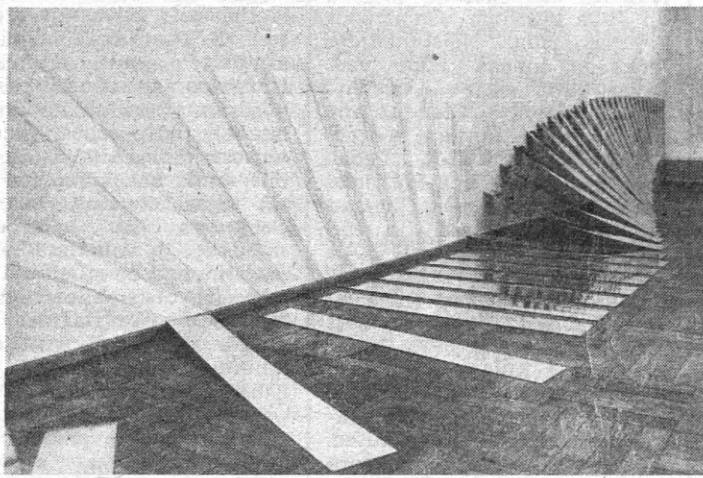
Unto Ahjotuli. «Hoiatus rämpsude eest»

Maile Grünberg. «Mets»

Jüri Okas. «Installatsioon nr. 8»

Leonhard Lapin. «Meloodia ja rütm»

likkuse ohtu on suutnud vältida Maile Grünberg oma «Metsas» ja Hanno Kreis ning Andres Siim «Panta Rhei's», sest assotsiatsioonivälja pingestavad siin esimese puhul täpne annus absurdi ja teistes ootamatust.

Abstraktsema kunstikeelega installatsioonid oma ideid kohe ei ava, osalemisprotsessi otsad jäetakse lahti, kuigi interpretatsioonile enamasti siiski ahvatletakse. Stoorit suunavad siin ka pealkirjad ja sellest on kohati isegi kahju:

Leo Lapin, nimetades oma uhe ja paljulubava peegelseadeldise «Meloodiaks ja rütmiks», lööb piltlikult öeldes sellega vaataja ees ukse kinni; Vilen Künnapu sõnastab «Mälestus ja tema vari» ja tema lendav objekt hakkab vägisi sisaldama metafüüsikat, mida seal aistitavalt ei ole — on õnnestunud konstruktivistlik kompositsioon. Palju ütlev on ka Ants Juske, kelle saksakeelsed filosoofia põhimõtted on liiga pretensioonikad — «Ihust ja hingest» piisa-

nuks täiesti, seda enam, et põhipealkiri pole vaba ka sümboolsest eneseirooniast. Pärast vaikijaiks ei jää seekord ka Jaan Olilik ega Jüri Okas, kuigi esimene jätab oma objekti üldse nimetamata ja teine piirdub neutraalsega — «Installatsioon, 8». Oliliku klaasil heistuvale ruumivaiklusele tekitab liiga konkreetse viite katusekujuline detail, Okase nauditavalt karge elaniga seadeldises tunduvad liigse praegu ja siin «aktuaalsed» sümbolid. Helle Gansi «Valgus ja vari» sisaldab installatsiooni jaoks ehk ülemäära dekoratiivsust, Eero Jürgensoni «Vastu valgust» ei tule oma mõttearendusega päriselt toime (muidugi on väga halb ka saali valgus, aga sellest veel allpool).

Tulles aga veel kord tagasi idee, sümboli ja stoori juurde, küsin ka endalt: miks sellest siiski üldse nii pikalt? Eelkõige vist seetõttu (nagu mulle näib), et eesti kunst, mis 1950.—1960. avangardi täisvereliselt läbi elada ei saanud, on vabanemas oma kompleksidest, millest üks ilmsemad on olnud avangardi stiilikonventsioonide täpne järgimine. Krambist ollakse vabanemas ja selle ilmsemateks tunnusteks on ka praeguse näituse literatuursed tendentsid ja n.ö. positiivsed ideed. Teisalt aga maksab meelde tuletada, et just seda meie järjekindlat stiilipuhtust on peetud eesti moodsa kunsti suurimaks omapäraks. Sellel positsioonil saavad ehk mõistetavaks ka ülal kirjatud märkused.

«...ruumi ja materjali kehas, nii et kolmest komponendist igaüks saaks tuletada ülejäänud komponentide kaudu.» Ruumiga seoses jõuan kõnesoleva näituse esimese tö-

sise ja põhimõttelise ebaõnnestumiseni, mis seekord paratamatult ka näituse taset otseselt mõjutab. Olemasolevad ruumid on võimatult halvad just sedalaadi näituste jaoks, milles fooniks on ainult kaks võimalust — see peab olema kas perfektselt hea või siis ekspositsiooni suhtes kontrastselt erinev. Meie Kunstihoone jääb nende kahe vahele, viimistlus, valgustus, põrand ja lagi — kogu see lagunevus neelab kunstis kiirgavat energiat, rääkimata sellest, et installatsiooni kui ruumilise kunsti adumiseks on vaja distantsi. Praegusel näitusel võidavad veidigi mahult suuremad — ruumilisemad — tööd — Lapin, Grünberg, Okas —, sest nendele jääb alles ka oma energiat. Ma ei tea, kas just seda asjatu energiakao aspekti arvestades tegid oma teose Urmas Muru ja Peeter Pere — igal juhul tabasid nad otse kümnesse. Nende «Lehti koloneli päevikust» ei tõukugi ruumist, vaid sulab sõna otse sisse mõttes trepiastmete ja podestiden kokku vana ja armsa, juba 1934. a. valminud trepiga. Iroonia on peen, kuid mitte tige, ruumi, hääle — isegi lõhnaelamus sünnib — ma ei saa midagi parata, et pean Muru/Pere «Lehekülgi...» «Idee — ruumi» — materjali kõige huvitava-maks teoseks. Oma ruumi üritas ka Ivar Männi «Katkendeid valitud interjööridest», see jäi siiski pisut rabedaks. «Valitud» materjal ei püsi instseneeringuna päris koos.

«Korraldava toimkond valib välja teostamisele kuuluvad projektid.» — «Idee — ruum — materjal» kuulub n.ö. kriitikunäituste hulka. Seesugust printsiipi ekspositsiooni koostamisel on meil kasutatud veel üsna vähe. Kahjuks ei saa ma Ants Juske valikut (žüriis olid veel Sirje Helme ja Ando Keskküla) päris lõpuni analüüsida, sest pole kogu võistlusele laekunud materjaliga kursis. Installatsioonide põhjal, mis Kunstihoonesse jõudsid, saab öelda, et kirik pandi keset küla — nii nagu meil üldiselt ennagi ja suurte ülevaatenäituste puhul tehtud on. Esinema võeti n.ö. seinast seinani — ja praegust tuhat korda pluralismiks nimetatud kunstisituatsiooni arvestades on see ka loomulik. Selles plaanis on «Idee — ruum — materjal» ka nõutaval tasemel. Veel aga võin ja kõigest hoolimata tahangi küsida: kus on kriitikupositsioon? Seda näeb ehk vaid Juske enda triibulises taieses à la Daniel Buren, mis selgelt viitab minimalismile ja kontseptualismile.

Esimese «ametliku» installatsiooninäituse on «Idee — ruum — materjal» aga kindlasti ideid kiirgav ja lubab arvata — kaunite kunstide piiride nihutamine jätkub ka siinmail.

KRISTA KODRES

MARIE ÜKSISE NÄITUS STOCKHOLMIS

Rootsi Kindlustusseltsi «Trygg-Hansa», kel mitmed projektid eesti kindlustustevusega liitumiseks (mis juba ühistevuse algetapil töötab anda konkreetset kasu meie kõigule tervishoiusüsteemile), on kodumaal üks esimese suurusjärgu kultuurisponsoreid. Seoses Eesti-huviga korraldas «Trygg-Hansa» oma Stockholmis peakorteris Marie Üksise personaalnäituse. Ekspositsioon koosnes aastail 1985—1990 loodud värvilistest litodest.

«Estonia» kontserdisaali fuajees avati 1. detsembril vahetult enne Eesti Naisliidu juubelile pühendatud kontserti auväärses ees auväärses daami, ENL-i auliikme Miina Kaalu akvarellide ja graafika näitus.

Miina Kaalu joonistusõpetajaks Tallinna Kaarli gümnaasiumis oli Kristijan Raud, huvi kunsti ja sellega tegelemise vastu on püsinud tänaseni.

Pildil: Miina Kaal võtab vastu õnnitlused ja lilled maestro Volde-mar Kannilt, tema healt abiliselt tõmmiste tegemisel.

Illu Erma, kelle nahkehistööde näitus Adamson-Ericu Muuseumis on lahti veel kuni 10. detsembrini, esitleb end oma tööde kaudu peente detailidega, tundliku ja rikkaliku dekoori loojana. Umbes pool väljapandud 36 tööst on kirjandusteoste köited, mille puhul suurt rolli mängivad assotsiatiivsed vihjed raamatu sisule, ja teine pool, valgete lehtedega nn. külalisraamatud jasevad kunstniku kujundiloomise mõnul erilist esiletulla. Tallinna Kunstiülikooli nahkehistöö kateedri õppejõud on mõelnud ja öelnud ise nii:

... Tegelen nahkehistööga esiteks enesetõestuseks, et ma

Illu Erma. «Müüdid» (1996)

olmemüras pole päriselt kaotanud oma identiteeti, ja tei-

seks — tõestada, et on võimalik mängida eri kunstiliikide

ISE JU USUD OMA MISSIOONI

piiril.

... Armastan kõike, mis on õrn ja mis pole agressiivne. Kontemplatsioon ja subtiilsus on minu märksõnad suhtlemisel maailmaga. Naha elastsus, äärmiselt tundlik reageerimine kõige pisematele puudustele, võimalus kolmemõõtmeliselt välja elada graafilisi ideid, samal ajal ka värvinäanssidega mängimise võimalus on nahkehistöö väärtused minu jaoks. Ei osanud aga ette näha praegust olukorda, kus loomelaadi dikteerib kätesaadavate materjalidega ko-

hanemise võime. ... Sõnumiprobleem olevat rohkem kujutava kunsti pärusmaalt, tarbekunst loogu vaid ilusaid asju? Aga miks seada loomingu rangeid piire? Ideed saab piirata vaid teostuse tehniline võimalikkus. Kes määrab piiri, et lõundil on sama mõttekääk kunst, aga nahal näiteks mitte? Muidugi on lihtne suhelda eheda dekoratiivsusega ning ilus asi on omaette väärtus. Aga usun, et ei tohiks pärispatuks lugeda ku-

õnu, mille annab mitmekülgne mäng sümbolitega, olgu vaid endale teada olevatega. Kujundisüsteemi muutmist vastavalt situatsioonile on huvitav jälgida isegi enda puhul, rääkimata õpilastest, kellele see on võtmeks. Alati! Kuigi oskuslik varjumine ismide mänguruumi, moekanonite arvestamine, populaarse atribuutika kasutamine lihvivad käekirja isikupäratumaks ja tagavad edu kommertslike taotlustega loomingu. Sest see on kusagilt tuttav ega tekita võõristust!

... Mõistan, et ühiskond tahaks ilmselt rohkem ühteheidmist ja seeläbi isiklikust puhanunud, võimendunud ja konkretiseerunud tulemust. Võib-olla seetõttu on ka saanud mu huviobjektiks kõitekujundus, mille puhul püüan tabada kirjaniku fiilingut (aroomi, käekirja) ning siis, ühitades seda ajastu taustsüsteemiga, samuti teose sisust lähtuvalt luua kujundus, mis selle kõigega haakuks ja vaatatajale vahendajaks oleks. Kuid selle kõrval usun, et ehk siiski on kellelgi vaja ka neid heitlusi, mis sünnivad ainult ühe inimese maailmapildi kokkuseadmisel. Ise ju usud oma missiooni, mille lõpuleviimine võib takerduda ohtu, mis peitub maailma huvitavuses: nautlejaloosus meelitab mõttespekulatsioonidele ja teeäärsete umbrohtude ilu nautimisele.

Novembri lõpul oli Iisraeli kunstinäitusele hea minna. Eriti siis, kui oled juhtumisi Iisraelis käinud ja tead, et seal on hilisügisel mõnusalt soe. Eriti Tel Avivis, mis kaasaja kultuurikeskuseks on vahest olulisem linn kui Jeruusalemm.

Ei ole vist lihtne panna kokku näitust kõikehõlmava pealkirjaga: selle või teise riigi kaasaja kunst. Veel raskem on ilmselt koostada sellist näitust teiste riikide jaoks. Valida on üldse raske. Ja kuna valida tuleb sadadest üks — seda raskem. Ning valikut vaadates ei saa kuidagi lahti tundeist, et järsku transport on see, mis paljus dikteeris otsuse. Kas ikka mahub ära? Transportimise arvele läheb ilmselt ka mõnede piltide ja skulptuuride lohaka-võitu väljanägemine. Aga kes seda teab? Võib-olla nii see peabki olema. Igatahes Iisrael kohati lausa üllatas rüpakusega. Seda muidugi võrreldes meie peamise välismaaga — Soome ja Rootsi.

Aga lõpuks jääb niikuinii teadmata, miks valiti üks või teine pilt või skulptuur. Pole vist Eestis ka ühtegi asjatundjat, kes teaks öelda, mis tasemel on esindus.

Millegipärast on selline tunne, et Iisraeli praegune kunst on tervikuna huvitavam kui see väike näitus. Või, teiste sõnadega, teda on liiga palju, et nii väheselt eksponeerida. See ei tähenda, et tutvumist Iisraeli tänapäeva kunstiga ei võiks alustada sellisest valikust, aga edaspidi vaataks mõne hea naise-mehe personaalnäitust. Ja häid kunstnikke paistis Iisraelis küll olevat. Ei tule ju suurem valiknäitus nii pea kõne alla.

Kuna tegemist on Iisraeli näitusega, siis võib paljudel piltidel näha heebrea tähti, sõnu ja lauseid. Enamik külalastajaid neist aru ei saa. Aga need on ilusa voolujoonelise kujuga tähed. Lisaks natuke salapäraseid. Nii nagu kogu «juudi värv». Väljapanekest ongi huvitavamad «margirikkamad» Tzibi Geva ja Moshe Gershuni pildid. Taaveti täht ja lihtsalt tähed on ainsad puhtrahvuslikud atribuudid. See on sümboolne. Nende tööde kohta sobib öelda, et nad on diskreetselt juudid. Mitte pealetükki, mis oleks nii ahvatlev.

ÜKSTEISETUNDMISEST

Tair Garbus (1941). «Pildid aastast 1987—1988» (segatehnika)

Eks kõik rahvad ole ju suured. Iisraeli kunsti puhul tekitab paratamatult küsimus vahetult Iisraeli kunsti — juudi kunsti. Et valdav enamus Iisraeli kunsti on juudi kunst, on selge. Kuhu aga kuuluvad need küllaltki arvukad juudi kunstnikud, kes töötavad mujal maailmas? Oles sageli kahe kodakondsusega. Kes nad on? Aga lõpuks on see nende juutide eneste probleem. Või vastastikuse äratundmise rõõm. See, et Marc Chagall on juut, teab enamik kunstihuvilisi. Sellest, et Marc Chagalli pildid on juudi pildid, saavad aru kõik kunstihuvilised juudid. Sõltuvalt iseloomust nad kas pa-

handavad või naeravad, luges ENE-st vene päritoluga prantsuse maalikunstnikust ja graafikust, kelle kunsti iseloomustavad motiivid vene muinasjutust.

Aga eks me ole sellega harjunud ja niikuinii tunneme üksteise ära. Ja, kui on vaja, siis tunnevad teised ka. Need kogemused on viimase suure sõja ajast olemas.

Mida peale piltide tasuks veel tähele panna tulevast Iisraeli kunstnike koondnäitustel, kui on tahtmist paremini mõista tausta? Esiteks kunstniku sünniaastast. Siis saab teada, kes on sündinud enne kui taassündinud Iisraeli riiki. Näituse saatjatelt tasuks paluda ka linna nime, kus kunstnik sündis.

Kui näiteks aastaarv on 1923 ja sünnilinn Berliin, võib kurval pildil läbielatud tõenäoliselt usaldada.

«Enne» ja «pärast» sündinute vahe on Iisraelis tohutu. Võimatu, et see ei kajastuks kunstis, kui tänapäeva Iisraeli kunsti tuntaks paremini. Aga mõni kunstiteadlane võiks sõita ja vaadata. Sest ka meil võib millalgi saabuda hetk, et on Eesti, ja kõik, kes kunsti teevad, on sündinud enne seda Eestit. Aga valdavalt ikkagi Eestis, mitte mujal. Juudi riiki aga polnud vahepeal peaaegu kaks tuhat aastat. De jure.

Linna oleks huvitav teada ka nende puhul, kelle sünniaasta langeb Iisraeli aega. Siis võib näiteks kirjutada valgevene päritoluga Iisraeli kunstnikust. Tänapäeva Iisraeli kõnepruugis see nii ongi — «Tead, kõrvalkorteris elab prantslane. Või vastas majas on üks eesti mees.» Ja mõlemad on juudid.

Süsimust etiopia juut erineb ameerika juudist nagu öö ja päev. Ja kui nad tegeleksid kunstiga, siis peaks erinevama see kunst ka nagu öö ja päev. Aga ei erine. Miks, seda ei tea keegi. Võib-olla sellepärast, et mõlemad usuvad ühte ja sama Jumalat.

DAVID VSEVIOV

toimunud eestseisuse koosolekul 22. novembril 1990. a. võeti Eesti Kunstnike Liidu liikmeteks SERGEI ISSUPOV (sünd. 1963 Stavropolis, lõpetanud Kunstikooli Kiievis 1982, Tallinna Kunstiülikooli keramika erialal 1990); ARNOLD LAUGUS (sünd. 1917 Tartu maakonnas, tegutses akvarellikunstnikuna Tallinnas), LEONARDO MEIGAS (sünd. 1952 Tallinnas, lõpetanud ENSV Riikliku Kunstiinstituudi 1975 kunstnik-konstruktorina, tegutses kujundajana Tallinnas), MARI PÄRTELPOEG (sünd. 1956 Tallinnas, lõpetanud 1979. a. ENSV Riikliku Kunstiinstituudi metalli erialal, tegutses metallikunstnikuna).

16. novembril 1990. a. avati Vinnis Uno Roosvalti maalide ja joonistuste näitus. Tegemist on Vinni Näidissovhoostehnikumi 1989. a. maalipreemia laureaadiga. Kunstnik pälvis auhinna maali «Eesti rannad» (õli, 1989) eest. Meeldetuletuseks, et Vinni Näidissovhoostehnikum paneb preemia välja eesti parimale loodustemaalisele maalile pärast hinnatavale aastale järgnevat kevadnäitust. Samuti soovib Vinni NST omandada premeeritud autori ühe teose. Uno Roosvaldi näitus jääb lahti kuuks ajaks.

KODAMU

«KODAMU» TÕLKEBÜROO

tõlgib suuliselt ja kirjalikult

eesti ja vene keelest
teistesse euroopa
keeltesse ja vastupidi

Telefonid 44 69 33
45 03 92

Toompuiestee 18

Kirjutades väitekirja Sibelius sümfooniast, lugesin või silmitsesin peaaegu kõike, mis oli kirjutatud tema loomingust, sealhulgas selle analüüsi. Algul üllatas, et analüüsijad polnud üldse leidnud ühist keelt. Kuuenda sümfoonia teise osa alusena nägi Roiha variatsioonivormi, Fanzberg sissejuhatust, kolme stroofi ja koodat, Krohn esimest rondo-vormi, Vestdijk kolmeosalist lauluvormi jne. Tsesuuregi pandi erinevatesse kohtadesse. Miks nüüd veel sellest kirjutada? Aga sellepärast, et siit tulenes ju suhtumine ning hinnang Sibelius muusikale. Leiti, et see on mõõduvõrdne sajandiga seotud järelromantiline muusika, mida helilooja oli analüüsijate arvates valanud klassikalises ja romantilises muusikas pühitsetud vormidesse.

SIBELIUSEL OLII ÖNNE VÄIKESE RAHVÄ HELILOOJANA ENDALE MAAILMANIMI TEHA. Suured rahvad eelistavad näha kultuurikandjatena iseenast. Aplodeerides Sibelius muusikale, ei tehtud märkamagi, et Sibelius, see kena hilisromantlik, oli mõneski suhtes oma kaasaegsetest ettegi jõudnud. Kirjutades «Kullervo» sümfoonia (1892), hakkas ta kasutama eeposlikult värvirikkamat helikeelt, kasutades sealjuures võtteid ja vahendeid, mis mõne aasta pärast Debussy ja teistegi arsenalis jõudsid. Tegelikult märkas Sibelius tollele ajale lihtsat tõsiasja: tuli rikastada akordide tertsilist ülesehitust, hakates põhjalikumalt kasutama noonakordi ja täistoonilisust koos sellest tuleneva suurendatud kolmkõlaga, ühtlasi ka modaalsust miksolüüdia, dooria jt. helilaadide näol. Vähenes mõned sajandid valitsenud tungleva juhtoonilisuse osatähtsus, suurenes koloriidi kaal.

Meenutagem sedagi, et polütonaalsusele viivat akordi, mis koosneb kahest tritooni kaugusel olevast kolmkõlast (Fis, Ais, Cis, E, G, C) on hakatud nimetama Petruška-akordiks. Stravinski ballett tuli lavale aprillis 1911, ent Sibelius oli dirigeerinud oma Neljanda sümfoonia esiettekannet juba sama aasta veebruarikuus. Ta oli teoses kasutanud mitut sellest akordist tulenevat kolakombinatsiooni.

Või veelgi olulisem uudis: Esimene sümfoonia (1899) algosa mõlmea teemagrupi sissetulek oli polütooniline. Mozart oli oma Jupiteri-sümfoonia finaalis sisse toonud fuugagi, aga sümfoonia esimeste osade ekspositsioonid olid ikka homofoonilised. Aasta hiljem kirjutas polütoonilise ekspositsiooni oma Neljandale sümfooniale Gustav Mahler.

Selliseid ettejuudumisi on olnud ka eesti kultuuriloo. Mart Saar tegi atonaalse kirjaviisiga proovi juba 1908. aastal, kui eesti instrumentaalloomingu oli alles tosina-aastane (Tobiase avamäng «Julius Caesar», 1896). 1909. aastal ilmusid Schönbergi atonikaalsed (Schönbergi termin) «Kolm klaveripala» ja «Viisteist laulu» op. 3. 1910. aastal kuulutas Müncheni kunstnikeühendus «Der blaue Reiter» maailma esimeseks abstraktselt töötaks V. Kandinsky akvarelli. 1909. aastal ilmunud «Noor-Eesti» kolmanda albumi il-

SIBELIUSE KAASAEGSUSEST

Aasta 1955 — Sibelius mängib Ainole.

lustreerijaks oli ka põnev kirja-mees ja peen kunstnik Aleksander Tassa, kelle kaunitiliseleeritud väikestes päspiltides, mis ometigi vinjetiraamidest juba väljuvad, on eriti mitmel puhul abstraheritud Hokusai moodi lainejoonist. Nii need väikesed Põhjamaa rahvad on olnud pagana kanged individualistid ja isemõtlejad.

Sibelius kõige märgitumateks teosteks on olnud «Kurb valss» ja helipoeem «Finlandia» (1899). Sajandi algaastail mängis suviti Kadriorus G. v. Schneevogti juhitud Helsingi Linnaorkester. Sel puhul käis 1903 ja 1904 Sibeliuski Tallinnas oma helitõid juhatamas. Kange venestuspoliitika tingimustes tuli «Finlandia» esitada ümberristituna «Ekspromptiks».

«Finlandia» vaimu on jätkunud ka Esimese ja Teise (1902) sümfoonia tarbeks. Kuigi Sibelius eitas programmi olemasolu oma sümfoonia, lööb sümfoonia helikeeles, värvikuses ja teema käsitluses ikkagi läbi täielik sugulus tema «Kalevala»-aineliste helipoeemide ja muudegi programmiliste töödega. Kaht esimest sümfooniaid ongi nimetatud «Kalevala»-romantilisteks.

MISKI EI PEEGELDA NII HASTI SIBELIUSE ARENGURADA KUI JUST VEERANDSAJANDI JOOKSUL KIRJAPANDUD SEITSE SÜMFOONIA. Nende lähtepunkt langeb üllatavalt paljus ühte Ferruccio Busoni mõttega, mis on avaldatud tema «Helikunst uue esteetika kavandis» (1907): «Minu meelest on iga motiiv nagu seeme, millel ei puudu oma loomulik tung. [— —]. Nõnda peitub igas motiivis ainult talle ettemääratud täit küpsust ootav vorm.» Noore meheena oli Busoni Helsingis klaveriõpetajaks ja nad

said Sibeliuselga suurteks sõpradeks. Miks ei võinud nad omavahel mõtteid jagada? Mõningi mõte ise on nagu seeme, mis küpsmiseks aega nõuab.

Mõõduvõrdne sajandi üheksakümnendatel aastatel — seega just 100 aastat tagasi! — oli maailm astumas uude, struktuuralse mõtlemise arengufaasi, mille algkümenditel hakkasid heliloojad (nagu teistegi kunstiliikide esindajad) üha julgemini rakendada omaenese loodud mängureegleid. Samm-sammult kaugeneti Ohtumaadel ainuvalitsenud juhtoonilisusest. Suurenenud vabadus muusikalise vertikaali valimises lubas läheneda ka vanimatele muusikakihitidele, mis olid olemas ammu enne duuri ja molli.

Ka Sibeliusel suhtes kehtib Marshall Mc Luhan kirjutatu: «... Ezra Pound nimetas kunstnikke «inimsooantenniks». Kunst tegutseb radarina kui «varase häire süsteem», võimaldades meil avastada sotsiaalseid ja psüühilisi eesmärke tükk aega varem võimaldamaks nendega õigeaegselt kohaneda.» Sibelius tunnetas väga hästi, kuhu suundusid üld-euroopalikud uue muusikalise olemuse otsingud. Oli oluline ka uuenevates tingimustes säilitada teose tervikkikkus, näidata teemasid nii seemneena kui ka täit küpsust püüdleva ja saavutatava vormina.

1906. aastal tõi Schönberg välja «Kammersümfoonia 15 instrumendile», aasta hiljem kanti ette Sibelius Kolmas sümfoonia, mille partituuri oli poole õhem võrreldes kahe eelmisega. Kolmandat sümfooniaid võiks nimetada «Kalevala»-eepiliseks: selle lihtne motiivistik lausa meenutab vana rahvalaulu heietusi (algusteemal). Selles sümfooniais ilmus midagi päris uut tagasihoidliku

neljahelilise motiivi C-D-E (või Es)-G näol, mis on nagu kolmkõla lisatud teise astmega. Selle motiivi noodid esinesid siitpeale kõikides järgmistes sümfooniais mis tahes helistikus või mis tahes asendis. Erinevates kontekstides oli motiivil ka erinev sisu. Seitsmendas sümfooniais (1924) tuleb temast kogu sümfoonia pidulikult C-duurne juhtteema, mis kõlas tromboonilt.

Tekib side Carl Jungi arhetüüpide teooriaga. Arhetüüp võib mõista mõttekujutelmade algilminguna, mis ilmub ennast teadvustamata ja kaob, ent ikkagi jõuab kujutelmil aktiveerida. Arhetüübid on ennast tunda andnud uskumustes ja unenägudes, aga ka müütides, sealhulgas ka kirjanduses ja teistesse kunsti-desse. Elavnenud kujutlusvõime mulje on tuntav: on ju puudutatud inimloomuse igipõliseid olmesugemeid. Jungi seisukohalt tulebki kunsti mõjuvus loovisiksuse võimes mõista arhetüüpide ilminguid ja kunstis ellu viia nende mõju.

Viies sümfoonia (1919) algab samuti selle motiivi motoliku väljakuulutamisega. Kuuenda (1923) kolmandas osas ilmub see ratsutamisrütmis. Iselaadne on Neljas sümfoonia: see algab «pa-haendeliselt» tritooni sisaldava lühida teemaga. Esmakordselt võitis Sibelius siin tarvitusele kahekordse ekspositsiooni: esimeses ringis ilmub materjal, mis teises jõuab lõpliku vormini. Pärast töötust moodustub reipis ainult teisest ekspositsioonist, milles tritooniliku algteemaga liitub ka «arhetüüp»-motiiv. Sümfoonia kolmandas osas sünnib, kasvab ja tugevneb kolme oktavil hõlmav tõusev teema, millesse on haakunud «arhetüüpki». Teema täisvõimsuse hetkel kõlab bass-pillides jõuliselt aktsentueeritud tritoon ja kõik hääbub reekviemlikku järelkajasse. Just seda osa mängiti Sibeliusel soovil tema matustelitusel.

Ka nii võivad lõppeda müüdid, mis on juba kogu sajandi olnud suure osa kunstiloomingu aluspõhjaks. Müütidega seostuvad rituaalid, mis on stiliseeritud ja millel ei puudu dekoratiivsus. Jõuamegi samavaruuse loomesuuna juurde, nimetades teda juugendstiili asemel pigemini süntetismiks, sest see tugineb kõikvõimalikele sünteesidele. Sealhulgas ka eeposlikkuse ja kaasaegsuse sünteesile, nagu see esineb Sibeliusel. See oli omane ka tema sõbrale ja mõttekaaslasel, «Kalevala» esilüüstraatorile Akseli Gallén-Kallelale.

LEO NORMET

Homme möödub 125 aastat Sibeliusel sünnist. Tähtpäevale pühendatud kontsert — kavas «Ajaloolised stseenid», Viilulikkontsert ja Seitsmes sümfoonia — toimub järgmisel reedel «Estonia» kontserdisaalis.

ESIETTEKANNE

Möödunud teisipäeval kõlasid Tallinna Raekojas esiettekandel kaks eesti kammermuusikateost: RAIMO KANGRO «Väike sült», esitajad Raivo Peäske (flööt) ja Eda Rajasalu (harf) ning KULDAR SINGI kolm laulu tsüklist «Aastaajad» Juhan Liivi sõnadele, esitajad Leili Tammel (metsoopran), Raivo Peäske (flööt), Eda Rajasalu (harf), Tiit Peterson (kitarr), Ivo Juul (tšello).

Uhel kontserdil kaks hoopis iselaadset loojanatuuri, mis tahtmatult pani teoseid võrdlema ja tulemusena tajuma, kui diametraalne võib olla (õnneks) ka samal ajal ja samas keskkonnas loodav muusika. Harfile meie heliloojad just kirjutama ei kipu. Vähemalt ei tule meelde ühtegi teost, mis oleks ainult sellele pilile loodud ja ansambliks pole neid teab kui palju. Ometi kas või sellegi kontserdi põhjal võis tõdeda, et Eda Rajasalu näol on tegemist võimeka kontsertharfistiga.

Duole Peäske—Rajasalu lõpetas Raimo Kangro «Väikese süldi» op. 34 a 11. aprillil 1988. Mõni päev hiljem esitasid nad teose Eesti Televisioonis. Esiettekannet publiku ees õnnestus nüüd muusika kasuks. Ilmselt ei ole helilooja riskinud, aga võib-olla ei ole ka pidanud vajalikuks kasutada harfi pedaale. Eks ole ka Kangro muusikale omane diatoonilisus. Neli pala koos kahe vahemänguga on kirjutatud Kangrole tüüpiliselt kerge muigega või siis lapsemeelse siirusega. Mulle tundub, et Kangro, eriti lühemates kammerteostes, naudib helide mängu, püüdes kuulaja otsekui eemale juhtida pingeist, kerge õlakehitusega mööduda probleemidest.

Hoopis teistlaadne on Kuldar Sink. Nende vastandamine ei sisalda sugugi hinnangut. Singi faataalsusehõnguline muusika on just rõhutatult tähenduslik, pausidki on helisevad ja mõttetihedad. Oma improvisatsioonilise karakteri ja faktuuri poolest tekki tsüklist «Aastaajad» kolme laulu kuulamisel assotsiatsioon Singi varasema Lorca-laulude tsükliga. Juhan Liivi habras ja sügava tähendusega luule on Sinki alati köitnud. Sellest ka sagedane pöördumine Juhan Liivi poole. Lausa kordub nüüd teose peakiri. 1965. a. kirjutas Kuldar Sink kantaadi «Aastaajad» segakoorile ja kammerorkestrile, milles kasutas Juhan Liivi luulet ja Jaapani haikusid. Kõnesolevasse tsüklist kuuluv laulu «Sügis» (Igav liiv ja tühi väli...) melodood on ta kirjutanud 10-aastaselt oma emale. Tsükkel «Aastaajad» Juhan Liivi luulele valmis heliloojal käesoleval aastal ning sisaldab üheksa laulu metsasopranile ja kitarrile. Selle kontserdi jaoks jõudis helilooja seada nimetatud koosseisule kolm laulu. Tsükli tervikklikku ettekannet samas esituses saab kuulda Raekojas 30. detsembril. TIINA VABRIT

KA KOORIJUHID VÕISTLEVAD

Läinud pühapäeval peeti Heliloojate Majas Eesti noorte koorijuhide II konkursi avavoor. Neljateistkümnel osalenul (sh. ainult kaks neid!) tuli 20 minutiga koorile (laulis kaks Konservatooriumi üliõpilastest ja koorijuhide segakoori lauljast moodustatud segakoori) selgeks õpetada üks eesti helilooja vähemtuntud laul. Zürii — E. Kõlar (esimees), S. Mellik, Z. Klava (Läti), H. Taur, M. Tralla, J. Rent (eelmise konkursi võitja) ja E. Oja (sekretär) — lubas teise, s.o. lõppvooru seitse noort koorijuhit: OLARI ELTS, ELO KAAREPERE, HEIKKI PÕHI, JAN ROOSAAR, HIRVO SURVA, TARMO VAASK ja INDREK VIJARD. Nemad juhatavad 8. detsembril «Estonia» kontserdisaalis RAM-i ja Eesti Raadio Segakoori. Züriiga liituvad siis ka S. Murto Soomest ja H. Lundgren Rootsi. Kontserdi lõpus autasustatakse võitjaid.

MOZARTI «DON JUAN» «VANEMUISES»

Mozart (A. Kallaste) ja don Juan (A. Saal). ÜLO LAUMETSA foto

zart ise, ehkki enda arvates suurepärase looja, peab alluma. On loomulik, et selles saatuse kui kõikeallutava jõu poolt juhitud vaatamängus on tegelaste hulgas ka Mozart, kelle näge-

musest sünnib laval «Don Juan».

Teiseks lähtekohaks on minu ammune soov lavastada Mozarti muusika järgi balleti. «Don Juanile» ühe kihistuse juurdeli-

samine annab siin selleks hea võimaluse. Ballett ei ole selles lavastuses mitte täiteaine, vaid sisuline, orgaaniline komponent.

Osatäitjate hulgas on nii «Vanemuise» enda soliste kui ka külalisi. Nimiosa laulavad Tõnis Uibo ja Aare Saal, kellest viimane lõpetab kevadel Konservatooriumis I. Kuuse lauluklassi. kuid asub veel enne seda lepingu järgselt tööle Stockholm. Leporello osas on Taisto Noor, donna Anna osas Silvia Vestmann, donna Elvira osas Ljubov Kõrts (külalisena «Estoniast»), don Ottavio on Väino Karo või Eugen Antoni, Zerlina Ülle Tinn, lõpetab kevadel Konservatooriumi A. Kaalu käe all). Mazetto Henn Pai, komtuur Henn Pai ja Guido Kenner. Ooperi tegevustikule lisatud tegelasi tähtsivad Aleksandr Kikinov või Oleq Titov (Saatus), Aivar Kallaste (Mozart), Marika Aida või Katre Unt (Constanze), Dagmar Rang või Jelena Karpova (Aloyasia, Constanze õde ja Mozarti kunagine suur armastus) ja Mare Tommingas või Heli Kohv (Catherina Cavalieri, ooperipriimadonna). Lavastuse on kujundanud Meeri Säre, dirigeerib Endel Nõgene või Andres Heinapuu.

Praegune hooaeg on «Vanemuise» muusikateatris selgelt klassikahooaeg. Kevade poole toob Ivo Kuusk (külastaja «Estoniast») siin lavale G. Verdi «Rigoletto». Ülo Vilimaa lavastab kaks ühevaatuselist ooperit, B. Bartóki «Hertsog Sinihabem lossi» ja A. Schönbergi «Kuu-Pierrot», veidi uuematest asjadest tuleb jaanuaris lavale C. Orff'i «Carmina burana». Mare Tomminga lavastuses (osalevad nii draama- ooperi- kui ka balletisolistid) it. Esimene esietendus toimub aga juba homme, laupäeval, 8. detsembril ning selles on MOZARTI OOPER «DON JUAN» Ülo Vilimaa lavastuses.

Lavastaja Ülo Vilimaa on oma nägemust ooperist kirjeldanud järgmiselt: ««Don Juan» puhul võiks mainida kahte minu jaoks olulist lähtekohta. Esiteks, «Don Juan» kui saatusedraama. Kahtlemata on saatuse teema Mozarti jaoks selles ooperis väga oluline, akordid, mis seda kujutavad, on muusikaalaloo ühed juhmimad. Siit on pärit idee lisada ooperile saatusestema seoses veel üks, kõrgem vaatepunkt, käsitleda saatust laiemalt — kui kõikvõimsat ja julma paratamatust, millele ka Mo-

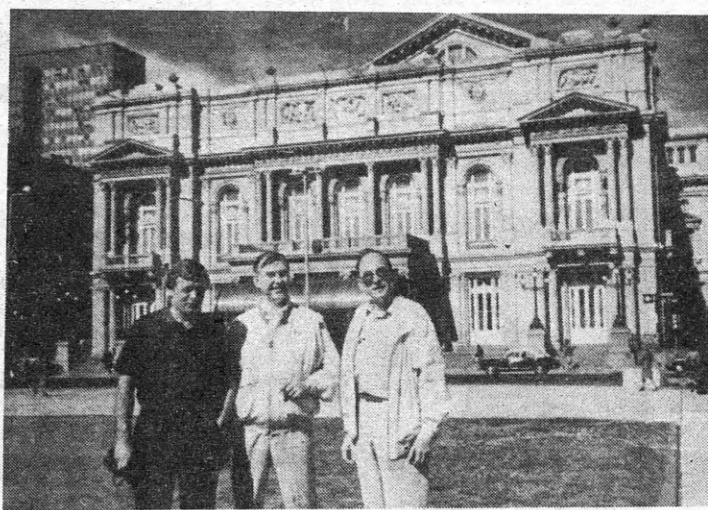
gas töös on omad tõusud ja langused. Meie lavastuse puhul tekkis peaaegu korraga kummaline segadus. Valeri Leventhalile öeldi, et naiskoori kostüümide valmistamiseks raha ei leidu ning neil tuleb lavale minna laost võetud riietuses (V. Leventhal vastas, et sel juhul ta neid tegelasi laval ka välja ei valgustal). Peeter Lilje orkestriproovides ilmus iga päev nii palju uusi mängijaid, et talalgi kadus tuju pideva uuestalustamise tõttu. Kuna minule anti kooristseenide seadmiseks ainult kuus tundi, siis arvasin, et rõõningaid detaile saab pärast saali poolt nägemist veel orkestriproovide ajal korrigeerida. Kuid siis astus välja koori ametühingu esindaja ning ütles, et kui te tahate veel midagi teha, siis peate direktioonilt nõudma täiendava proovi, sest käesolevast päevast alates on koor kohustatud osalema ainult orkestriproovis. Aga direktioon oli naganii meilt ühe proovi kokkulepitust vähemaks võtnud, sest riigis võis tulla üldstreik ning igaks juhaks viidi esietendus kaks päeva ettepoole. Nii et publiku ette jõudis «Jolanthe» mitte 13., vaid juba 11. novembril. Nõndaviisi jäi ainult üks peaproov koos grimmide, kostüümide ja valgusega (seegi algas kl. 23), mis igas Euroopa teatris on lihtsalt mõeldamatu, kuid... vahepeal olid kõik pillimehed juba jõudnud ooperi läbi mängida, valgustajad töötasid järsku pausita viis tundi järjest jne., ning kui publiku esimene tormiline vastuvõtt möödaski, ütlesid kõik rõõmsalt, et rohkem proove ei olnudki ju vaja! Tegelikult oli viies etendus (meie mõistes täpselt pärast harjumuslikku peaproovide aega) sellisel kindluse tasemel, et etenduse lõppedes oli hinges tõesti rahuldus.

Mida andis see kogemus meile endile? Kõigepealt — avastasime «Jolanthe»

KOLMANDAT KORDA «TEATRO COLONIS»

väärtused veidi teise nurga alt. Tavaliselt mängitakse kõikides Nõukogude teatrites seda ooperit n-ö. Suure Teatri tekstiga, mis tegelikult on stalinliku kultuuri-piiratud tulemus, sest autorite originaaltekstist olid välja roogitud kõik sõnad, mis puudutasid pöördumist Jumala pole. Seetõttu tänati finaalis Jolanthe tervekssaamise eest mitte Loojat, vaid valgust, kuid Tšaikovski on sellesse stseeni üleminekul kirjutatud hoopis teist laadi muusika, samuti pole ju loogiline, et kristliku kasvatusena tütarlaps langeks põlvili ainult päikesevalguse ees jne. Mõlemad NSV Liidus seni tehtud heliplaadistused jälgivad loomulikult sellist kontseptsiooni ning ainult Mstislav Rostropovitši 1984. a. Pariisis juhitud «Jolanthe» kontsertettekande heliplaat (kahjuks siin tundmatu) toob meid üle pika aja taas Tšaikovski algallika juurde tagasi.

«Jolanthe» on meil enamasti vaadatud ka kui ilusat lüürilist muinasjuttu, nimiosasse pannakse tavaliselt õrnahäälne noor naine ja seetõttu orkestripartii hoiakse suuresti nagu sordiini all. Kuid piltlikult öeldes ei ole «Jolanthe» enam kirjutatud «Traviata» ajastul, vaid siis, kui Verdi oli juba ooperimaailmale kinkinud «Othello». Ka Tšaikovski ise oli loonud «Padaemanda» ning oma viimase ooperi «Jolanthe» esietenduseks soovis ta peaosades näha Medea ja Nikolai Fignerit, kes olid laulnud Liisat ja Hermannit tema «Padaemandas» («Oneginis», vastupidi, olid autori ideaaliks noored lauluüliõpilased!). Nii et kui ka Leventhal

Peeter Lilje, Mati Palm ja Arne Mikk «Teatro Coloni» ees.

oma kujunduses ei näidanud tavapäraselt idüllilist aeda (pime Jolanthe seda ju naganii ei näe), vaid kogu ooperi esimene pool oli läbi viidud hämaruses, et alles lõpuks avada nägijaks saanud Jolanthe ees kogu lõputu maailm; kui ka Lilje ei retuseerinud orkestrit vaikselt saateinstrumendiks, vaid tõi julgelt välja Tšaikovski partituuri dramaatika, siis oli meie lavastus selles mõttes võrdlemisi homogeenne.

Kui Mati Palmil ja Juri Vedenjevili oli juba varem rahvusvahelisi kogemusi ning nad esitasid oma osad suurema lavalise mitmekülgusega, siis Jelena Mihailova ja Leonid Tretjakov viibisid välismaal üldse esimest korda ja kohe «Coloni» laval!

Ent häälematerjali poolest on J. Mihailova tõesti fenomenaalne. Tema edasine karjäär sõltub suuresti sellest, kuidas ta suudab (ja soovib!) oma eeldusi nüansseerida ja lavakuju nõudeisse rakendada, sest «Coloni» lauljatar Monica Ferracani samas osas tõestas, kui oluline on tänapäeva teatris sügav muusikaline vabadus ja hääleline nõtkus. Lisaks sellele pole ma ammu kohanud enam lavaisiksust, kes nii täpselt oleks realiseerinud režissöörilise nüansse ja lõppkokkuvõttes suutnud kõiki veenda, et Jolanthe tööpoolest ei näe...

Suur lugupidamine Mati Palmi professionaalsusele! Kohaliku solisti rivist väljalangemise tõttu jäi M. Palm René ossa üksi ning pidas selle koorma all targalt vastu mõlema koosseisuga tehtavad proovid ja seitse etendust (neist

kolm ilma ühegi puhkepäevata). Mõni võib küll mõelda, et René osa ei ole võrreldav bassi tipp-partiidega, kuid René peab kohe väljatulekul oma aarias näitama täpselt kaheoktavilist diapasooni ning ühelgi päeval siin koonerdada ei saa.

Oli ilus reis maakera teisele poolele. Täpselt kuu aega ei tegelnud me millegi muuga kui ühe ja sama ooperiga (isegi telesaateid ei vaadanud). Kahjuks ei olnud meil võimalust vaadata võrdluseks ühtegi teist selle teatri ooperit.

Juulis väljatoodud «Fausti» oli mängitud 6 korda, augustis toimus 4 «Trubaduuri», septembris 6 «Aida» ja septembris-oktoobris 5 «Cosi fan tutte» etendust ning oktoobris mängiti 4 korda Puccini ooperit «Pääsuke». Vahepeal olid veel balletitendused, kontserdid, mõne ooperi kontsertettekanded ning remondipäevad lava- ja valgustehnika tuendamiseks.

Lähematel päevadel on Tšaikovski balleti «Uinuv kaunitar» esietendus ning 18., 20. ja 23. detsembrile on planeeritud argentina helilooja Pompeyo Campsi uue ooperi «Maraton» esietendus. Pärast jõulupühi aga algab «Coloni» traditsiooniliselt kahekuine suvepuhkus.

Meile kõigile oli see kevadkuu aga sügise kodukliima taustal kauaks meelde jääv nii vastuvõtjate südamesoojuse, väga heatahtliku publiku kui ka positiivse kriitika pärast.

Viimase etenduse järel oli vastuvõtt Juan Pedro Franze kodus — kolme sugupõlve poolt kogutud nootide, raamatute ja kõikvõimalike kunstialaste rariteetide keskel.

Buenos Airese lennuväljal ei olnud me üksteisele enam «Hüvasti!», vaid «Peatse kohtumiseni!», sest märkamatult oli kõigi südamesse tekkinud tunne, et Argentina ei olegi Eestimaast nii kaugel!

ARNE MIKK

Con Brio '90

• Kuidas teile meeldib sellise festivali idee?

Idee on suurepärase! Mulle ei meenu ühtki samaväärset ettevõtmist, mis meie noorte solistide pere niimoodi tähelepanu alla oleks võtnud. Ja mitte tulemusteta! Sest on kindel plaan hakata siin paremini esinenuid tuleviku kontserdielul rakendama. Võibolla mõjus niisama plahvatuslikult I vabariiklik interpretide konkurss 1968. aastal. «Con brio» kõige tähendusrikkam külg minu arvates on, et selle korraldas kontserdiorganisatsioon ja see on noortele muusikutele parim motivatsioon.

• Seoses «Con brio» on liikunud mõte, et selline festival võiks edaspidi asendada seniseid vabariiklikke konkursse. Kas olete sama meelt?

Konkursi funktsioon ei täida see mitte mingil juhul, sest konkursil on teine sisu. Nende maht ja spetsialiseeritus erialade kaupa peab näitama, kas inimene on igakülgsest solistik valmis, ja tagama, et tal on ka repertuaar, millega lavale minna. Praegune pooltund igale esinejale sellist ülevaadet ei anna.

Kui aga küsite, kas vabariiklikel konkurssidel on mõtet, kinnitan — niikaua, kui maailma muusika areneb mõõda konkursside, on ka nendel mõtet. Ka ei maksa alahinnata seda võistluslikku momenti, mida me kõik nii põlastame. Võtke tänane kontsert (s.o. 29. XI) — kes tundis end kõige vabamalt? — mees, kes on läbi

IDEE ON SUUREPÄRANE!

«Eesti Kontserdi» uus algatus — konkursifestival «Con brio» (vt. ka R nr. 47) tulevikumuusikute väljasõelamiseks — osutus suurepäraseks ettevõtmiseks, ülevaatlikuks ja vaheldusrikkaks helipildiks eesti noortest interpretidest. Muidugi, Eesti pole teab kui suur ja anded on meil enamasti maast-madalast arvel; küllap olid ka need paarkümmend «Con brio» pääsenud solisti kitsale muusikaprofessionaalide ringile hästi teada. Küll aga oli üritus justkui loodud laiemale publikule, kellel selline ülevaade puudub. Pealegi, kuna «Con brios» oli Madis Kolgi sõnul esikohal

vabakava, mitte koolisõit (kui kasutada iluutsutamise terminoloogiat), siis oli pakutav valik väga mitmekesine. Paraku ei võlnud seegi, muide ka hästi reklaamitud võimalus ja kuulajaskonda jäi napiks. Õnneks töötasid hoolega meie muusikajuhid, samuti külalised Helsingist, Kaunasest, Riist ja Vilniusest. Nii võib loota, et festivalil silmapaistnud kergemini kontserdielul tee lelavad. Esimesed lepingud olevat juba sõlmitud.

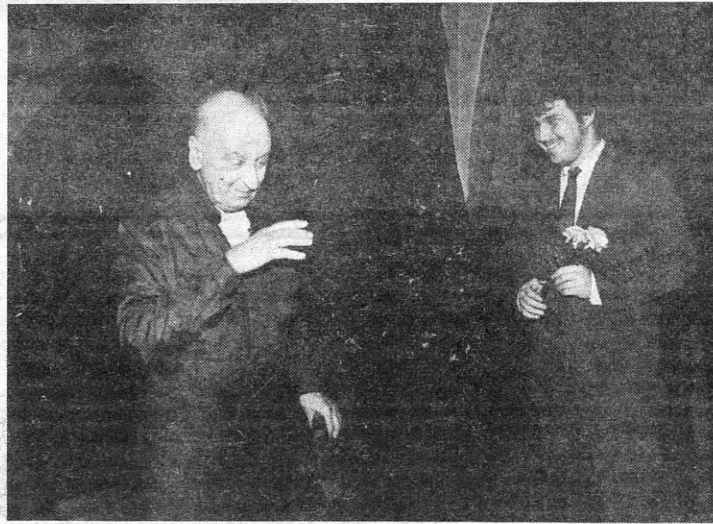
Palusin «Con brio» hinnangu anda Konservatooriumi keelpillikateedri juhatajal TOOMAS VELMETIL.

teinud Tšaikovski-konkursi (U. Tammik — toim. märkus)! See annab inimesele enesekindluse ja kogemuse, mis on eeltingimus, et minna suurele lavale.

• Mida pooltund igalt solistilt ja nendest summeerunud «Con brio» siiski näitas?

Näitas meie praegust seisukorda, meie talentide hulka. Tundub, et saak on küllalt suur. Mis edasi saab, veel ei tea — praegune ei anna garantiid kellegi kohta. Aga näitab, et meil on interpreete, kellega kontserdiorganisatsioonil tegelda.

Vaidleksin paari sõnaga vastu Madis Kolgile, kellega olen peaaegu kõiges nõus, mis ta teie lehes rääkis («Tulevikumuusikud», R nr. 47). Aga ma ei ole nõus, nagu oleks meie praegune professionaalide ettevalmistamise süsteem eriti romantilisele muusikale suunatud või pedagoogiliselt mingi nõukogulik mälestusmärk. Tegelikult ei erine see oluliselt millegagi sellest, mida tehakse mujal maailmas. On kaks asja, mida ma ei ole kunagi märganud: et tippinterpret oleks eriti rahul oma koolitusega ja et ükski maa oleks rahul oma professionaalide kasvatussüsteemiga. Viimasele sain äsja kinnitust ka P. Lessmannilt, kes tuli Grazist EPTA kongressilt, kus ümarlaua vestluses selgus sama asi: Mosk-

Maestro B. Lukk paistab oma õpilase R. Lauriga rahule jäävat. Häid pianiste on tema käe all aga võrsunud nii palju, et naljatamisi pakutakse Luki-nim. klaveriorkestri asutamist.

vas vaadatakse Saksamaa või Ameerika poole, sinna tahetakse jälle vene professoreid...

Meie nõrk koht on need 99, kes moodustavad aluse püramiidile, millel saab olla vaid üks tipp. Neist peaks saama normaalsed professionaalid, aga paraku saab paljudest muusikavihkajast. See oli näha ka nüüd, festivalisaalis. Siin oleks pidanud

olema need, kes on lõpetanud Konservatooriumi, kes on käinud muusikakoolis, lastemuusikakoolis — kõik, kes on muusikaga kokku puutunud. Keda veel peaks kuulama kui mitte oma noori muusikuid? Mulle tundub, et kujunenud olukorra taga on paljuki meie vaesus. See, et me nii minimaalsete vahenditega püüame end pinnal hoida, eeldab, et

püüame igast õppijast teha tippinterpreti, hirmus sellest ainastki ilma jääda.

• Aga on ju ka nii, et kui me selle tipu valmis teeme, siis selgub, et tal pole midagi peale hakata — Urmas Tammik elavalt Moskvas töö ja isegi pillita, Arvo Leibur ei leia ka pärast aspirantuuri õiget rakendust?

See häda on meil alati olnud ja on suuremateski rahvuskeskustes. Tippinterpret on elukutse, mida vajavad maailma tipplavad. Ja ta saab areneda vaid juhul, kui tema lavale vastab tema enda arenguetapile. Eesti neid võimalusi pakkuda ei suuda. Kui saame niigi palju rikkamaks, et võiksime neile siin kodu hoida ja et nad siin pedagoogitööd teeksid... Aga mingil juhul ei tohi neid vägisi kinni hoida. Saame pakkuda 3—4, hea tahtmise juures kõige paremale isegi 10 kontserti hooajal — ikkagi pole see töökoormus. Ta tulebki maailma saata.

Vestelnud TIINA MATTISEN

TÄHELEPANU, PIANISTID!

Huvipakkuv muusikaüritus on teoks saamas. Teisipäeva pärastlõunal kell 16 algavad G. Otsa nim. Tallinna Muusikakooli saalis prof. ARBO VALDMA (Jugoslaavia) RAHVUSVAHELISED MEISTRIKURSUSED PIANISTIDELE. Kuna midagi sellista ei mäleta viimastel aegadel meil toimunud olevat, siis on registreerunud palju.

Palume teadmiseks võtta, et kui 11. XII on kursusepaigaks Vabaduse väljak 4, siis järgmistel päevadel toimub töö alates kella 9 hommikul Tallinna Konservatooriumi saalis, Kaarli pst. 3, 14. XII aga ER Vaigese saalis.

Loodame, et ka kursustaste kontserdid, mille kohta võib teavet saada käesoleva lehe kontserdiuulutuste rubriigist, pakuvad huvi rohkele kuulajale.

TELEKOMMENTAAR

28. novembril kohtus NSV Liidu president M. Gorbatšov Kremli grupi kultuuritegelastega, teiste hulgas ka J. Alliku, K. Komissarovi ja M. Mikiveriga. Kesktelevisiooni videomontaaži vaadates tekkis küsimusi. Vastab MIKK MIKIVER.

Kuidas sai kohtumine intelligentidega toimuda nii kiirel ajal, mil president ei saa isegi Nobeli preemiat vastu võtta?

Eks üks ring sai vist jälle täis. Sõjaväelastega oli just kohtunud, nüüd oli kord kohtuda südametunnistusega, nagu meid mett moka peale määrades korraldust nimetati. Et sellega oleks ka jälle räägitud. Ausalt ja avameelselt, nagu alati.

Kes olid kutsutud?

Palju oli neid, kes juba kakskümme aastat tagasi niisugustel kohtumistel käisid. Selle järgi võis karta, et tuleb ka mingi otsus vastu võtta ja hääletada, aga me tulime niikuinii enne lõppu ära. Hüllem kui seltskond oli see, et kui kultuuriminister N. Gubenko, kes pidi esinema, välja arvata, siis ei võtnud sõ-

INTELLIGENTS OLI VAIT

«EI
SAA
NIIVIISI
ELADA!»

V. PESKOV
(Moskva)

na ükski demokraatlike väärtuste poolest tuntud vene teatriinime: ei M. Uljanov, ei K. Lavrov, ei M. Zahharov, ei M. Satrov. Ma istusid Uljanovi kõrval ja oli tunda, et näiteks paljud asjad S. Kunjajevi esinemistes tal ei meeldinud — Kunjajev

tundas Gorbatšovi, süüdistas teda kõigis praegustest hädades kümne aasta taguselt ideoloogilisel platvormil ja nõudis kõva kätt — aga ta ei läinud ega vaielnud vastu. Keegi ei läinud, sest nad said minu meelest ühest asjast aru: näiliselt ollakse kutsu-

tud arutama kunsti ja kultuuri asju, aga tegelikult aetakse ühte asja taga, ja nii ei rääkinud nad ei kultuuri ega poliitika, ei kummastki.

Mis oli siis kohtumise eesmärk?

Seda küsis lõpuks ka Kasahhi

kultuuriminister: mida tahab president meilt ja mida meie presidendilt? Presidendilt taheti küll igasuguseid asju. Et honorarid oleksid nii suured nagu Ameerikas, et filmidest seksikohad välja jäetaks. Maria Biešu ütles, et hea küll, las olla rokk, aga miks see just raske peab olema, see rokk?

Televiisoris kõige piinlikumaid momente ei näidatud. Aga televiisoris oli ka Jaak Alliku sõnavõtt ainus, mida kuulata ei lastud, millele loeti peale vaid lühike diktoortekst: «Eesti kunstiteadlane soovitas muuta suveräänsed vabariigid rahvusvahelise õiguse subjektiks, kes sõlmiksid siis poliitilised ja sõjalised lepingud.»

Tegelikult oli Alliku sõnavõtt ainus asjalik poliitiline jutt. Igatahes eesti intelligentide hoiak öeldi kolleegidele veel kord selgelt välja. Aga muidugi täielik vaikus, ei mingit aplausi. Ka neidsamad vene demokraadid ei toetanud meid, Baltikumi ja Gruusiat, Moldaaviat ja mitte sellepärast, et see Gorbatšovile ei olnud meeldinud. Nad ei ole ka ise selleks sisemiselt valmis.

Aga Gorbatšovi kõne? Selle ettevalmistuseks, taustaks oli ju kõik eelnev mõeldud — televiisorist jäi küll niisugune mulje. Ja veel tundus, et Gorbatšov ei suuda veenda kedagi, kes juba enne temaga ühte usku ei ole, aga et ta ise usub, selles ta veenab küll.

Mind huvitas ka, kas ta ka seekord auditooriumi endale pihku saab. Sai suurepäraselt! Ta alustas kaugelt, märtsist 1985. Kuidas nad Ševardnadzega olid

Lõpeb lõputugi. Käisime viimasel filmireisil, et täis toppida ikka veel kiirendavaid auke dokumendiloos Paul Keresest. Maleolümpia Novi Sadis paistis olevat hea sadam — kuhu mujale tulevad kokku need, kel emal alal kaalu.

Aga enne Belgradi ja Novi Sadi oli Moskva, oli Šeremejevo. Olin kuulnud siinsetest lõõmingutest. Nägin midagi hullemat, mitte märatsevat, vaid uimast, õigemini, uimaseks taotud inimkarja. Kui meie gigant Jüri Karemäe sabast läbi murdis (tundus, et muidu jääme siia elama), kostis õigustatud rõõgatuste asemel paar haledat piuksatust.

Toll uppus pakkide alla. Tühja näoga tolliametnik liigutas end aegluubis. Kontrollitav seisis nagu põetav lammas, sõbramees ettenägelikult barjääri taga ootamas. Ametnik lükkas kõrvale naiste paksu pesu, kraadiklaase, päikesevarje... Ajas käe kontrollitava põue, tühjendas tema Tootsi-taskud letile. Ohver ei kõssanudki. Nähtavasti jäi midagi ka üle, mida jugoslaavlastele maha pargeldada.

Piirivalve oli samuti tasemel. Lasti sul jalalt jalale tammuda ja pilgul ekselda, vajutati oma putkas mingile nupule, saadi vist mingi signaal... (Kas on kahtlased tõesti kusagil arvel?)

See-eest vedas pardapassiga. Uldklassilipakad olid otsa lõppenud, pihku suruti punane esimene klass. Lennukis kummaras stjuardess: mida soovite praeks, tohib teile pakkuda veini või šampanjat? Küsisin häbelikult õlut, üleelamisest, lennujaamas olid oma töö teinud.

Jugoslaavia tervitas väga soojalt, sel päeval öeldi Belgradis olevat kakskümmend kraadi. (Novembri keskmine küündivat kümne lähedale.) Kaks üüriaüt viisid meid ja meie videotehnika tunni ajaga Novi Sadi, Vojvodina autonoomse piirkonna keskusse. Maleolümpia korraldajate vahendusel saime peavarju erakorterites, hotelli poleks rahakott välja kannatanud.

See ilus maa ja uhke rahvas poidud mulle päris võõras. Natuke oli aimu ka tema ajaloost. Mida maksis Jugoslaavia? Teine maailmasõda, seda kuulab ette vist enamik. Aga kui paljud teavad, et Esimeses

KÕIK TEED VIISID

NOVI

SADI

• MALE
ANNO 1990 •
• KERES:
«ISESEISVALT
SAAN AINULT OMA
RAAMATUID KIRIUTADA.» •

• POLE
VAHET,
KAS SUUR
VÕI VÄIKE,
DIPLOMAATIA ON
IKKA DIPLOMAATIA •

maailmasõjas lasti kõigist kõige rohkem verd nimelt serblastel. Või veel varem türklased. Oleme näinud väga erinevaid mälestusmärke. Inimkolpadest kokkumonteeritud mälestusmärk on siiski vist absoluutne erand. Jugoslaavias on üks niisugune. Kohta enam ei mäleta, neid pealuusid küll. Suur rühm ületõusnuid ei alistunud Osmanide rühjadele ja nad tapeti viimseini. Kolbad seati teiste hirmutamiseks kõrgesse püramiidi. Nii oli see plaanitud, nüüd on see rahvuslik reliikvia.

Kaks eri asia: kas olla kusagil turist või kasutada ühist vannituba kohaliku põhilianikuga, teha temaga pidevalt õhtusi drinke. Paraku viib see teemast väga kaugele. Lühidalt: kui Jugoslaavial on traagiline minevik, siis on samasugune ka tema olevik. Nagu meie Baltikumis on Jugoslaavia. Esimese maailmasõja laos ainult vastupidises variandis — meie löi-

me lahku, nemad löödi kokku. Ja praegu on tegemist NL-i minimudeliga, kus Serbia nimel tehakse sedasama, mida siin Venemaa nimel, kuigi süüdi pole ei konkreetne serblane ega konkreetne venelane. Tõsi, mu korteriperimees, tore inimene, rohkem usklik kui poliitik oli üsna tige Kosovo albaanlastele. Küllap on paljud Eestiski samasugusel seisukohal: mis need albaanlased (aastad on küündinud vastava eelsoodumuse) seal jahmerdavad. Ent Jugoslaavias hakkad taipama — kas ei ole ka Kosovo rahvas totalitaarse režiimi ohver?

Profi silmale pakkusid rõõmu lehekio-kid. Olguvi samuti suur üleminekuaeg, polnud väljaanne ületust ning seks ja porno olid ikka oma seaduslikus kohas. Ei trüginud igasse võimalikku ja võimatusse kohta.

Majandus olevat samuti suure kriisiseisus. Ometi: kesmi-

ne insener ja keskmine arst (ja kõik need, kellest elu edasiminek sõltub) saavad keskmisest kaks-kolm korda suuremat palka. Kuidas on meil lood?

Asjast endast.

Maleolümpia ise valmistas pettumuse. Täpsemini, olin valesti häälestatud. Olen arvata-vasti päris hästi kursis nende olümpiate ajaloo ja sõjaeelse (Keres) olümpiate puhul ehk isegi asjatundja. Vanasti oli see omaalgatuslik ettevõtmine, osalejad ainult Euroopast ja mõnest Ameerika riigist, mängijad enamikus soliidset härrasmehed. Kui Keres debüüdi ajal (Varsavi 1935) sai üks Poola esindaja hakkama pisiskandaaliga, poetas aukohtu esimees inglase sir Thomas piibumahi vahele: «Tüüpiline Ida-Euroopa!» Ei taha väita, et nüüd on moraali langenud, aga ilmselt on väär-

tuskategooriad kuidagi muutunud.

Teisalt, keda küll tänasel maleolümpial ei näe! Esimesed võistkonnad Aasiast ja Aafrikast ilmusid sellele areenile alles viiekümnendate lõpul, nüüd on nende päralt täielik enamus. Mäherdused kujud, mäherdune riietus, mäherdune ülalpidamine! Oma nägu katvad araablannad, paljaste säärtega neegrineid, hilishipid valgete hulgast... Aga siis koged, et see eksotiika varjab mänguuskust, mis mõnel juhul ei küüni kõrgemale Tallinna poolfinaali tasemest.

Nõnda pole ime, et jugoslaavlaste traditsioonilisest malembusest hoolimata jäi publik hulgaga poolest osavõtjatele alla. Muidugi, üksikud tippmängijad mängisid tõesti tipp-partiisid, kuid maleolümpia ei sobi Feinschmecker'ile — katsu selles mõllus omaette mediteerida ja nautida. Maleolümpia on ennekõike mängijatele endile, nendesamadele Kolmanda Maailma esindajatele, kellele ka kolmanda järgu kombinatsioon võib võltsimatut rõõmu valmistada.

Ja veel. Kurdame nõukoguliku bürokraatia paisutuste üle, ent see protsess on globaalne. Kui palju kõikvõimalikke tegelasi siin ringi sible! Muidugi, nad olid väga viisakad ja abivalmid, näiteks pressikeskuses ka lihtsalt võluvad noored daamid. Aga ikkagi, ja kui veel mõelda kümnetes komisjonides istuvatele onklikele, keda kuuldavasti kenasti honoreeriti. (Muide, FIDE president Campomanes pidavat tundma elust mõnu just sellesama organisatsiooni arvel. Kunagi tagusid presidendit peale, et FIDE hingitseks.)

Mis parata: progress!

Meie provintslikul filmigrupil polnud kerge. Mitmed loodetud inimesed jäid tulemata (eelneva vahet selgitab, miks nimekad veteranid sihuksest värgist väga ei hooli), teised olid ülimalt hõivatud. Ometi on Paul Keres universaalne võlusõna. Saime oma augud enam-vähem täis, sealhulgas paari vist päris hea intervjuuga. Entusiastlikult aitas meid tuntud Jugoslaavia ajakirjanik rahvusvaheline suurmeister Milunka Lazarevič. Nimelt selgus, et olümpial maksab range kord — tahad filmida, pane lauale viissada dollarit. Ja

jalutanud ühel ööl Pitsundas ja kuidas Sevardnadze oli leidnud, et kõik selles riigis on mada. «Ja sealt me alustasime, ja me ütlesime: «Ei saa niiviisi elada!», ja teie kõik siin saalis olite esimesed, ja minust isegi mõni samm ees...» Ja kui emotsionaalselt ja südamlult väljapeetud pausidega sealt edasi: «Ma ei saa loobuda sotsialismist... Ei saa!» Ja teine asi samamoodi: «Ma ei saa olla selle poolt, et maa oleks eraomand! Kogukond on meie traditsioon!»

Seal juhtubki see lugu, et Liidu asja arutades seistakse Venemaa pinnal, ja sa ei vii nende teadvusse, et meil on teine traditsioon. Ja kui jutt käib meie rahvast, siis on see vaheldumisi kord vene, kord nõukogude rahvas

«Me oleme ju üks riik, üks rahvas! — see juhi lause oli ka kõnes sees.»

S. Rostotski hüüdis oma sõnavõtus: «Ma olen sündinud Nõukogude Liidus ja tahan surra Nõukogude Liidus!»

Vaheajal tuli N. Gubenko, küsis, miks ma nii süngelt näoga olen. Ma siis ütlesin, et mina olen sündinud Eesti Vabariigis ja tahan elada Eesti Vabariigis, ja ma ei näe siin midagi, mille üle võiks rõõmustada.

Ei näinud ka televaataja. Intelligentid olid murrangulisel ajal pahaendeliselt vald.

Küsis TOOMAS KALL

sega isegi siis, kui püüad hotelis filmida. Temperamentne Lazarevič vilistas sihukesele keelele, oli valmis koguni Campomanese kabinetti sisse trügima.

Paar detaili tema enda intervjuust.

Esimest korda nähti Kerest Belgradis 1956. aastal, N. Liidu ja Jugoslaavia matši ajal. Lazarevič: «Tema eel käis — suur maletaja, kõige korrektsem maletaja, kõige suurem sportlane tõeline džentelmen. Kuigi omad mängisid venelaste vastu, tuli tunduv osa publikust põialt hoidma nimelt Keresele. Tollal osati veel aust lugu pidada, enesearmastusest üle olla... Jalutasin koos külalistega. Akki küsisin: «Paul Petrovitš, kuidas te oma tulevasele naisele armastust avaldasite?» Keres punastas mu lolluse puhul, naeratas: «Seda ei avaldata, seda tuntakse...» Olingi omandanud õiguse talle selliseid küsimusi esitada...»

Kõige olulisemat rääkis Lazarevič Nice'i maleolümpialt 1974.

«Euwe kavatses FIDE presidendi kohused maha panna, aga ta oli mures õige järeltulija pärast. Olin tookord FIDE naiskomisjoni esotsas. «Max, lubage, ma otsin sobiva kandidaadi!» Lähen saali, kohtan Kerest. Tema: «Olen nüüd ainult publik.» Jah, ta oli FIDE aukülastaja. Mina: «Kas saate presidendina tegutseda iseseisvalt, ilma Moskva?» Tema punastas nagu meie esimeselgi kohtumisel, mõttes minutit: «Iseseisvalt võin kirjutada ainult maleraamatuid...»

Kaudselt puudutas sama teemat ka Mihhail Tal: «Missugune on Keresel koht maleaja loos? Minul pole tollipulka. Aga, teate, kas tuleks kellelegi pähe kedagi praegustest

TALLINNAS NORRA KEELE KURSUSED

Eesti keeltekoollides ei õpita norra keelt. Ka Tartu Ülikoolis ei ole (veel) norra keele õppetooli. Esimene katse äratada meil huvi norra keele vastu oli igatahes julgustav ja ka ootuspärane praeguse keelteõppimise buumi ajal.

Keeleõpetajad Berit ja Ivar Otto Iversen (pildil) alustasid kursustega 1. nov. Soovijate suurest hulgast võeti vastu 35 inimest. Intensiivkursuste esimene osa kestis kolm nädalat. Sellele järgneb omapead töö veebruari lõpuni. Siis õpitakse koos keeleõpetajatega kaks nädalat, vahepeal jälle iseseisvalt ja kohtutakse uuesti maikuus kahenädalasel lõpukursusel. Keeleõpetuse kõrval tutvutakse norra muusika ja rahvakultuuriga.

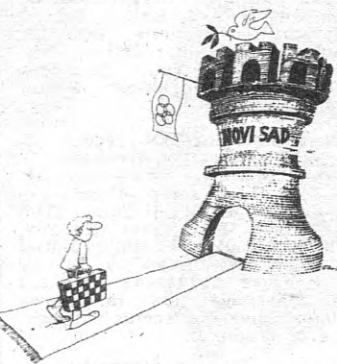
Ivar Iversen nimetas seesugust

õppekorraldust eksperimentaalseks ja esimese kolme nädala tulemusi fantastilisteks. Niimoodi peistis see ka Sõprusühingu saalis, kus kursustelased koos oma õpetajatega Norra õhtu korraldasid. Õpilased tõlkisid soravalt oma õpetajate norrakeelse jutu seeliskõlaliselt eesti keelde ning esinesid ka ise norrakeelse sketšiga. Vaadati valguspilte ja videofilmi Norramast. Muusitseerisid Helmut Aniko, Tõnu Naissoo, Aleksander Rjabov ja õpilased ise. Lõpetuseks joodi kohvi ja kõrvale lõigati kääridega norra leiba leiset. Nii on seal maal kombeks.

Kursuste korraldamise eest olime tänu võlgu meie kirjanduse tõlkijale Turid Farbregele ja Norra-Eesti Seltsile Oslos, kes asja algatasid.

tšempionidest FIDE presidendiks pakkuda? Absurd! Oleks Paul Petrovitš siin Novi Sadis, oleks küsimus paugupealt lahendatud...»

Oma hõivatuse kiuste olid lahkelt mälestusi jagamas teisedki Keresega kaasas, kelle jutt läks nagu valatult meie «Eesti partiisse», missugust nime sünnivaludes film kannab. Ja korraga küsis piisavalt tähtselt kõrvalseisja: «Kuidas ikka on, ega Keres ei ole selle rahva esindaja?»

BUDIMIR VOJNOVIC

Maleolümpial oli ka pooldetekiivne liin, mis puudutas just meid, eestlasi ja kogu Baltikumi. Nagu teada, võistkonnad sõitsid kohale, kuid mängima neid ei lastud. Filmigrupi saabumise ajaks oli alanud uus vaatus — heitus FIDE liikme staatuse taastamise pärast.

Püüdsin võimalust mööda kõrvad lahti hoida ja ka kuluaride taha kiigata. Mõne vana tutvuse abil see mingil määral õnnestuski. Kujutan nüüd veidi ette, mis võib praegu toimu-

da ka suures poliitikas ja diplomaatias. Igatahes, Novi Sadis läksid käiku kõik vahendid. Nälgastreigi ähvardused, protestiavaldused, salaläbirääkimised, petlikud lubadused, nurgatagused masseerimised ja jumal teab mis veel. See pole välja mõeldis, seda kinnitasid autoriteetsed Nõukogude maletegelased — dirigendina esines koguni KGB esindaja.

Algul näis asi üsna lootusetu, ent järjest kasvas optimism. Otse enne meie ärasõitu ütles suurmeister Averbach, Baltikumi toetaja Moskvast, kellele üleliiduline spordikomitee puhtast tugevusest komandeeringut ei andnud, kes oma kulu ja kirjandega Novi Sadi sõitis: «Meeleolu on reibas!» Tõesti, peale NSV Liidu ja USA olümpiavõistkonna peale säärase kuulsuse, nagu Kortšnoi ja Timman, hakkasid Baltikumi toetama paljud teisedki, ja seda FIDE enda tasandil. Soostumise tundemärke olivat näidanud Campomanes isiklikult. Ometi võidakse sulle öläle patsutada ja su õigusi tunnistada (Balti riikidel on FIDE suhtes peaaegu sajaprotsendiliselt seaduslikud õigused), aga hääletamisel asi ikkagi läbi kukutada.

Nagu Novi Sadi meie üritust kaitsma jäänud Mart Tarmakult teada sain, ei jooksnud Baltikumi esindajate pingutused siiski tühja. Tõsi, ei tulnud ka kohe võitu, aga nüüd on see iuba käeulatuses. Korregeeriti FIDE põhikirja nõnda, et meie taastamiseks sellesse organisatsiooni pole enam formaalseid takistusi. Vaja on üht Moskva-baberit kohendada, ja siis... Oma nimel mängima pääseme vist veel varem.

VALTER HEUER

tiklid on illustreeritud Margus Haavamäe fotodega.

■ Praha kirjastuses «Mladá fronta» ilmus tšehhi keeles Teet Kallase romaan «Corrida». Tõlkes on romaani pealkiri «Corrida na ostrově», tõlkinud on Nadežda Slabihoudová, tiraaž 5000.

■ Ajakirja «Literaturnoje Obozrenije» oktoobrinumber avaldab rubriigis «Dialogid» Irina Belobrovitševa jutustamise Ülo ja Jüri Tuulikuuga pealkirja «Maailm on täis merehädalisi! Hea oleks

neid kõiki kas või sõnaga aidata» all.

■ Viimane uudis eesti kirjanduse tunnustamisest välismaal on Amnesty Internationali kirjandusauhinna andmine Jaan Krossile. Seoses sellega on kohane meenutada tema teoste jätkuvalt levikut Saksa- ja Prantsusmaal.

Hilisügisel ilmus Pariisis Robert Laffont'i kirjastuses lisaks 1984. a. väljaantud raamatule «Le fou du tzar» (401 lk.) «Le Départ du Professeur Martens»,

Heino Mandri

3. detsembril 1990 suri Eesti Draamateatri näitleja Heino Mandri.

Pooleni jäi töö näidendiga «Elu teatris». See oli järjekordne paljutöötav koostöö Mikk Mikiveriga, kellega Heino Mandri on teinud paljud oma tähtsustatud.

Heino Mandri oli sündinud 11. septembril 1922 Kohtla-Järvel, õppinud Westholmi gümnaasiumis ja Draamateatri Draamastuudio eriklassis, mille lõpetas 1946. aastal. Ajavahemikul 1941–1948 oli Heino Mandri «Estonia», aastal 1943 ka mõned kuud Narva teatri näitleja. 1948–1954 oli ta, nagu ta oma käega on kirjutanud, Kirovi oblastis mitmesugustel töödel. Seejärel 1954–1956 «Ugalas», 1958–1966 Draamateatris, 1966–1975 Voldemar Panso kutsel Noorsooteatris, alates 1975. aastast kuni surmani Draamateatris. Ta mängis mitmekümnes filmis ja teletlavastuses, oli Eesti Raadio armastatumaid hääli.

Heino Mandriga lahkus Eesti teatrist meister, tark, andekas ja otsekohene inimene. Ta oli mitmekülgne kunstnik. Jõulise temperamendi ja esindusliku välisusega mängis ta don Carlost ja «Cyrano de Bergeraci» Christiani. Nüansirikkalt, isesuguselt huumorimeelsena tõlgendas Heino Mandri Voldemar Panso «Kevade» romantilist ja südamlikkust õpetaja Lauri, «Onnesenes» satüirilisel kujutatud filmirežissööri ning grotesket Majorit näidendis «Tot, major ja teised». Oma jäägitu endaandmise ja elumõistmise aga rakendas ta «Proovireisija surma» Willy Lomanis, «Tuulte pöörise» Jaagus, «Armastuse ja surma» Mauruses, «Viru lauliku ja Koidula» Kreutzwaldis, «Pöördtooli-tunni» Eugen Jannsenis. Nendes lavastustes mängis Heino Mandri oma tegelaskujud üldinimlikeks ja igavikulisteks, küpsedes ise

neis töödes üheks kõige eestilikumaks näitlejaks, kultuurikandjaks, kes viis teadet meist Berliini, Stockholm, Toronto, Kotka, Moskva jm. lavadele.

Heino Mandri oli suurejooneline kunstnik, erakordselt nõudlik enese suhtes ja ühtaegu peenutundeliselt tähelepanelik koosloomingu partneriga.

Avameelsus ja igavene võitlus eluvalga põhjustasid talle isiklikus elus ebameeldivusi, ka konflikte. Laval, kunstiks tõstetuna pakkus ta teatritvajaile unustamatuid tõehetki. Tema oli neid näitlejaid, kelle pärast teatrisse minnakse ja mindi. Heino Mandri kunsti suurhetked olid tema südametunnistuse kompromissitud eneseväljendused.

Heino Mandri on lahkunud. Ja ometi mitte.

Eesti Draamateater
Eesti Teatriliiit
Eesti Kultuuriministeerium
Eesti Kinoliit
Teater «Estonia»
Estonia Selts
Teater «Ugala»
Eesti Noorsooteater

Hüvastijätt Heino Mandriga toimub esmaspäeval, 10. detsembril Eesti Draamateatris kell 12. Muldasängitamine Metsakalmistul kell 13.30.

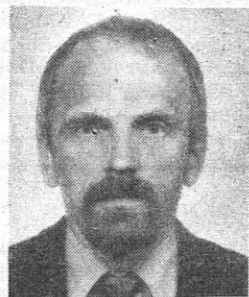
Urmas Ploomipuu

16. II 1942 — 30. XI 1990

30. novembril 1990. a. lahkus ootamatult parimas loomeaas Rihet-Urmas Ploomipuu.

Tulevane kunstnik sündis. Valgamaal, õppis Tartu Kunstikoolis ja Riiklikus Kunstiinstituudis. Pärast ERKI lõpetamist 1970. a. tõusis U. Ploomipuu kiiresti eesti raamatugraafikute paremiku. Valmisid kujundused J. Krossi, K. Merilaasi teostele, Rooma kirjanduse antoloogiale, F. Sannamehe monograafiale jpm. Eriti silmapaistvaks meistriks arenes U. Ploomipuu kirjajundaja-kalligraafina, kelle sajad tarbegrafilised tööd alates diplomitest ja aukirjadest kuni Eesti Vabariigi kroonini kuuluvad eesti rakendusgraafika paremiku. Tema käe all on valminud arvukalt infograafilisi töid, milles kiri ja piltkujutus on ühendatud ühtseks ja mõjusaks tervikuks.

1970. aastatesse jäi kunstniku lühiajaline, kuid viljakas ja tähelepanu äratanud tegevus vabagraafikuna, osavõtt paljudest näitustest. Seejärel paelus U. Ploomipuu maalikunst ning mitmel näitusel pakkusid üllatusi tema natüürmordid, milles asjade ja ruumi omavahelised seosed olid kujutatud hämmastava

loomutruudusega. Just olimaaliga olid seotud kunstniku edasised loomingulised plaanid. Oma oskusi ja kogemusi tarbegrافیka ja graafiliste tehnikate alal jagas U. Ploomipuu kolleegidega paljudes kunstnõukogudes, kombinaadis «Ars» ning Eesti Kunstifondi graafika eksperimentaalateljee juhatajana.

Oleme kaotanud sõbraliku ja abivalmis kolleegi, tagasihoidliku inimese.

Eesti Kunstnike Liit
Eesti Kultuuriministeerium

Rihet-Urmas Ploomipuu maeti 6. detsembril Metsakalmistule.

Estica

■ 1989/1990. aastavahetusel Sinises paviljonis toimunud ruumikunstnäitusest «Ruum ja vorm V» kirjutab Krista Kodres Itaalia interjööriajakirja «Casa Vogue» selle aasta septembrinumbri ja Soome arhitektuuriajakirja «Arkkitehti» nr. 8, 1990. Ar-

mõlemad Jean-Luc Moreau' tõlkes ja tema eessõnaga. Ehkki brošeeritud, on raamat kaunis, mõnus kätte võtta ja kannatab küllap rohkem kui ühe lugeja välja.

Varasügisel ilmus Carl Hanseri kirjastuses «Der Verrückte des Zaren» (410 lk.) Helga Viira tõlkes. (Paari aasta eest 1988 andis sellesama tõlke tookordse Ida-Berliinis välja Rütten & Loe ning.) Raamat on kõvas köites, heal paberil ja sobiv illustatsioon ümbrisel, mille pöördel

leiduvad annotatsioonid ja põgusad andmed autori kohta.

Järgmisena, 1991. aastal, on oodata Carl Hanserilt «Professor Martensi ärasõitu», mille saksa-keelne pealkiri on veel otsustamata (tõlk. H. Viira). Kuuldavasti on Hanseri ja Laffont'i kirjastus huvitatud teistegi J. K. teoste väljaandmisest. Juttu on olnud novellidest, «Rakvere romaanist», «Väljakaevamistest» ja muust. Sellega seoses peab mainima eestikeelseid «Väljakaevamiste» kurba välimust.

MARTIN LEVALD,
«Estonia» teatri orkestri tsello-
rühma kauaaegne kontsert-
meister ja solist. Saab täna
80-aastaseks.

ARNO KALLIKORM,
kauaaegne koorijuht. Saab
8. detsembril 75-aastaseks.

MUUSIKA- KESKKOOLI SÜMFOONIA- ORKESTER SAKSAMAAL

21.–26. novembrini andis
TMKK sümfooniaorkester
kontserte Kielis, Lübeckis ja
Ahrensburgis. Kavas oli B.
Britteni «Matinée musicales»
op. 24, J. Räätsa Klaverikont-
sert nr. 3, E. Tubina «Sinfonie
semplice» nr. 9, W. A. Mozarti
Flöödikontsert D-duur. Solistid
olid Risto Laur ja Mihkel
Peaske. Orkestrit juhatas Too-
mas Kapten.

TÄNUAVALDUS

Täname kõiki, kes Heino
Välit saatsid ta viimsele tee-
konnale, kaunistasid ta kalmu
lilled ja pärgadega ning olid
toeks meie leinas.

Lesk, lapsed ja lapselapsed

KOP!
KOP!
KOP!

Varsti koputab ustele jõuluvana,
post aga liigub aeglasemalt kui
tema põdrasaan.

Kas te olete oma väliseesti
sugulastele ja sõpradele juba saatnud

«KUPRA» raamatuid?

Hea raamat toob
palju jõulurõõmu!

NOOR LUULETAJA!

KUI SA TAHAD,
ET SINU ESIKKOGU OLEKS

SÄRAVAIM TEOS

1992. A. LUULEKASSETIS

(koostaja Tõnu Õnnepalu),

siis too oma käsikiri kirjastusse «Eesti Raamat»
kuni 1. märtsini 1991. a. aadressil: Tallinn, Pärnu
mnt. 10.

«ESTONIA» TEATER

Reedel, 7. XII kl. 19 «Maarja-
maa lunastus»; laup., 8. XII kl.
19 «Armujook»; pühap., 9. XII
kl. 12 «Pähklipureja»; kl. 19
«Mikaado»; kolmap., 12. XII kl. 19
«Krahvinna Mariza»; neljap., 13.
XII kl. 19 «Giselle»; reedel, 14.
XII kl. 19 «Barbara von Tisen-
husen»; laup., 15. XII reser-
veeritud etendus; pühap., 16. XII
kl. 12 «Pipi Pikksukk»; kl. 19
moodsa balleti õhtu «Kilpkonna
jalutuskäik», «Vaikne kaos»,
«Bussipeatus».

Esmasp., 10. XII kl. 19 toimub
plaaniväline etendus «Krahv
Luxemburg». Kõigil on võimalik
pileteid osta.

ESTI DRAAMATEATER

Reedel, 7. XII kl. 19 «Pipar-
koogileedi», kl. 19 «Kodanlaste
aadlimes» («Ugalas»); laup., 8.
XII kl. 19 «Kodanlaste aadli-
mees»; kl. 19 «Head ööd, emal»
(väike saal), kl. 20 «Piparkoogi-
leedi» (Järvamaa Kultuurikesku-
s); pühap., 9. XII kl. 12 «Kla-
ver murul», kl. 19 «Piparkoogi-
leedi», kl. 19 «Erarahu» (väike
saal); teisip., 11. XII kl. 19 «Kla-
ver murul», kl. 19 «Naarden ta
mul vastu tuli» (väike saal);
kolmap., 12. XII kl. 19 «Pipar-
koogileedi», kl. 19 «Väljakäik»
(väike saal); neljap., 13. XII kl.
19 «Mikumärdi», kl. 19 «Head
ööd, emal» (väike saal); reedel,
14. XII kl. 19 «Klaver murul»,
kl. 19 «Siis kui jalgu puhkab
hobu» (väike saal), kl. 19 «Pipar-
koogileedi» («Endlas»); laup., 15.
XII kl. 19 «Piparkoogileedi», kl.
19 «Õnnelikud päevad» (väike
saal); pühap., 16. XII kl. 12 «Ko-
danlaste aadlimes», kl. 19 «Pi-
parkoogileedi», kl. 19 «Erarahu»
(väike saal).

ENE DRAAMATEATER

Reedel, 7. XII kl. 19 «Silme
ees läheb mustaks»; laup., 8. XII
kl. 19 teenelise kunstniku Vladi-
mir Jermolajevi tuluõhtu; pühap.,
9. XII kl. 19 «Lakeide mängud»;
kolmap., 12. XII kl. 19 «Lolita»;
neljap., 13. XII kl. 19 «Arkami-
ne kainestusmajas».

TEATER «VANALINNASTUUDIO»

Reedel, 7. XII kl. 19 ja laup.,
8. XII kl. 18 esietendus «Jumala
soosik» (keskuses «Sakala»);
reedel, 7. XII kl. 19 «Emigran-
did» (Õpetajate Majas); pühap.,
9. XII kl. 12 «Lolliid» (Õpetajate
Majas); kl. 18 «Salongis ja kon-
dis» (Õpetajate Majas); teisip.,
11. XII ja kolmap., 12. XII kl. 19
«Presidendi sõber» (keskuses
«Sakala»); neljap., 13. XII ja ree-
del, 14. XII kl. 19 ning laup.,
15. XII kl. 18 esietendus «Juma-
la soosik» (keskuses «Sakala»);
reedel, 14. XII kl. 19 ja laup.,
15. XII kl. 18 esietendus «Fi-
naal» (Õpetajate Majas); pühap.,
16. XII kl. 18 «Salongis ja kon-
dis» (Õpetajate Majas); esmasp.,
17. XII kl. 19 «Mäng lossis»
(Eesti Draamateatris); teisip.,

18. XII ja kolmap., 19. XII kl. 19
«Presidendi sõber» (keskuses
«Sakala»); neljap., 20. XII ja ree-
del, 21. XII kl. 19 esietendus
«Jumala soosik» (keskuses «Sa-
kala»); reedel, 21. XII kl. 19 vil-
maseid kordi «Kontrabass»
(Õpetajate Majas).

ESTI NOORSOOTEATER

Reedel, 7. XII kl. 19 «Sünnipä-
vapidu» (väikeses saalis); laup.,
8. XII kl. 11 ja 13.30 «Trolli-
tants» (suures saalis), kl. 18 re-
serveeritud etendus (väikeses
saalis); pühap., 9. XII kl. 19 «He-
lene, Marion ja Felix» (väikeses
saalis); esmasp., 10. XII kl. 11
ja 14 «Trollitants» (Keila km-s).
kl. 19 reserveeritud etendus
(väikeses saalis); teisip., 11. XII
kl. 19 «Väljapääsu ei ole» (väl-
kesses saalis), kl. 20 «Vedel vorst»
(Kadrina km-s); kolmap., 12. XII
kl. 19 «Väljapääsu ei ole» (keh-
tivad 9. nov. piletid, väikeses
saalis), kl. 20 «Arst vastu taht-
mist» (Haljala km-s); neljap., 13.
XII kl. 19 «Vedel vorst» (väike-
ses saalis); kl. 19 «Mõrv jõulu-
öö» (suures saalis); reedel, 14.
XII kl. 19 «Medea» (väikeses saa-
lis).

ESTI RIIKLIK NUKUTEATER

Reedel, 7. XII kl. 13 «Jalgse-
maa järv» (reserveeritud); laup.,
8. XII kl. 12 «Saami muinasju-
tud»; pühap., 9. XII kl. 12 «Ruhv
ja Lendav Hollandlane», kl. 17
«Lumeheibekese kool»; neljap.,
13. XII kl. 11 «Ruhv ja Lendav
Hollandlane»; reedel, 14. XII kl.
13 «Punga Mart ja -Uba-Kaarel».

TEATER «ENDLA»

Pühap., 9. XII kl. 12 reservee-
ritud etendus; esmasp., 10. XII
kl. 19 «Zorbas», kl. 19 «Tuleval
aastal samal ajal» (väikeses saa-
lis); teisip., 11. XII kl. 19 «Blai-
se», kl. 19 «Don Juan» («Vane-
muises»); kolmap., 12. XII kl. 19
«Orfeus allilmas»; neljap., 13.
XII kl. 19 «Orfeus allilmas».

RAKVERE TEATER

Pühap., 9. XII kl. 19 «Põgene-
jad» (Kohtla-Järve km-s); es-
masp., 10. XII kl. 19 «Põgene-
jad» (Põltsamaa km-s); teisip.,
11. XII kl. 20 «Klaasist looma-
aed» (N.-Jõesuu Sanat. klubis);
kolmap., 12. XII kl. 20 «Kosjavi-
nad» (Lembitu kolh. klubis);
neljap., 13. XII kl. 19 «Hirmsad
vanemad»; reedel, 14. XII kl. 15
«Põgenejad» (Paide km-s, re-
serveeritud); pühap., 16. XII kl.
19 «Põgenejad» (Paide km-s).

«ESTONIA» KONTSERDISAA-
LIS: reedel, 7. XII kl. 19.30
sümfooniakontsert. ERSO-t diri-
geerib Jüri Alperen, solistid
Ludmilla Dombrovska (metso-
sopran) ja Viesturs Vardaunis (met-
sasarv, Riia). Kavas Wagneri sis-
sejuhatuse ja Isolde surm ooperist
«Tristan ja Isolde». tsükkel
«5 Mathilde Wesendonki luule-
tust», R. Straussi Metsasarve-
kontsert nr. 1, sümfoonia-
poeem «Surm ja selgimine»;
laup., 8. XII kl. 19.30 noorte
koorijuhide konkursi lõppkon-
sert; kolmap., 12. XII kl. 19.30
Jevgeni Rõvkini (Riia) klaveri-
õhtu. Kavas Mozart, Beethoven,
Liszt, Skrjabin, Debussy; reedel,
14. XII kl. 19.30 kontsert abone-
mendile nr. 2. Esineb ERSO, di-
rigent Peeter Lilje, solist Per

OTSIMINE

Kelle kätte olen andnud
Eduard Laugaste raamatu
«Eesti kirjandus karikatuu-
ris»? Palun tagastada, muidu
nõuan kasutamisraha valu-
tas. Info 60 18 58.

O. REMSU

Enoksson (viul, Rootsi). Kavas J.
Sibeliuse loomingut.

RAKOJA SAALIS: teisip., 11.
XII kl. 19.30 esinevad Toomas
Velmet (tsello) ja Merja Soisa-
ri (klaver, Soome). Kavas Schu-
bert, Schnittke, Brahms, A. Ma-
tisen.

NIGULISTES: kolmap., 12. XII
kl. 19 esinevad Marje Tralla
(metso-opsopran) ja Kristiina Hoid-
re (orel). Kavas J. S. Bach.

TARTU ÜLIKOOLI AULAS: es-
masp., 10. XII kl. 19 Jevgeni
Rõvkini (Riia) klaveriõhtu.

NARVA LINNUSES: laup., 8. XII
kl. 17 esinevad Toomas Velmet
(tsello) ja Merja Soisaari (kla-
ver, Soome).

VILJANDI LASTEMUUSIKAKOO-
LIS: teisip., 11. XII kl. 19 Jevgeni
Rõvkini (Riia) klaveriõhtu.

TALLINNA KONSERVATOORIUM

TALLINNA MATKAMAJAS: ree-
del, 7. XII kl. 17 dots, kt. Olavi
Kasemaa saksofoniklassi üliõpi-
laste kontsert. Esinevad üliõpila-
sed Lauri Sepp, Jüri Takjas, Virgo
Veldi ja saksofonikvartett.
Kontsertmeisterid on Ene Üksik
ja Evi Ross. Kavas Bach, Tho-
ms, Milhaud, Bozza jt.

NIGULISTE KONTSERDISAALIS:
pühap., 9. XII kl. 11.30 esinevad
prof. H. Lepnurmee orelilüüpiila-
sed Ülle Kalviv, Indrek Umberg
ja Aaro Tetsmann. Kaastegev
Natalia Trošina (laul). Kavas
Bach ja Händel.

VANALINNA MUUSIKAMAJAS:
pühap., 9. XII kl. 12 esineb üli-
õpilane Monika Mattiesen (flöö).
Klaveril saadab Martti Rajde.
Kavas Bach, Prokofjev, Bozza.

AJALOOMUUSEUMI SAALIS:
pühap., 9. XII kl. 17 esinevad
Konservatooriumi õppejõud prof.
Heljo Sepp (klaver), dots. kt.
Urmas Vulp (viul) ja Anu Jär-
vela (viul). Kavas Beethoveni
sonaadid viiulile ja klaverile.

TALLINNA LINNAHALL

KONTSERDISAALIS: pühap., 9.
XII kl. 19 Beatles Weekend, «All
ou need is love», Silvi Vrait,
Peeter Väljak, Sergei Manuk-
jan, Riho Sibul, Kalle Vilpuu,
«Twist and Shout» (Kuopio),
«Avicenna», «Blik» (Tbilisi),
Peeter Volkonski, Vello Salumets.
Raadio Kontsertorkester Peeter
Sauli juhatusel.

VAIKESSES SAALIS: reedel, 7.
XII kl. 19 Beatles Weekend —
Enver Izmilov, Erich Krieger,
Aare Jaama, Urmas Vulbi an-
sambel «Blues Mobil Band» (Tbi-
lisi), «Twist and Shout» (Kuopio),
«The Claymakers», Heiki Mälik
ja Jüri Lass; pühap., 9. XII kl.
21 kabaree «Džäss». Õhtu I
osa džässimeeleolus ja II osas
esineb Ester Hellermäa tantsu-
ja eerootikatrupp.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEU-
MIS: laup., 8. XII kl. 16.30 esi-
nevad E. Metsjärve klaveri eri-
ala õpilased; pühap., 9. XII kl.
16.30 esinevad M. Pakri klaveri
eriala õpilased.

VANALINNA MUUSIKAMAJAS:
laup., 8. XII kl. 16 esinevad Teet
ja Mari Järvi tsello ning kla-
veri eriala õpilased.

TALLINNAS MATKAMAJAS:
reedel, 14. XII kl. 20 esinevad
Mirjam Kerem (viul), Mihkel
Kerem (viul), Ivo Juul (tsello),
Helin Kapten (klaver). Kavas
Beethoven.

ESTI KLAVERIÕPETAJATE ÕHING

Prof. Arbo Valdma meistrikut-
sustest osavõtjate kontserdid:
neljap., 13. XII kl. 19.30 Raekoja
saalis, reedel, 14. XII kl. 19.30
Gildi saalis ja laup., 15. XII kl.
19.30 «Estonia» kontserdisaalis.

POHAVAIMU KIRIK

Esmasp., 10. XII kl. 18 muu-
sikantud. Esineb TPedi kultuuri-
teaduskonna naiskoor Merike
Aarma juhatusel, kaastegev Mart
Mikk (bass). Kavas Palmer, Hän-
del, Filke jt.

TALLINNA LOOMAAED

Avatud iga päev kella 9–15.
Loomaaed asub Paldiski mnt.
145 (trollid nr-d 6, 7 ja 8. Zoo
peatas). Ekskursioonid tellida
tel. 59 98 55.

ESTI NÄITUSE III PAVILJO-
NIS (Pirita tee 28) näitus «Kan-
gad ja rõivad '90».

ESTI KUNSTIMUUSEUMIS
(Weizenbergi tn. 37) on vaadata
püsiekspositsioon «Eesti kunst»
ja näitus «Surrealism Eesti
kunstis».

KUNSTIHOONES (Vabaduse väl-
jak 8) on näitus «Ideed, ruum,
materjal».

KUNSTISALONGIS (Vabaduse
väljak 6) Tiina Lõhmuse ja Kaie
Partsi tööde näitus 9. det. vii-
mast päeva; 13. det. avatakse
Heli Saarnaki ja Maili Parise
tööde näitus. Avatud kl. 12–19,
teisipäeval suletud.

DRAAKONI GALERIIIS (Pikk tn.
18) avatakse 12. det. kl. 16 Il-
mar Torni õlipastellide (aktid)
näitus.

RAEMUUSEUMIS (Raekoja tn.
4/6) fotonäitus «Eesti elu Pari-
kaste piltidel».

TARBKUNSTIMUUSEUMIS (Lai
tn. 17) on püsiekspositsioon ees-
ti tarbekunstist ja näitus «Gra-
veering Eesti klaasikunstis». 9.
det. viimast päeva.

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn.
17) on vaadata püsiekspositsioon
«Tallinn XVIII ja XIX sajandil»
ja näitused «Valitsejate portreid»
Mustpeade kogust, «Ehteid Tal-
linna Linnamuseumi kogudest»
ja Tallinna kunstnike 7. eksliib-
risenäitus ning näitus «Eesti ke-
raamika» ja portselanimaal 1920
—1940. Tallinna Linnamuseumi
kogudest.

AJALOOMUUSEUMIS (Pikk tn.
17) kolme Balti riigi restauraato-
rite ühisnäitus «Restaureeritud
barokk-kunst Baltikumis».

KIEK IN DE KÖKIS (Koman-
dandi tn. 1) Hispaania kaasaeg-
se foto näitus ja Robert Koropi
värviõhukäitus (USA ja Den-
ver) ning Toomas Kaasiku foto-
väljapanek. Avatud T–R 10.30
—17.30, L ja P 11–16.30.

LASTE LOOMINGU MAJAS (Ku-
ninga tn. 6) grupi «Laupäev» väl-
japanek. Avatud iga päev kl. 12
—16, puhkepäev teisipäev.

KALAMAJA GALERIIIS (Käsperti
tn. 28) Sergei Arsalani kaasaeg-
se näitusmüük. Avatud kl.
10.30–17.30, puhkepäevad es-
maspäev ja teisipäev.

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS
(Vallikraavi tn. 14) näitus «Har-
uldusi Kunstimuseumi kogu-
dest»; täna avatakse Avo Keer-
endi graafika näitus. Avatud
kl. 11–18, esmaspäev puhke-
päev.

TARTU KUNSTNIKE MAJAS
(Vanemuise tn. 26) Tartu kunst-
nike sügisnäitus. Avatud kl. 11
—18, teisipäev puhkepäev.

KIVISILLA PILDIGALERIIIS
(Raekoja pl. 18) püsiekspositsioon
«Tartu maal» ja Endel Kõksi
maalide näitus (Mart Lepa era-
kogust). Avatud kl. 12–18, es-
maspäev puhkepäev.

A. H. TAMMSAARE MEMO-
RIAALMUUSEUMIS (Kadrionus,
Koidula tn. 12-a) jaapanlaste Ma-
koto Nakamura ja Shiegi Fukuda
op-kunsti näitus «Mona Lisa 100
naeratust» ning Evald Okase ak-
te ja portreid.

ESTI KUNSTIMUUSEUMI
KOHTLA-JÄRVE FILIAAL (Kultu-
ripäale «Oktoober»); näitus
Aira ja Mati Rautso isonistunud
ning Tõnu Smidti skulptuurid;
Viatseslav Kussuli fotoetüüde
ning kunstnik-teostate eriala õpi-
laste kompositsiooniharjutusi.

ADAMSON-ERICU MAJAMU-
SEUMIS (Lühike ialg 3) avatakse
12. det. kl. 16 näitus. Adamson-
Ericu natüürmorte läbi nelja
aastakümne.

KRISTJAN RAUA MAJAMU-
SEUMIS (K. Rauda tn. 8)
Kristjan ja Paul Rauda 125.
sünniaastapäevaks uuendatud
ekspositsioon «Muinasmaa».
Avatud kl. 11–18, puhkepäevad
esmasp. ja teisipäev.

KINOMAJAS (Uus tn. 3) kuni
16. det. Ann Tenno fotod.

GALERIIS «VAAL» (V.-Karia
tn. 12) Ruth Tulvingu tööde näi-
tus «What is Man?» 8. det. vii-
mast päeva.

GALERIIS «G» (Narva mnt. 2)
Maret Kubu graafika näitus-
müük. Avatud T–R kl. 12–18,
L 12–17.

LILLEGALERIIS (Pärnu mnt.
19) Piret Rohusaare maalide näi-
tusmüük. Avatud kl. 9–19, laup.
kl. 9–17.

TO TEADUSRAAMATUKOGUS
(Struve tn. 1) Ilme Loigu loodus-
maailm ja portselan ning Eesti
Vabariigi ajal ilmunud Vene raam-
matud.

TA RAAMATUKOGUS (Lenini
pst. 10) näitused «Joh. Aavik
110» ja «Räpina Paberivabrik»
vesimärgid.

«ESTI PROJEKTI» KELDRI-
SAALIS (Lenini pst. 8) Eesti
Naisliidu käsitööringide rahva-
rõivapäitus. Avatud tööpäevadel
kl. 11–16.

TÄNUAVALDUS

Südamlik tänu kõigile, kes
mind juubelpäeval mees pi-
dasid.

Evald Okas

Täna alates avaldame ka välismaal ilmunud eesti raamatute ja ajakirjade annotatsioone rubriigis «Uusi raamatuid». Eesti kirjandus on ju üks! Tõsi, neid raamatuid ei saa minna poest küsima Tallinnas või Tartus, vaid seni veel tellida või osta kroonide, dollarite, markade eest Stockholmist, New Yorgist, Torontost või mujalt. Meie informatsioon ei ole ka eriti operatiivne, sest suures osas saame andmeid välismaal ilmutavatest eesti ajalehtedest («Vaba Eestlane», «Meie Elu», «Vaba Eesti Sõna», «Eesti Päevaleht», «Teataja»). Oma aja võtab info jõudmine nendesse lehtedesse, samuti ülemereanda lehtede jõudmine Eestisse. Nii et kui Tallinnas ilmutavatest raamatutest teatatakse

rubriigis «Uusi raamatuid» mõnikord kuu aega enne müügile jõudmist, siis välismaal ilmunust saame lugejat informeerida tihti alles paar-kolm kuud pärast ilmutamist. Näiteks Erika Aland-Verniku käesolevas lehes annoteeritud romaan «Kohvipõllu leib» ilmus juba suvel ja on tõenäoliselt mõnelgi eesti kirjandushuvilisel läbi loetud. Nii see on, kuid meie arvates on siiski oluline Kodu-Eesti lugeja pidev informeerimine välismaal ilmutavast eesti kirjandusest.

Palume ka oma lehe lugejate kaasabi: kui teieni jõuab mõni raamat, koguteos või ajakiri, millest ei ole meie lehes veel kirjutatud, olge head ja teatage sellest meie kirjandusosakonda: tel. 60 18 83.

Erika Aland-Vernik. KOHVIPÕLLU LEIB. Romaan.

Autor jutustab Eestist Brasiiliasse siirdunud immigrandide saatusest 1920. aastatel. Tegemist on romaaniga, kuidagi sündmustik «tugineb otse faktidele», nagu autor ees-sõnas ütleb. Tegevus toimub ühes kohvimoislas, mis elab oma poolfodaalset elu. Autor võib esile unustamatuid pilte inimeste raskest tööst neis primitiivsetes oludes.

Oige palju on kujutatud usuhullustust, aineistlikku, mis on tuttav K. Rumori romaanist «Kruusifiks». «Teataja» arvustaja Raimond Kolk hindab teost väga kõrgelt: autor on «dokumentatsiooni» mis Eestis oma-ajaga immigrandidest alles, väga ilmekalt ja tänuväärselt jutustuse vormi pannud.» Lund, EKK, 1990. 218 lk.

«BOLLETAAN» nr. 38.

Eesti Opetajate Keskühindest Stockholmis (Juhan gu häälekandja, mida toimetab Stockholmist Eesti Kool, sisaldab seekord kirjutisi Montreali ja Toronto eesti täienduskooli juubeliks, «Uudis- ja moesõnadest» (Paul Laan), kooliprobleemi-

Stockholmis (Juhan Kokla). «Kuidas äratada noortes kirjandushuvi» (Helga Nõu) jm. «Bülletään» lõpus nimekirja eestikeelsetest laste- ja õpperaamatutest, mis on saadaval USA-s, Kanadas ja Rootsis.

«VALGUS» nr. 11, 1990.

Evangeelses kuukirjas on ka «Südamevalu», E. Kiili avaldatud H. Elleri «Vaimu-«Lõppeks, mu vennad» jm. lkust perspektiivist», H. Mir-

«USURANDUR» nr. 5.

Eesti baptistide väljaanne elu. A. Roos «Asetäitja», sisaldab järgmisi artikleid: K. Raid «Vaatlusi ja võima-J. Puusaag «Väärtustatud lusi» jm.

«USK ja ELU» nr. 3.

Eesti Apostliku Õigeusu kiriku väljaande seekordne sisu: August Kaljukosk «Mälestusmärk Matsuri külas», Tauno Tuulus «Piiskop Platon mälestusmärgist», «Paul Ariste maeti», Viktor Jallai «Kirmaskid Setumaal jälle au sees», Liia Altsaar «Vana-naema Miina», Nikolai Suur-sööt «Preester Joann Kesk-küla külaskäik Rootsi» jm.

«TULIMULD» nr. 2, 1990.

Viktor Kõressaar nimetab oma artiklis «Eesti kunstiluule sünd ja Joachim Gottlieb Schwabe» Schwabet kõige andekamaks ja selgesõnalisemaks eesti luuletajaks XVIII sajandil. Lisatud on 5 seda väidet tõestavat luulenäidet. Veel on avaldatud Ivar Grünthali, Simo Kuriku ja Salme Ekbaumi luulet. J. O. Farwilt on taas vanahiina luule tõlkeid. Prof. Gustav Ränk meenutab oma vana kaasvõitlejat Paul Aristet. Arnold Kuldvere kirjutab ameerika kirjanikust Thornton Wilderist, Rain Rebaselt on artikkel Michel Sittowist. Tiit Pruuli on intervjuerinud Valev Uibopuud kirjastamise teemadel ja intervjueritu on lisanud ka mõned lisamärkused. Salme Raatma kirjutab «Parapsühholoogia ja ristiust õpetus». Oskar Kruus võrdleb B. Kangro teost «Sinine värv» V. Beekmani «Transiitreisijaga». Arstiteadlane ja kultuuriloolane Ilo Käbin kirjutab Jüri Uluotsa 100. sünniaastapäeva puhul «Eestlaste lepingu-Test 13. sajandil». Johannes Kaup vaatleb saarlasi ja Saaremaad varasemas eesti kirjanduses. Mari Aser-Pille analüüsib Salme Ekbaumi luuleloomingut artiklis «Lind-lendamas tähtede poole...». Martin Puhvel arvustab Liidia Tuulse Tallinnas avaldatud luulekogu «Tiiva-lööks». Ivar Grünthal Aivo Lõhmuse romaani «Alla or-gu ja üle jõe».

Boriss Jeltsin. PIHTIMUS ETTEANTUD TEEMAL.

«Teie käes on Nõukogude-maa ajaloo võib-olla skandaalseima poliitiku menukas pihtimusteraamat», öeldakse saatesõnas. Teos on bestseller 25 lääneriigis, alates Ameerika Ühendriikidest ja lõpetades Jaapaniga. NSV Liidus on see raamat ilmunud juba miljonilistes tiraažides. «Pihtimus etteantud teemal» on Venemaa praeguse presidendid avameelne jutustus oma elust — lapsepõlvest, perekonnast, tootmis- ja parteijuhit teest, poliitilise põlu-aluse seisusest ning naasmisest poliitikaareenile. Autor annab ka omapoolse nägemuse N. Liidu partei- ja riigijuhitidest ning analüüsib uutmoodi protsessi kulgu. Oma raamatu honorari jätab Boriss Jeltsin heategevus otstarbel Eestisse. Võrdsetes osades jagatakse see Tiili Lastekodu, Tallinna Väikelas-te Kodu, Iru Invaliidide Ko-

du ja «Kupra» heategevus-fondi vahel. Vene keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Tõnis Avikson, kunstiliselt kujundanud Endel Palmiste. Eesti Kirjanike Liidu kirjastuskoooperatiivi «Kupar» ja kirjastuse «Perioodika» väljaanne. Trükiarv 100 000. 144 lk. Hind 3.80 rbl.

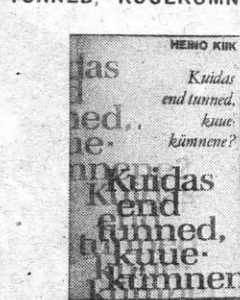
Oscar Wilde. ÕNNELIK PRINTS. GRANAATÖUNTEST MAJA.

Raamat sisaldab inglise kir-janduse suurkuju Oscar Wilde'i (1854—1900) kaks muinasjutukogu «Õnnelik prints» (esmakordselt eesti keeles 1913) ja «Granaatõuntest maja» (e. k. 1935). Neis on esitatud üheksa lu-gu: «Õnnelik Prints», «Ööbik ja Roos», «Iseks Hiiglane», «Ustav sõber», «Erakordne Rakett», «Noor Kuningas», «Infanta sünnipäev», «Kalur ja tema hing» ning «Tähe-laps». Muinasjutudes ei puu-du tegelikkus, iseloomulik

irooniline jutustamislaad on-gi osalt sellest tingitud. Ju-tustustesse on puistatud iroo-nilisi paradokse nii koomili-se või siis traagilise varjun-diga. Koostanud Lauri Leesi, inglise keelest tõlkinud ja järelsõna «Meenutuseks lu-gejale» kirjutanud Krista Kaer, kunstiliselt kujundanud Kersti Tormis. Raamatu on toonud lugejani humanitaar-selts «Euroopa» ja kirjastus «Perioodika». Trükiarv 30 000. 144 lk. Hind 2.80 rbl.

Heino Kiik. KUIDAS END TUNNET, KUUEKÖMNE?

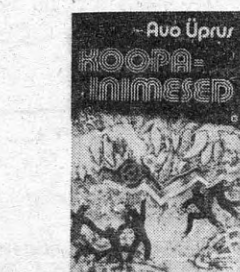
Raamatust leiame ülevaate 1967. aasta romaanivõistluse I auhinna pälvinud «Tondioo-maja» raamatuks saamise kol-gateest ning romaani «Mind armastab jaapanlan-na» sünniloo, lehekülgi tu-dengipäevikut, intervjuusid, artikleid, sõnavõtte, ettekan-deid, vastused «Keele ja Kir-janduse» ringkõnitsusele ja «Loomingu» küsimustele jm., kokku veerandsada kiripa-nekut. Ilukirjandust esinda-vad kolmevaatuseline näidend «Infrakolhoos», alaseatusega «Kuu päeva 1980. aastal Mulgimaa kolhoosis» ja kir-janduslik stsenaarium doku-mentaalsel alusel «Niisugused me oleme». Kujundanud En-

del Palmiste. Kirjastus «Ees-ti Raamat». 1990. Trükiarv 8000. 336 lk. Hind 1.60 rbl.

Avo Üprus. KOOPAINIMESED.

Väljaande annotatsioon on märgitud, et filosoofilis-süm-bolistliku mudelromaani «Koopainimesed» tegevus kul-geb maa-aluses riigis, kus nagu ikka on vastastik viim ja vaim. Ahistusest kumab läbi lunastuse lootus. Ro-maan oli esitatud 1984. a. ro-maanivõistlusele, kuid ei päl-vinud tolaeagse ideoloogilise õhustikus tunnustust. Raamatus on toodud veel «Loomingu» novellivõistlusel äramärgitud novell «Palatili-se». Kujundanud ja illust-reerinud Aare Haug. Kirjas-tus «Eesti Raamat», 1990.

Trükiarv 20 000. 158 lk. Hind 1 rbl.

Jaak Rummo. KÕNEOSKUS. Teoreetilisi lähtekohti ja prak-tilisi juhiseid.

«Loomingu» Raamatukogu» 43/44 (1715/1716). Kõneoskuslikud võimed on kus kujus olulisemad põhi-saanud vältimatult tarbeks väga paljude alade tegelaste-le. Raamatu «Kõneoskus» esi-mese trüki saatesõnas 1932. aastal mainib autor: «Käes-oleva käsitlese malbeks ees-märgiks on tuua kokkuvõti-»

kus kujus olulisemad põhi-saanud vältimatult tarbeks väga paljude alade tegelaste-le. Raamatu «Kõneoskus» esi-mese trüki saatesõnas 1932. aastal mainib autor: «Käes-oleva käsitlese malbeks ees-märgiks on tuua kokkuvõti-»

«LOOMING» nr. 10.

Pakub värsiloomingust lu-gemiseks Kalju Lepiku, Vla-dimir Beekmani, Arvo Mäe ja Adolf Rammo luuletusi. Ivan Buninit on tõlkinud Ma-ret Käbin, poola poeedi Ka-zimierz Wierzyński luulet Aa-mats Traat. Proosast on esi-tatud August Mälgu novell «Jumalaga, meril». Arvo Mäe jutuke «Üle jõe» (kogust «Vana testament», Lund, 1976) ja katkendeid Markus Vetemaa romaanist «Aheli-kud». Proosalugusid on and-nud ka Herta Laipaik ja Hel-ga Nõu. Lugemiselamust an-navad veel katkendeid Karl Ipsbergi mälestustest (saate-sõna kirjutanud Külli Arja-kas), pealkirja ««Kaob see, mida me nimetame mõtteks»» all toodud vestlus filosoof

Max Horkheimeriga (tõlkinud ja kommenteerinud Mart Ki-vimäe), Ants Viirese «Taara, avital», Andres Langemetsa «Eesti Lepik Rootsi Kaljul» ja Jaan Kaplinski «Kristlus, hambapasta ja saterkuub». Raamatule annavad seekord hinnangu Ülo Tonts (Pedro Krusteni «Lindude jooginõu. Põimik lühilugusid»), Lehte Tavel (Pärt Liase «Sulalimast uutmiseni»), Olev Remsu (Mart Laari koostatud «14. juuni 1941. Mälestusi ja do-kumente») ja Teet Veispak (Sirje Kiini. Rein Ruutsoo, Andres Tarandi «40 kirja lu-gu»). Ringvaates teeb juubeli puhul Fanny de Siversist jut-tu Ott Ojamaa jm. Trükiarv 25 000. 144 lk. Hind 70 kop.

«AKADEEMIA» nr. 10.

Oktoobrinumbri avaartiklis on André-Louis Sanguini «Et-nilised vähemused Euroopas», alanimetusega «Mõned ruu-milised probleemid» (tõlk. Ott Kurs). Järgmisena võtab teemal «Diversiteetist loodu-ses ja ühiskonnas» sõna Wal-ter Rand. Jätkuvad ja lõpe-vad Aleksander Pulveri «Kakskümend aastat armas-tuse anatoomiat», milles see-kord käsitletakse romantilist armastust ning Sydney Üli-kooli õigusteaduse ja rahvus-vahelise õiguse lektori Il-

mar Tammelo «Ellu ääda ja edasi minna» (tõlk. Ilmar An-velt). Sellele on lisatud Pee-ter Järvelaia ülevaade kõigil kontinentidel viibinud ja teadustööd teinud autori elu- ja loometeest. Edasi loeme jär-ges riigikontrolör Karl Sooni-pää päevikule aastast 1939—1940. Ain Kaalepi vahendu-sel Hermann Hesse luulet ja Heli Kuke tõlkes kirjaniku kõneluse «Raamatute lugemi-sest». Pilku köidavad veel artiklid, nagu Anneli Jaffé «Sümboolika kujutavas kuns-

Peeter Tooming. HÕBEDANE TEEKOND.

Raamat kõneleb sellest, kuidas tehti päevapilte foto-graafia algaastail, milliseid materjale ja aparate kasu-tati, kes olid need inimesed, kellele maailm võlgneb tänu fotograafia leiutamise eest. Kogu materjal on esitatud tihedas seoses eesti fotoga ning illustreeritud fotodega kodu- ja välismaalt. Raamatu väärtust suurendab fotoaja-looliste daatumite kalender ja ulatuslik fotoajalooste isikute minileksikon. Lõpuks nimede register. Kaane ku-jundanud Aado Orupõld. Kir-jastus «Valgus», 1990. Trüki-arv 10 000. 160 lk. Hind 1.40 rbl.

LASTE KUNSTIKALENDER 1991.

Sisaldab peale kalendaariu-mi paarkümend tekstiga va-rustatud värvireproduktiooni kunstiteostest, kus on kuju-tatud inimesi uhketes vana-aegetes rõivastes. Valik on tehtud VI sajandi keskpa-i-gast kuni XIX sajandi teise pooleni. Keskmisele kooliea-le mõeldud kalendri on koos-tanud Tiit Viirand, kujunda-nud Tiina Soo. Kirjastus «Kunst», 1990. Trükiarv 18 000. Hind 1 rbl.

Karl Bolle. ARVUTIAABITS.

Programmeerimispedagoog Karl Bolle suunab oma ra-matu üpris konkreetsele lu-gejaskonnale, eeskätt oma maa keskmiste ja väiksema-te ettevõtete juhtidele. Teos esindab Lääne raamatuturul küllaltki levinud raamatutüü-pi, milles eelteadmisteta lu-gejat püütakse käekõrval juhtida tehnikamaailma min-gisse üpris keerukasse vald-konda, kõnesoleval juhul ar-vutustehnika ja andmetöötu-se maailma. Eestikeelse ar-vutikirjanduse nappust sil-mas pidades on raamatu lõ-pus antud minisõnastik. Teo-se 4. trüki on saksa kee-lest tõlkinud ja järelsõna kir-jutanud U. Agur, kaas: T. Aru. Kirjastus «Valgus» 1990. Trükiarv 23 000. 176 lk. Hind 1 rbl.

EESTI AKADEEMILINE ÕIGUSTEADUSE SELTS 1989. AASTAL. AASTARAAMAT. Tõ, 1990. Trükiarv 350. 208 lk. Hind rbl, 2.50.

«AJA PULSS» nr. 21.

Järjekordses numbris on intervjuu sotsiaalhooldusmi-nistri Siiri Oviiriga («Hooe-kandetoetõnuab peale raha ka optimismi», küsinud Lin-da Kangur). Feliks Nõmmsa-lu sõnavõtt «Sanatoorium Naissaarele», geograafi har-i-dusega harrastustehnograafi Raivo Raavi mõtisklus «Mi-da ma ootan muulastelt», ju-tuajamine taani ulmekirjani-ku Inge Erikseniga («Ja kas-i-dis», kirja pannud Riina Lõhmus) ipm. Trükiarv 80 000. 32 lk. Hind 70 kop.

KALENDER 1991.

Lauaplokk-kalendri on ku-jundanud Rudolf Pangsepp. Kirjastus «Olion». Trükiarv 100 000. Hind 1.40 rbl.

VÕTKE OSA JA VÕITKE EESTI RAADIO MUUSIKASAADETE VÕISTLUS «MOZART»

Peagi algaval aastal tähistab kultuurimaailm Wolfgang Ama-deus Mozarti elu piirpunkte: 27. jaanuar 1756 — 5. detsember 1791. Ka Eesti Raadio tahab pakkuda tema heliloomingut tä-vapraseb enam. Kuid kindlasti inspireerib Mozarti-aasta paljusid muusikuid ja muusikasõpru ka sulge haarama ning oma mõfe-fest ja kõikvõimalikest ideeva-riantidest raadiosaateid (või sar-ju) kokku seadma. OSA VÕTTA VÕITE KÕIK, piiranguid pole va-nuse, hariduse ega ka eriala suhtes. Need raadiosaated võik-sid olla kuni tunni pikkused (täpsemalt 58 minutit), kuid ka poole tunnise või neljakümne minuti piiridesse jäävad saated sobivad hästi meie kavas-ses. Tekstis peavad olema täpselt näidatud nii teosed kui ka esi-

tus, teksti ja muusika vahetõkud võiks saadetes olla üks kahele.

Nende kolmes masinakirjaek-sempelis saadetud käsikirjade seast, mis jõuavad meieni enne 1. märtsi 1991, saavad paremad saated preemia. Züri käsutuses on 2000 rubla ja premeeritavaid ei tohi olla vähem kui kolm. Loomulikult lähevad kõik pare-mad saated eetrisse ning saa-vad teenitult honorari. Raadio muusikasaadete peatoimetuse töötajate saated premeerimisele ei kuulu. Oma saade varustage märgusõnaga, kinnisesse ümbr-i-kusse aga lisage enda andmed: nimi, aadress, telefon. Teie saa-teid ootame aadressil:

200100 Tallinn, Lomonosovi 21, Eesti Raadio, «MOZART».

«Reede» toimetis, Toompuiestee 30, võtab vastu kuulutusi esmaspäeval, teisipäeval ja ree-del kl. 11—15.

See lugu juhtus pärast sõda, kui valitses toiduainete nappus (mitte nii hull kui praegu) ja muidugi käsundus (nüüd pole õnneks enam käsundust ja õnnetuseks ka majandust) ning kehtis kaardisüsteem. Kaardid olid siis palju kultuurilisemad (heal paberil ja mahtusid tasku) ja müük kaartide alusel palju kindlam ja ladusam (tollased sunduse all ägavad bürokraadid oskasid rahvast toiduainetega paremini varustada kui praegused vabad bürokraadid).

Läheb Paul Pinna Raekoja platsil olevasse toiduainete-kauplusesse (oli niisugune Opetajate Maja kõrval), ostab seda ja teist ja tahab ka mune. Müüja vaatab, käärid käes (siis lõikasid talonge müüjad ja talongide pooleks lõikamisest ei osatud unistadagi), kaarti, vangutab pead ja ütleb Pinnale, et teil kahjuks mune enam pole.

«Kuidas pole?» imestab Pinna.

Müüja: «Jah, ei ole. On ära lõigatud.»

Pinna: «Minu teada ei ole lõigatud.»

Mida pole, seda pole. Ei jää Pinnal muud üle, kui kurvast koju minna. Kuid natukese aja pärast on ta uuesti poes ja ütleb rõõmsalt müüjale:

«Teate, preili, mul on munad alles. Naine vaatas kodus järele.»

Müüja uurib kaarti, — tõepoolest, munatalongid on alles.

Pinna lisab küsiva näoga müüjale seletuseks:

«Ei olnud ära lõigatud, olid lihtsalt tagurpidi murtud.»

Siis kinnitati, et see lugu on Paul Pinnaga tõesti juhtunud, ta ise rääkinud. Seda võib uskuda: hea humorist teeb nalja teiste kulul, väga hea humorist enese kulul.

HRUŠTŠOVI JA SMUULI JUTUAJAMINE

Hiljuti ilmusid «Rahva Hääles» järgnevana kuulsal filmirežissööri M. Rommi (satiirilised) mälestused loovintelligentsi teisest (ajaloolisest

TÕESTISÜNDINUD LOOD EHK ANEKDOODID

ja ka satiirilisest) kohtumisest Hruštšoviga viimase suvemõisas Moskva taga. Mälestustes räägitakse kuuldu-põhjal ka esimesest (veelgi ajaloolisemast) kohtumisest, kus noorkastunud Nikita oli sõimanud ja mõnitanud Marietta Sagin-jani ja Margarita Aligeri mõningate leebete vastuväidete pärast.

Seda mõnitamist sai oma kõrvaga pealt kuulata ka Juhhan Smuul, kes oli alarmikor-

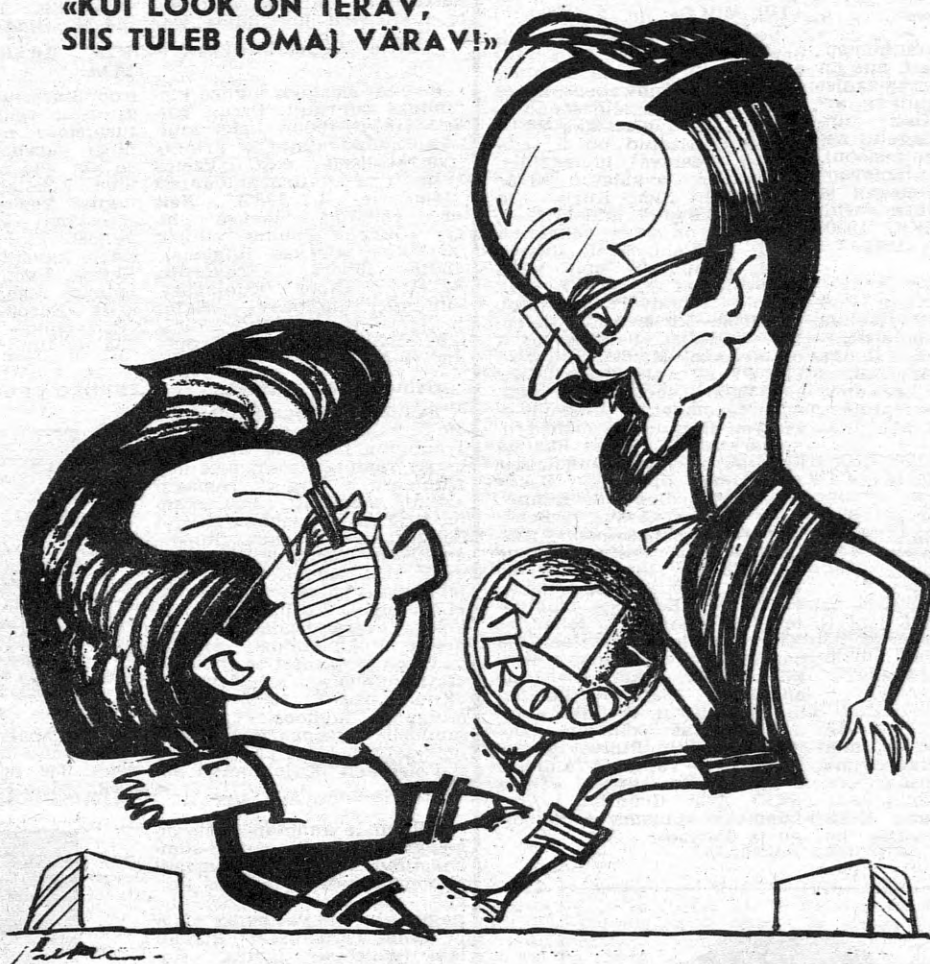
ras kohale kutsutud nagu kõigi liitude esimehed (koguni naiste ehk prouadega!) kõige kõrgemaid näpunäiteid ja kõige kõrgemat õnnistust saama. Paraaditsemist vihkav Smuul juhendeid ja õnnistust ei vajanud ega lootnud ning sõitis Moskvasse üsna pahurana. Tagasi tuli veelgi pahuramana.

Me ründasime kõik Smuuli, et noh, kuidas oli, ikkagi põnev ja huvitav jne. Smuuli

nina hakkas veidralt üles-alla liikuma, mida juhtus harva, kuid oli alati sügava pahameele tunnus, ja ta tõrkus rääkimast. Ütles, et oli võrdlemisi ebameeldiv, iseäranis Sagin-jani ja Aligeri ähvardamine, et «küll me teiesugustele ka parajad suu- ja käerauad leiame». (Ehkki siis oli juba sula ja vangilaagrite raudväravad rehabiliteeritud lahti tehtud.)

Kohtumisel laskis Hruštšov

«KUI LÕÖK ON TERAV,
SIIS TULEB [OMA] VÄRAV!»

ALFRED
SALDRE
šarž

kõige kõrgema armulikkuse näitamiseks kutsuda kõik liitude esimehed tema kätt pigistama, järje-orras muidugi, Smuul (konstitutsiooni kohaselt) viimasena. Äjasid mõne sõna juttu ka, kuid millest, seda Smuul meile ei rääkinud. Olevat rääkinud ideoloogiasekretärile. Kõik olid esimeeste valvamiseks kaasa kutsutud, kuid Nikita ei võtnud vaevaks nende kätt pigistada. Meie sekretär Leonid Lentsman vaatas eemalt uudishimulikult pealt ja tuli kohe pärast jututajamist Smuuli juurde, et noh, mis te rääkisite.

«Ah ei midagi,» lõi Smuul tusaselt käega.

«Midagi ikka rääkisite?»

«Noh rääkisime,» katsus Smuul põigelda.

«Kas Hruštšov küsis ka midagi?»

«Noh, küsis,» poetas Smuul moka otsast.

«Mida ta küsis?»

Smuulil ei jäänud muud kui öelda: «Küsis, kuidas teil seal Eestis ka Manivald Kesamaa elab?»

LEMBIT REMMELGAS

ESTICA

■ Välisministeeriumi on laekunud kaks protestifaksi es- tofiilidest välismaa riigimees- telt.

Kuveidi eksilvalitsuses on tekitanud nõutust A. Mälgu romaani pealkiri — «Hea Saddam».

Edward Kennedy on aga sunnitud kasutama Mark Twaini sõnu «Kuuldused minu surmast jne.», kuna ajakirja «World Literature Today» peatoimetaja vahendusel jõudsid temani luuleread T. Toometi kogust «Argipäeva õhtu» (Tallinn 1987), lk. 9:

/ — — /

salli ots oli juba Ameerikas
Edward Kennedyt maeti
parajasti
ja ma pidin üha edasi
kuduma

/ — — /

Eks ta ole.

JOEL IIJA

Viimasel ajal on saanud heaks tooniks pilada nn. neljakümne kirja ja selle autoreid/allakirjutajaid. Uut indu lisas sellele neljakümne kirja loo raamatu ilmumine, mille aadressil on kolmandal nädalil viimaseid.

Vaimukusest kaugel on aga huumorist Rudolf Rimmeli laimulugu (vt. 20. ja 21. nov. «Päevaleht»). Kuigi Rimmeli aeg on ühelt poolt möödas ja teiselt poolt pole veel kätte jõudnud (ehk ei jõugi), näib, et see lugu ei tekitanud kelleski protesti, sest teenib lõppkokkuvõttes siiski õilsat eesmärki — võitlust roosade vastu.

Kirjatükk on läbinisti võlts ja lihtsalt järele ning sellest pole mõtet pikalt rääkida. Valetamisest hoolimata tuleb sellestki kirjutisest paratamatult välja, et õigus oli ka selles pisiasjas raamatu autoritel. Kui seni polenud dokumentaalselt tõestatud, et Rimmeli nime all avaldatud Ruutno vastane paskvill oli suurema seltskonna koostöö vilj (tekstilised kokkulangemised E. Plotniku ja R. Rimmeli kirjatöödes võib ju kanda parapsühholoogiliste seletamatute nähtuste arvele), siis nüüd, «oma kõikide (?) «konsultantide» nimikirja avalikustades lobises Rimmel end ise sisse. Tõsine töö

MIHHAİL LOTMAN

SIGADUS ON MAAKEELI SCHWEINEREI EHK LAIM JÄÄB IKKA LAIMUKS

nõuab loomulikult ka solidset ettevalmistust ja konsultatsioone. Rimmel katsetas ju kord juba eksromptkirjatööga, tuginedes ainult enda eruditsioonile ja intellektile, ning tulemus polnud just kiita. Severjanini luule tõlkijate hulka sattusid, kui mälu ei peta, Shakespeare, Calderon ja Vasco da Gama. Kuigi Rimmel enda sõnul on sellised prohmakad just erudiidi ja professionaali tunnused, on partei-ülesanne teine asi. Seltsimehed nalja ei mõista. Siin tuleb end korralikult ette valmistada, konsulteerida ja võimaluse korral ka plagieerida (plagiaator on eesti keeles loomevaras).

Kõik see on vaid halenaljakas. Alaltult spekulatsioonid aga oma mõrvatud isaga selle kuritegeliku režiimi pugejalikuks teenimiseks, mis hukutas nii isa kui tollesama Pöögelmanni ja veel kümneid miljooneid inimesi,

võib vaid tõeline näruekel.

Mis aga tõesti pakub huvi selles kirjutistes, on see, et keegi ei vastuta millegi eest. Ühegi kuriteo täidesaatjat ei saa üles otsida. Iga timukas räägib nüüd, et ta oli vana linukaslane ja tegi ise ohver. Nii saame teada, et Rimmel on režiimi ohver (oleks peaaegu rõveduse avaldada tahtmise eest partei liinis karistada saanud); Ristlaan ise on täiesti puhvas pois ja vaata et ka ohver.

Rimmeli loost ei tahaks üldse rääkida, kui poleks kujunemas ohtlik tendents. Viimasel ajal on tekkimas allianss uute ja vanade konservatiivide vahel, kusjuures selle üheks ajendiks ongi võitlus rahvarindelastega (roosadega). Kui lugeda mõnd edumeelset publitsisti, siis võib arvata, et Eesti maale ja rahvale pole hetkel suurimaks ohuks mitte N. armee ja laevastik, jul-

geolek või hiiglämblikuvõrguna väikest Eestit lämmatavad impeeriumlikud struktuurid, vaid ikka need roosad oma sepiustega kolmanda vabariigi ümber.

Ettevaatlikuks teeb seegi, et ägedaimad roosade ründajate seas n.ö. sinimustvalge poole peal on need, kes tol ajal, kui tulevased roosad võitlesid tulevase stagnaajal, heideldes ja manööverdades isegi mitte valitseva režiimiga, vaid tema kõige odiossemate väljendajate ja väljendustega (end sealjuures sellesama režiimiga mingil määral kokku mäkerdades), istusid oma mugavas punase funktsionääri toolis või vähemalt ihaldasid seda, ja kui ei tegelnud just ise nende tagakiusamisega, siis põhimõtteliselt kuulusid samasse seltskonda. Hiljem läks osa neist komсомол-, partei- ja julgeolekukomiteest Eesti Komiteesse sujuvalt üle.

Las see jääb nende eneste südametunnistusele ning nende liikumiste, parteide ja ühenduste reputatsioonile, mida nad esindavad. Jutt pole kohtu- või veelgi vähem hukkamõistmisest, vaid värvuse, eelkõige selle stabiilsuse hindamisest. Seega mitte eetikast, vaid esteetikast.

Täna roosad pole siiani värvivahetusega kiirustanud. Juba ideoloogilise pakase ajal olid nad õrnpunased, pleekides kas soojuse või aja mõjul roosaks. Kuigi siinkirjutajal on juba ammu ajast allergia punase vastu, hindan ma seda, et nad on siiani äratuntavad, ning oskan suure tõenäosusega arvata, mida neist on karta või lootat.

See olend, kelle välimus sõltub vahetult välisoludest, tekitab minus umbusu- ja ohutunde. Esiteks on selge, et tema sisemus ei saa nii ruttu jõuda järele välisusele, ning teiseks ma ei tea, mida see kameleon parajasti teeb, kas peidab ennast kiskja eest või varitseb ise oma ohvrit.

Loomulikult pole ka nemad praeguses olukorras kõige ohtlikumad või isegi ebameeldivamad. Nende taga varitsevad ja ootavad oma aega päris jätsed, kes juba proovivadki häält tõsta.

Peatoimetaja
TOOMAS KALL

Toimetuse: 200 031 Tallinn, Toompuiestee 30. Postiaadress: 200 090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388.
Telefonid: valvetelefon 60 17 03; peatoimetaja T. Kall — 44 14 16; peatoimetaja asetäitja E. Anupõld — 60 19 24; peatoimetaja asetäitja, muusikaosakonna toimetaja T. Mattisen — 60 18 22; tegevtoimetaja T. Lüllma ja sekretariaat — 60 17 03; kirjandusosakond (toimetaja M. Mikli) — 60 18 83; kunsti- ja arhitektuuriosakond (toimetaja M. Peil) — 60 19 05; teatri- ja filmiosakond (toimetaja E. Link) — 60 12 46; publitsistikaosakond (toimetaja V. Heuer) — 44 30 05, huumorilehekülje toimetaja S. Lättemäe — 60 19 05; muusikaosakond — 60 18 22; keeletoimetaja M. Rämmler — 60 17 03; korrektuur — 60 12 46; masinakiri — 60 27 93; kuulutused — 60 19 24.
«Reede» ilmub kord nädalas reedeti. Väljaandja firma «Kodamu». Tallinn, Toompuiestee 18.
EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.
Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 75 000. Tellimise nr. 5167

Toimetuse käsikirju ei retsenseerigast. Praa- kesemlaride korral pööruda kirjastuse tehnilise kontrolli osakonda poole tel. 68 14 11.

«РЕЭДЕ»
[«Пятница»]
Индекс 69786